

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
FILOZOFICKÁ FAKULTA

OBČIANSTVO EURÓPSKEJ ÚNIE

Gabriel EŠTOK

KOŠICE 2022

UNIVERZITA PAVLA JOZEFA ŠAFÁRIKA V KOŠICIACH
Filozofická fakulta
KATEDRA POLITOLÓGIE

**Občianstvo
Európskej únie**

Gabriel EŠTOK

Košice 2022

*Publikácia vychádza ako výstup grantového projektu
KEGA č. 014UPJŠ-4/2020*

*Inovatívny model vzdelávania vedúceho k aktívnemu občianstvu ako prevencii
pred nárastom politického extrémizmu u študentov*

Občianstvo Európskej únie

Vysokoškolská učebnica

Autor: doc. Mgr. Gabriel Eštok, PhD.

(Katedra politológie, Filozofická fakulta Univerzity Pavla Jozefa Šafárika)

Recenzenti:

prof. doc. PhDr. Jozef Lysý, CSc.

*Katedra etickej a občianskej výchovy, Pedagogická fakulta,
Univerzita Komenského v Bratislave*

PhDr. Michal Imrovič, PhD.

*Katedra verejnej správy, Fakulta sociálnych vied,
Univerzita sv. Cyrila a Metoda v Trnave*

Za jazykovú a odbornú stránku publikácie zodpovedá autor. Rukopis neprešiel redakčnou ani jazykovou úpravou

**CC BY NC ND Creative Commons Attribution-
NonCommercial-No-derivates 4.0 („Uved’te pôvod –
Nepoužívajte komerčne - Nespracováajte“)**

Umiestnenie: <https://unibook.upjs.sk/>

Dostupné od: 31.12.2022

<https://doi.org/10.33542/OEU-0180-3>

ISBN 978-80-574-0179-7 (tlačaná publikácia)

ISBN 978-80-574-0180-3 (e-publikácia)

OBSAH

Úvod.....	5
1 Občianstvo v historickom kontexte	7
2 Občianstvo.....	35
3 Občianstvo Európskej únie	49
4 Práva občanov vyplývajúce z občianstva Európskej únie	81
Literatúra	107

ÚVOD

Dynamika problematiky občianstva a samotného integračného procesu, pod tlakom globalizácie a multikulturalizmu, ovplyvnená rôznymi druhmi kríz (finančnou, menovou, migračnou, COVID-krízou a inými), v reakcii na odchod Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska z Európskej únie, tzv. BREXIT) a v súvislosti s migračnými tokmi ako interakciou na ekonomické diferencie, ale aj ako reakcie na vojnové konflikty v blízkosti Európy, kladú pred inštitút občianstva Európskej únie stále nové výzvy a túto problematiku neustále aktualizujú. Opakovaný záujem o európske občianstvo reflektujú aj výučbové procesy a študijné programy z oblasti politických vied, práva, sociológie a iných. Problematika občianstva a rozvoj vedomostí o tejto otázke je zároveň elementárnou témou pre samotné fungovanie modernej občianskej spoločnosti a skutočnej fungujúcej demokracie. Rok 2023 bude navyše pre občianstvo Európskej únie „jubilejným“, keďže ide o tridsiate výročie konštituovania inštitútu európskeho občianstva *Maastrichtskou zmluvou*. Aj preto v rámci projektu KEGA č. 014UIPJŠ-4/2020 *Inovatívny model vzdelávania vedúceho k aktívnemu občianstvu ako prevencii pred nárastom politického extrémizmu u študentov* bola naplánovaná ako jedna z výstupov vysokoškolská učebnica, ktorú držíte v rukách.

Cieľom predkladanej vysokoškolskej učebnice je ponúknuť prehľad v základných otázkach občianstva, najmä so zameraním sa na európsky región a predovšetkým občianstvo Európskej únie. Jej rozsah neumožňuje zhrnúť kompletne informácie o takom komplexnom fenoméne akým európske občianstvo v súčasnosti nepochybne je. Na základe tejto skutočnosti sa autor sústredil na výber tých tém, ktoré pre študentky a študentov z hľadiska využiteľnosti, či už pri štúdiu alebo na základe požiadaviek praxe, považuje za relevantné. Pri písaní mal na zreteli zrozumiteľnosť interpretácie faktov, ich logickú štruktúru a tiež ich zaradenie do vedomostného penza, ktorým má absolventka či absolvent politických vied disponovať.

Učebnica je tvorená štyrmi časťami, ktoré tematicky smerujú od všeobecných informácií o vývoji občianstva, o teoretických informáciách o občianstve, cez vývoj občianstva v Európskej únii, až ku

konkrétnym právam, ktoré z európskeho občianstva vyplývajú. Informácie obsiahnuté v texte dopĺňajú obrázky, tabuľky a grafy, ktoré uvádzajú informácie poskytnuté v texte do kontextu, alebo dokresľujú obsah predkladaných informácií. Dôležitou časťou učebnice sú citáty, ktoré poskytujú študentkám a študentom vybrané časti primárnych textov dôležitých pre relevantné štúdium problematiky.

Predkladaná učebnica je dielom autora z *Katedry politológie Filozofickej fakulty Univerzity Paola Jozefa Šafárika v Košiciach*. Je to prvá samostatná učebnica vypracovaná týmto autorom. Autor publikácie je politológ vyučujúci na slovenských katedrách politológie s pedagogickými skúsenosťami vo výučbe európskych integračných a regionálnych integračných procesov a komparatívnej politológie. Pri spracovávaní danej problematiky z vedecko-teoretického, no i praktického hľadiska, využil dostupné elektronické i knižné zdroje.

Učebnica je určená predovšetkým študentkám a študentom politológie či iných príbuzných odborov, taktiež ľuďom zaujímavým sa o problematiku občianstva Európskej únie, no v neposlednom rade komukoľvek so záujmom dozvedieť sa viac o tejto problematike.

autor

1 OBČIANSTVO V HISTORICKOM KONTEXTE

Charakteristiky a obsah občianstva sa v minulosti menili. Koncepcia občianstva sa vyvinula na Západe. V iných spoločnostiach sa historicky v tejto podobe neuplatňovala.¹ Snahy o vytvorenie väzby medzi politickým poriadkom a jeho občanmi však možno považovať za univerzálny jav vlastný všetkým spoločnostiam a kultúram, ktoré v rámci vývoja spoločnosti pri dosiahnutí istého stupňa vývoja hľadajú a uplatňujú nejakú podobu týchto vzťahov.

Židovská staroveká koncepcia občianstva

Prvopočiatky občianstva nachádzame v židovskom videní sveta v staroveku. Hlavnou charakteristikou tohto chápania občianstva je **exkluzívna charakteristika**. Izraeliti svojím vzájomným previazaním prekonávajú rodové či kmeňové charakteristiky. Príslušnosť k tzv. izraelskému národu, pre ktorý sú typické jednotný jazyk, písané dejiny a monoteistické náboženstvo, je zmluvné zastrešenie medzi príslušníkmi tohto spoločenstva so samotným Bohom - Jahvem.

Citát č. 1: Zmluva človeka s Bohom v Starom zákone²

„Rozmnožím tvoje potomstvo a bude ho ako prachu zeme. Ak niekto bude môcť spočítať prach zeme, potom spočíta aj tvoje potomstvo. Vstaň a prejdi krajinu po dĺžke a šírke, lebo ti ju dávam!“

Genezis, 13. kapitola, 17. verš

„Hospodín mu však povedal: On nebude tvojim dedičom. Tvojim dedičom bude ten, čo vyjde z teba. Vyviedol ho von a povedal mu: Len sa pozri na nebo a spočítaj hviezdy, ak ich môžeš spočítať, a dodal: Toľko bude tvojho potomstva.“

Genezis, 15. kapitola, 4. a 5. verš

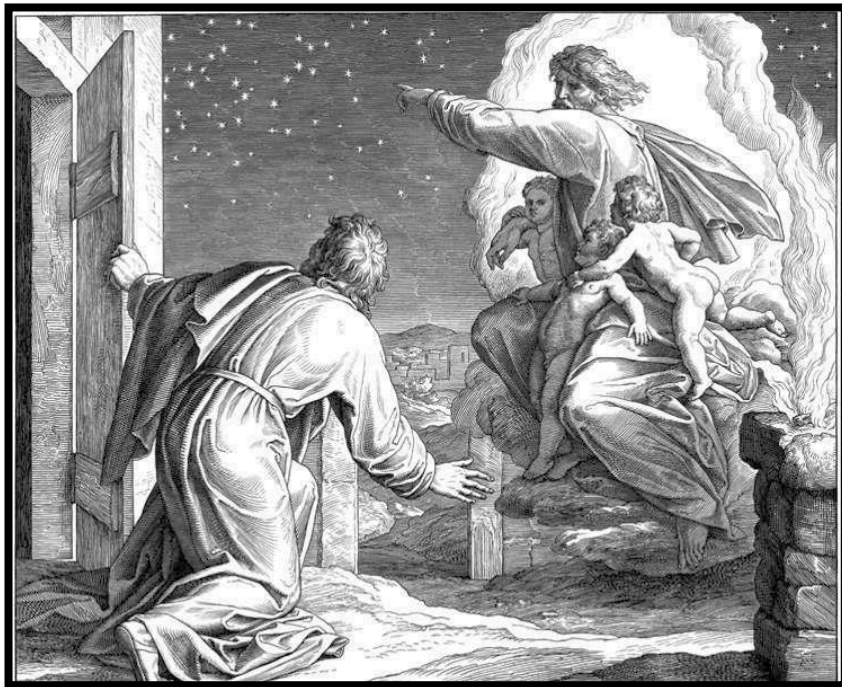
Na rozdiel od iných starovekých spoločenstiev však príslušnosť k tomuto politickému spoločenstvu nemá geografické charakteristiky.

¹ FOGEL, J.A., ZARROW, P.G. eds. *Imagining the people: Chinese intellectuals and the concept of citizenship, 1890-1920*. Armonk, N.Y: M.E. Sharpe, 1997, s. 4.

² *Biblia - slovenský ekumenický preklad*. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2008, s. 28-30.

Obrázok č. 1: Božia zmluva s Abrahámom

Zdroj: <http://wordfitlyspoken.org/2017/06/first-sunday-trinity-genesis-151-6/>

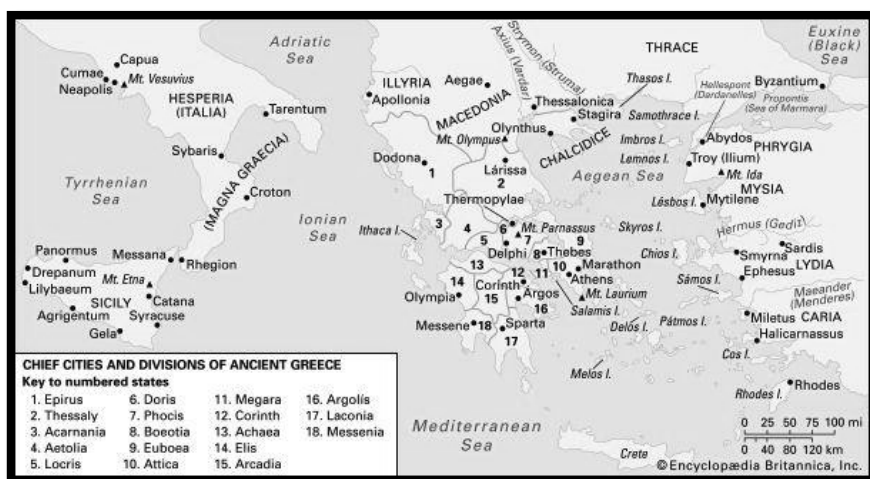
Koncepcia občianstva v starovekom Grécku

Koncept občianstva nachádzame aj v starovekom Grécku už v 8. storočí pred Kristom, pričom staroveké chápanie občianstva predstavovalo omnoho jednoduchší vzťah ako moderné formy občianstva. Chápanie jednotného Grécka alebo gréckeho národa v tomto období neexistovalo. Svoju identitu jednotliví obyvatelia viazali na konkrétny mestský štát – **polis**.

Patričnosť k mestskému štátu tvoril **základ identity občanov** týchto miest. Polis tak nebolo len spoločenstvo v zmysle politického zhromaždenia, ale aj v zmysle celej spoločnosti. V tomto období politickí predstavitelia týchto štátov a politickí myslitelia považovali za nevyhnutné oddeliť domáce obyvateľstvo od cudzincov a to predstavuje **zrod konceptu občianstva** ako takého. Občianstvo tak vyjadrovalo patričnosť ku konkrétnemu mestskému štátu – polis. Občianstvo polis bolo **exkluzívne v dvoch významoch**:

- 1) oddeľovalo **obyvateľov uznaných ako občanov** od obyvateľov neuznaných ako plnohodnotných občanov (ženy, otoci, pôvod predošlých generácií mimo polis, nedostatočný majetkový status, schopnosť vyzbrojiť sa a pod.)
- 2) oddeľovalo **občanov polis od cudzincov**, občanov iných polis starovekého Grécka aj napriek spoločným znakom (jazyk, náboženstvo, miery, platidlo a pod.)

Obrázok č. 2: Mapa starovekých gréckych mestských štátov a k nim prislúchajúcich oblastí

Zdroj: <https://kids.britannica.com/students/assembly/view/54571>

Z tohto členstva v politickom spoločenstve mestského štátu následne vyplývali aj **konkrétne politické práva** (vlastníctvo pôdy, politické práva, právo ochrany majetku a života a pod). Hlavnou charakteristikou občianstva v gréckom mestskom štáte bola následná **rovnosť** všetkých obyvateľov s priznaním občianstva práve v týchto politických právach. Organizácia a život v polis tak boli založené na vláde zákona a pre každého občana mal platiť tento zákon rovnako. Za tyrana bol považovaný každý, kto sa snažil postaviť nad toto pravidlo. A teda jednou z hlavných charakteristík starogréckeho chápania občianstva bola premisa, že každý uznaný člen spoločenstva má mať **podiel na moci** a je za jej výkon zodpovedný. Neoddeliteľnou súčasťou občianstva bola **aktívna účasť na politickom živote** spoločenstva.

Citát č. 2: Aristoteles o nadobudnutí postavenia občana v Aténach¹

(1) Súčasná ústava má túto podobu: Na správe obce sa podieľajú tí, ktorých obidvaja rodičia sú občania. Zapisujú sa do zoznamu občanov po dovŕšení osemnásteho roku veku. Keď sú zapisovaní ako efébi, hlasujú o nich členovia spoločenstva (spoluobčania); najprv o tom, či dovŕšili vek ustanovený zákonom – ak zistia, že to tak nie je, uchádzači sa vracajú medzi deti – , potom či ide o slobodného a či jej jeho pôvod v súlade so zákonmi. Ak sa rozhodne hlasovaním, že niekto nie je slobodný, môže sa odvolať na súd a demonti zvoľia zo svojich radov piatich žalobcov. Ak sa zistí, že sa niekto uchádza o zápis neprávom, obec ho predá do otroctva. Ak však spor vyhrá, demonti sú povinní zapísať ho do zoznamu.

(2) Potom rada preveruje zapísaných a ak zistí, že niekto ešte nemá osemnásť rokov, potrestá demontov, ktorí ho zapísali do zoznamu. Keď sú efébi preverení, zhromaždia sa ich otcovia podľa fýl a zvoľia si pod prísahou troch členov fýly, ktorí majú viac ako štyridsať rokov a ktorí sú podľa nich najlepší a najvhodnejší na to, aby opatrovali efébov. Z nich potom ľud volí jedného sófrónistu pre každú fýlu a z ostatných Aténčanov jedného veliteľa všetkých (kosmétu).

(3) Pod ich vedením sa efébi zhromaždia; najprv s nimi obídu svätyne a potom ich nechajú odísť do Peireia. Jedni vykonávajú službu v Munichii, druhí v Akté. Ľud pre nich volí aj dvoch cvičiteľov a jedného učiteľa vojenstva, ktorí ich učia bojovať so zbraňou, lukostreľbu, hod oštepom a streľbu z katapultu. Každý sófronistés dostáva na stravu jednu drachmu, každý eféb štyri oboly. Sófronistés dostane peniaze pre členov svojej fýly a nakúpi pre všetkých na spoločný účet – všetci sa totiž stravujú spoločne podľa fýl – a stará sa o všetky ostatné potreby.

(4) Prvý rok strávia takto. V ďalšom roku predvádzajú pred ľudovým zhromaždením v divadle vojenské cvičenia a dostávajú od obce štít a kopiju. Potom vykonávajú strážnu službu po krajine a zdržiavajú sa v pevnostiach.

(5) Počas týchto dvoch rokov v posádkovej službe nosia vojenské kabáty a sú oslobodení od všetkých poplatkov. Nemožno ich žalovať, ani sami nemôžu podávať žaloby, aby nemali zámienku na prepustenie zo služby, s výnimkou prípadov týkajúcich sa dedičstva a dedičiek, alebo keď niekomu v rámci rodiny pripadne tradičný kňazský úrad. Po uplynutí dvoch rokov sa zaradia medzi ostatných občanov.

Vlastníctvo otrokov bolo podmienkou pre aktívnu politickú participáciu, keďže umožňovalo majiteľom otrokov, otrokárom, disponovať dostatkom voľného času. Starogrécke chápanie občianstva

---

¹ ARISTOTELES. *Aténska ústava*. Bratislava: Kalligram, 2009, s. 65–66.

neoddeľovalo verejný a súkromný život. Občan tak bol organickou súčasťou polis.

Medzi jednotlivými mestskými štátmi existovala vysoká miera rivality a konkurencie. Tá vytvárala dopyt po organizácii značnej vojenskej sily. Táto **vojenská nevyhnutnosť** bola úzko naviazaná na koncept občianstva. Príslušnosť k polis v sebe okrem práv niesla aj povinnosti, ochrana mestského štátu bola jednou z nich. Vnímanie patričnosti s polis spojené s identitou k mestskému štátu a občianskym statusom viedlo k odhodlaniu a ochote ochrany vlastného spoločenstva. Ochota položiť za mestský štát život úzko nadväzovala na potrebu aktívnej politickej participácie. Spoluúčasť na rozhodovaní o vojenskom riešení sporu je spojená s následnou účasťou na konkrétnom vojenskom strete občana ako člena vojenskej formácie. Typická grécka formácia **falanga** tak okrem vojenskej efektivity symbolizuje aj chápanie starogréckeho zmyslu pre patričnosť k spoločenstvu a teda aj konceptu občianstva. Vojaci vo formácii - hopliti, občania mestského štátu stojaci bok po boku so štítom chrániacim seba a zároveň vojaka, občana, stojaceho vedľa neho, pričom spolu tvoria „kompaktnú masu“. Len vzájomnou spoluprácou a ochranou má formácia, spoločenstvo, zmysel.

Prístupy k občianstvu boli **diferencované v rôznych polis**, rovnako sa menili v čase. Zatiaľ čo v Aténach za *Kleistenesa* išlo o organizáciu občianstva a politických práv na základe príslušnosti k územným jednotkám, *Solón* rozdelil občanov do štyroch tried podľa majetkového cenzu, konkrétne podľa výšky platenia daní do spoločnej mestskej pokladnice. Následne občanov rozdelil do štyroch kategórií, tried, ktorým prislúchala rôzna miera práv a povinností. Príslušníci prvých dvoch tried mohli byť volení do najvyšších úradov a vo vojsku slúžili ako jazdci. Príslušníci tretej triedy mohli zastávať nižšie úrady a slúžili ako ťažkoodenci. Občania poslednej triedy mali len právo zúčastniť sa na ľudovom zhromaždení a vo vojne slúžili ako ľahkoodenci či veslári na vojenských lodiach.¹

---

¹ HEATER, Derek Benjamin. *A brief history of citizenship*. New York: New York University Press, 2004, s. 21–22.

Obrázok č. 3: Váza Chigi s hoplitmi držiacimi štíty a oštepý
(650-640 pred Kristom)

Zdroj: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Detail_from_the_Chigi-vase.jpg

V Sparte sa za plnohodnotných občanov považovali len obyvatelia, **muži, ktorí prešli plnohodnotným vojenským výcvikom** a boli schopní zapojiť sa do vojenského ťaženia. Manuálnej práci sa venovali iní obyvatelia polis a občianstvo sa tak v Sparte považovalo za nezlučiteľné s manuálnou prácou.¹

Úvahy o občianstve nachádzame aj u klasických filozofov daného obdobia. Zatiaľ čo *Sokrates* chápal občianstvo v absolútnej poslušnosti voči zákonom štátu, *Diogénes* ho dopĺňa o prvok kozmopolitizmu, o svetoobčianstvo, pre *Platóna* je občan aktívny člen spoločenstva zodpovedný svojou participáciou spoločenstvu a rovnako tak aj iným členom tejto spoločnosti.²

V gréckom chápaní občianstva tak ešte nenachádzame jasné odlíšenie medzi moralitou a legalitou, občianstvom a demokraciou. Občianstvo ako zdedené privilegium striktne **naviazané na teritórium** v sebe spájalo morálne a právne aspekty a spájalo ich do jednej ucelenej entity.

---

¹ Ibid., s. 12.

² PECNÍKOVÁ, Jana. *Aktívne občianstvo*. Banská Bystrica: DALI-BB, 2017, s. 9.

Exkluzivita občianstva v starovekom Grécku tak poukazuje na fakt, že rovnosť nebola ústredným momentom tohto chápania občianstva.

Citát č. 2: Organizácia občanov Atén podľa B. J. Heatra¹

Vráťme sa ku Kleisténosovi: jeho reformy boli založené na pomerne komplikovanom zoskupovaní občanov do rôznych skupín, ktoré presahovali starovekú rodovú príslušnosť a Solónove štyri triedy, pričom tento proces zahŕňal územie aj obyvateľstvo.

Aténsky štát (polis) pozostával z celej Attiky (približne polovica veľkosti Luxemburska), nielen z mesta, Kleisthenés rozdelil toto územie na tri "regióny": Každý z týchto regiónov bol rozdelený na desať "tretín", spolu tridsať.

Občianske spoločenstvo, predtým rozdelené do štyroch "kmeňov", bolo teraz reorganizované do desiatich kmeňov, slovami Aténskej ústavy, "aby sa premiešali, aby malo viac mužov podiel na riadení štátu" (Aristoteles: Aténska ústava), a tak máme tridsať tretín a desať kmeňov. Kleisténos pridelil tri tretiny, po jednej v každej z troch oblastí, každému z kmeňov.

Na základe tejto štruktúry sa celá populácia občanov delila na 139 "demov". údaje o počte obyvateľov sa ťažko získavajú, ale povedzme, že veľmi zhruba každý dem tvorilo približne 200 občanov. Práve táto územná jednotka pod vedením úradníka, "de archu", poskytovala administratívny základ aténskej demokracie a občanov "v praxi" vychovávala.

Treba si všimnúť dve ďalšie ústavné zmeny, ktoré vykonal Kleisthenés. Jednou z nich bolo zosúladenie členstva v Rade s novou štruktúrou kmeňov. (Rada bola orgánom, ktorý pripravoval záležitosti pre zhromaždenie všetkých občanov) Počet členov sa zvýšil na 500, takže každý kmeň ich poskytoval 50. Druhou ústavnou novelou bolo zavedenie právomoci ostrakizmu ktorá sa používala v 5. stor. Každý rok mohlo zhromaždenie odsúdiť jedného človeka, napríklad politika, s ktorého politikou nesúhlasilo. Ostrakizmus bol pomerne miernou formou trestu - nezahrňal stratu občianstva, iba desaťročné vyhnanstvo!

¹ HEATER, Derek Benjamin. *A brief history of citizenship*, s. 22–23.

Koncepcia občianstva v starovekom Ríme

Rímske staroveké chápanie občianstva vychádzalo pôvodne zo starogréckeho chápania občianstva. Napriek tomu sa vo výslednej podobe od tejto pôvodnej koncepcie značne odklonilo. Významné premeny v chápaní občianstva tak nachádzame už v období starovekého Ríma. Pod vplyvom rozvoja rímskeho práva začalo občianstvo získavať charakter **právneho vzťahu**. Starovekí Rimania si v tomto ohľade osvojili starogrécke princípy rovnosti pred zákonom, občianskej a politickej participácie a striedania vlád, ale aspekt politickej participácie v rozsahu ako bol prítomný v starovekom Grécku bol potlačený do úzadia. Do popredia však išla **univerzálnosť občianstva**. Občianstvo vyjadrovalo vzťah medzi jednotlivcom (občanom) a štátom. **Štát** sa stal garantom práv širokého spektra občanov. Štát bol chápaný ako **ochranca života a majetku občana**. Priznaním občianstva získal jednotlivec nárok na právnu ochranu bez ohľadu na pôvod či majetok. Právna ochrana znamenala záruky právnej stability vo vzťahu k iným jednotlivcom, ale išlo aj o ochranu pred svojvôľou štátu a jeho inštitúcií. Aj preto, v porovnaní s gréckym chápaním, je rímska koncepcia omnoho **širšia, univerzálnejšia a teda aj kozmopolitnejšia**.

Vedľajším efektom rozdielneho prístupu k povahe občianstva v Rímskej ríši bolo rozšírenie obyvateľov, ktorí boli považovaní za občanov. Zatiaľ čo Gréci ľudí, ktorí sa stali obyvateľmi mestského štátu cestou podmanenia a dobytia, nepovažovali za občanov, Rimania podmaneným obyvateľom Rímskej ríše umožnili stať sa občanmi ríše. Občianstvo sa tak zo starogréckeho chápania občianstva ako súčasti relatívne malej komunity v rámci polis rozšírilo na chápanie občianstva ako súčasti **veľkého spoločenstva zastrešeného Rímskym zákonom** a teda spoločenstva pokrývajúce rozsiahle územie ríše. Vytvorili sa tak dve skupiny občanov:

- 1) **plnoprávny občania Rímskej ríše rovných pred zákonom** a s právom politickej participácie v najvyšších politických inštitúciách;
- 2) **občania Rímskej ríše rovných pred zákonom** ale bez možnosti politickej participácie v najvyšších politických inštitúciách.

Citát č. 3: J. G. A. Pocock o chápaní občianstva v starovekej Rímskej ríši ako právneho vzťahu vyjadrujúceho najmä rovnosť pred zákonom a nárok na právnou ochranu¹

„Občan znamenal niekoho, kto môže slobodne konať podľa zákona, kto môže slobodne žiadať a očakávať ochranu zákona, občana takého a takého právneho spoločenstva, s takým a takým právnym postavením v tomto spoločenstve. Známy je prípad sv. Pavla, ktorý sa vyhlasuje za rímskeho občana. Pavol nielenže tvrdí, že ako občan je imúnny voči svojvoľnému trestu, ale ďalej pripomína úradníkovi, ktorý mu hrozí trestom, že on je občanom od narodenia a úradník len kúpou, a preto má nižšiu prestíž a autoritu. Občianstvo sa stalo právnym postavením, ktoré so sebou nesie práva na určité veci, - možno majetku, možno ochrany, možno očakávania - dostupné v mnohých druhoch a stupňoch, dostupné alebo nedostupné pre mnohé osoby z rôznych dôvodov.“

Hlavnou motiváciou pre existenciu takéhoto konceptu občianstva bolo usporiadanie a regulácia vzájomných obchodných a hospodárskych vzťahov tak, aby občania z celej Rímskej ríše bez rozdielu mohli vzájomne obchodovať a to v stabilnom právnom prostredí. Navyše sa prisúdenie statusu občana stalo akýmsi nástrojom na zmiernenie rezistencie voči rímskej nadvláde, keďže mohol priniesť viaceré výhody. Práve rozšírenie statusu občana viedlo k premene v chápaní politickej participácie v starogréckom význame občianstva ako nevyhnutnej súčasti statusu občana. Kvantitatívne a kvalitatívne rozšírenie občianstva viedlo k tomu, že priame zapojenie občana do verejných rozhodnutí cez nástroje priamej demokracie neboli realizovateľné. Rímske občianstvo tak bolo chápané ako **striktne právny status** definujúci Rímske politické spoločenstvo. Občan, jednotlivec, sa tak z pohľadu práva stal právnou existenciou.

Chápanie občianstva v starovekom Ríme s rozdielnymi kategóriami občianstva následne dopĺňa aj rozdelenie občanov do jednotlivých **tried**, ktoré následne ovplyvňuje aj diapazón práv vyplývajúcich z takto chápaného rozdelenia kategórii občanov:

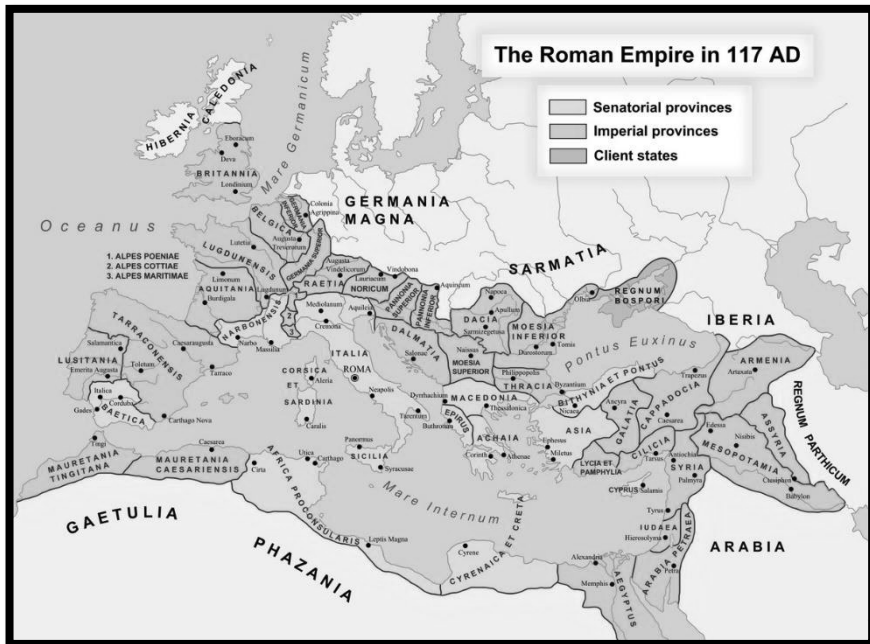
---

¹ POCOCK, John Greville Agar. The Ideal of Citizenship Since Classical Times. In: *CITIZENSHIP: Critical Concepts in Political Science (Volume I)*. New York: Routledge, 2014, s. 72.

- 1) **patricijovia** - majetná vyššia trieda s plnými právami vyplývajúcimi z občianstva s reálnou šancou na ovplyvnenie aj verejného života participáciou na chode verejných inštitúcií
- 2) **plebejci** - menej majetná nižšia trieda s právami vyplývajúcimi zo statusu občana vedúcimi k rovnosti pred zákonom a ochrany života, zdravia a súkromného majetku ale bez reálnej šance participovať na verejnom živote spoločenstva a na chode verejných inštitúcií

Obrázok č. 4: Mapa Rímskej ríše a jej provincií v čase neväčšieho územného rozmachu (rok 117 po Kristovi)

Zdroj: <https://www.vox.com/world/2018/6/19/17469176/roman-empire-maps-history-explained>

K tomuto rozdeleniu reálnych práv vyplývajúcich z občianstva je potrebné dodať, že miera vzájomných rozdielných práv vyplývajúcich z príslušnosti k týmto dvom triedam sa v premenách vývoja rímskej spoločnosti menil. Tieto premeny sú spojené najmä so snahami plebejcov stierať tieto rozdiely. To sa im do istej miery darilo, keďže si dokázali

v rôznych etapách existencie Rímskej ríše vybojovať vznik vlastných politických inštitúcií a vlastných volených zástupcov obhajujúcich ich záujmy.

Obrázok č. 5: *Prvé plebejské zhromaždenie (secessio) na hore neďaleko Ríma kde sa rímski plebejci v roku 494 pred Kristom zhromaždili, aby demonštrovali svoju politickú moc a podnietili reformy v spoločenských a politických vzťahoch (vyobrazenie od B. Barloccini, 1849)*

Zdroj: https://en.wikipedia.org/wiki/File:Secessio_plebis.JPG

Starorímska koncepcia občianstva nebola tak exkluzívnou, ako starogrécka. Okrem **inkluzívnosti** bola omnoho zložitejšia a prinášala viaceré **úrovne občianstva** s rozdielnymi právami a povinnosťami. Toto rozdelenie rôznych typov občianstva s rôznymi právami však nebolo striktným rozdelením a často sa vzájomne tieto práva prekrývali, resp. si tieto práva vzájomne odporovali. Rozdielne práva prisúdené rôznym úrovňam občianstva nakoniec viedli k rozpusteniu republiky a vlády diktátorov, čo oslabovalo nielen koncepciu občianstva, ale aj samotnú Rímsku ríšu.

Citát č. 4: Cicero o občanoch, rovnosti právom a nerovnosti postavenia jednotlivých občanov¹

„Ak však národy trvajú na svojom práve, popierajú, že je niečo lepšie, slobodnejšie, šťastnejšie, pretože sú pánmi zákonov, súdov, vojny, mieru, zmlúv a vzájomného života a majetku. Myslia si, že len toto sa právom nazýva republikou - teda "vecou" verejnou. A tak si myslia, že je prirodzené, aby "vec" verejná bola oslobodená od nadvlády kráľov a Otcov (v zmysle politických lídrov, pozn. prekladateľa), nie, aby sa králi alebo moc a bohatstvo aristokratov usilovali získať slobodné národy. A popierajú, že by sa celý tento druh slobodného ľudu mal zavrhnúť pre chybu neovládaného ľudu; nič totiž nie je nemennejšie, nič stabilnejšie, ako súladný ľud, ktorý meria všetky veci svojou bezpečnosťou a slobodou. Taktiež si myslia, že súlad je najľahšie dosiahnuteľný v republike, kde tá istá vec spája všetkých ľudí, a že nezhody vznikajú z rozdielov vo výhodnosti, keď jedna vec nie je výhodná pre všetkých ľudí spoločne. A tak, keď Otcovia (v zmysle politických lídrov, pozn. prekladateľa) získajú moc nad vecami, podoba mesta nebola nikdy ustálená - tým menej v kráľovstvách, kde, ako uvádza Ennius, "neexistuje posvätné spoločenstvo ani dôvera". Keďže teda právo je putom politického spoločenstva a spravodlivosť je rovnosť pred zákonom, akou spravodlivosťou možno zachovať spoločenstvo občanov, keď stav občanov nie je rovnaký? Ak nie je prípustné, aby sa vyrovnalo bohatstvo, ak prirodzené schopnosti všetkých osôb nemôžu byť rovnaké, určite by mali byť rovnaké práva medzi tými, ktorí sú občanmi v tej istej republike. Veď čo je obec, ak nie spoločenstvo v spravodlivosti.

Koncepcia občianstva v stredovekej Európe

Vzťahy medzi obyvateľmi a štátom boli v stredovekej Európe **personalizované**. Dominantný nebol vzťah jednotlivca k zákonu, zákonníku či ústave, ale spätosť vazala a pána. Obom aktérom tento vzťah prinášal špecifickú výhodu, bol teda **recipročný**. Pre rôznych aktérov na rôznych úrovniach spoločenského rebríčka mal iný význam a iný obsah. Vo všeobecnosti zatiaľ čo poddaný, resp. vazal získaval od pána, resp. panovníka **ochranu**, panovník získaval lojálneho „podriadeného“, resp. zabezpečenie **živobytia**. Významným symbolickým míľnikom prechodu od tejto základnej verzie

---

¹ CICERO, Marcus Tullius et al. *On the republic: and, On the laws*. Ithaca: Cornell University Press, 2014, s. 51.

spoločenského usporiadania v stredoveku k zložitejším a všeobecnejším vzťahom bola *Magna Charta*, známa aj ako *Magna Charta Libertatum* (*Veľká listina slobôd*) z roku 1215. Prelomovým je tento dokument preto, že od nepísaných zaužívaných pravidiel vzájomného vzťahu dvoch v hierarchii nerovných aktérov predstavoval **presun k všeobecným pravidlám** predstavujúcim práva a povinnosti panovníka ako aj jeho vazalov. De facto oslaboval moc panovníka, keďže výkon jeho moci už nebol svojvoľný. *Magna Charta*, okrem iného, zavádza princíp, že slobodný občan nepodliehal svojvôli pána, ale podliehal primárne zákonu. Na jeho práva, život a majetok sa mohlo siahť len podľa zákonom stanovených pravidiel. Dokument samotný predstavuje základ pre britský a americký súdny a politický systém.

Citát č. 5: Magna Charta z roku 1215¹

MAGNA CHARTA

Ján, z Božej milosti kráľ Anglicka, lord Írska, vojvoda Normandie a Akvitánie, gróf z Anjou dáva svojim arcibiskupom, biskupom, opátom, grófom, barónom, sudcom, lesníkom, šerifom, správcom a všetkým jeho úradníkom a verným poddaným pozdrav. (...)

1. Po prvé, že prehlasujeme pred Bohom a touto našou listinou potvrdzujeme za nás a našich dedičov naveky, že Anglická Cirkev bude slobodná a bude mať svoje plné práva a svoje neporušiteľné slobody; a prajeme si, aby to tak bolo zachované; z toho je zrejmé, že sloboda voľby, ktorá je považovaná za najdôležitejšiu a veľmi podstatnú pre Anglickú Cirkev, my, s istou a neomrzenou vôľou, poskytujeme a touto listinou potvrdzujeme. (...)

2. Ak niektorý z našich grófov alebo barónov alebo iných slúžiacich nám ako veliteľ počas vojenskej služby zomrie, a pokiaľ v dobe jeho smrti jeho dediči budú plnoletí a budú povinní daní, získajú svoje dedičstvo po zaplatení starej dane podľa zvyklosti. (...)

7. Vdova dostane po smrti svojho manžela hneď a bez prekážok svoj manželský podiel a dedičstvo; bez toho aby odovzdala čokoľvek za svoj vdovský alebo manželský podiel. (...)

8. Žiadna vdova nebude prinútená sa vydať, ak dáva prednosť životu bez manžela; s podmienkou že sa stále nesmie vydať bez nášho súhlasu, pokiaľ podlieha nám, alebo bez súhlasu pána ktorému podlieha, pokiaľ podlieha inému.

¹ *Magna Charta* [online] [cit. 09.05.2021]. Dostupné z: <https://www.bl.uk/magna-charta/articles/magna-charta-english-translation>

9. Ani my ani naši vykonávatelia nezabavíme žiadnu pôdu alebo nájom kvôli akémukoľvek dlhu, pokiaľ má dlžník hnutel'ný majetok dostatočný na splatenie dlhu. Ručiteľské záruky dlžníka nebudú exekvované, pokiaľ môže dlžník sám splniť svoj dlh. (...)

12. Žiadny poplatok alebo podpora nemôže byť v našom kráľovstve uvalený inak ako všeobecným konsenzom, s výnimkou výkupného za našu osobu, pasovania nášho najstaršieho syna na rytiera a pri projev svadbe našej najstaršej dcéry. (...)

17. Bežné občianske spory sa nebudú konať na našom dvore, ale budú sa konať na stálom mieste. (...)

21. Grófi a baróni nebudú trestaní inak než svojimi na roveň postavenými, a to len v úmerne so závažnosťou previnenia. (...)

24. Žiadny šerif, strážnik, koroneri ani iní kráľovskí úradníci nesmú viesť súdne spory s našou korunou. (...)

27. Ak slobodný muž zomrie bez poslednej vôle, jeho hnutel'ný majetok bude rozdelený do rúk jeho najbližších príbuzných a priateľov, pod dozorom Cirkvi. Práva jeho dlžníkov majú byť zachované. (...)

38. V budúcnosti žiadny úradník nepostaví človeka pred súd na základe nepodloženej sťažnosti a bez vierohodného svedectva podaného k tomuto účelu.

39. Žiadny slobodný človek nesmie byť zadržaný ani uväznený, ani zbavený svojich práv alebo majetku, ani postavený mimo zákon alebo vyhnaný, ani zbavený svojho postavenia akýmkoľvek spôsobom, ani proti nemu nezasiahneme silou, ani nepošleme iných, aby tak urobili bez zákonného rozsudku jeho na roveň postavených alebo podľa zákonov krajiny.

40. Nikomu nepredáme, nikomu neodoprieme ani nepozdržíme právo alebo spravodlivosť.

41. Všetci obchodníci môžu vstúpiť do Anglicka alebo ho opustiť bez zranení a bez strachu a môžu v ňom zostať alebo cestovať po zemi alebo po vode za účelom obchodu, bez akéhokoľvek nezákonného vymáhania, v súlade so starými a zákonnými zvykmi. (...)

51. Hneď ako bude obnovený mier, odstránime z kráľovstva všetkých cudzích rytierov, lukostrelcov, ich sluhov a žoldnierov, ktorí doň prišli na škodu s koňmi a zbraňami na škodu kráľovstva.

52. Ak sme kohokoľvek vyvolastnili alebo zbavili pôdy, hradov, slobôd alebo práv bez zákonného rozsudku jemu na roveň, tieto okamžite prinaorátíme. (...)

V stredoveku sa s obdobnými dokumentami stretávame aj v ďalších častiach Európy. Na našom území by sme za podobný symbol premeny vzťahov mohli chápať *Zlatú bulu Ondreja II.* z roku 1222.

Citát č. 6: Zlatá bula Ondreja II z roku 1222¹

ZLATÁ BULA ONDREJA II.

V mene svätej a nerozdielnej Trojice. Ondrej, z Božej milosti naveky kráľ Uhorska, Dalmácie, Chorvátska, Ramy, Srbska, Haliče a Vladimírska. Pretože sloboda tak popredných šľachticov nášho kráľovstva, ako aj iných, ustanovená svätým kráľom Štefanom skrz moc niektorých kráľov, niekedy vylievajúcich svoju zlosť, niekedy tiež berúcich ohľad na falošné rady ľudí nespravodlivých a sledujúcich svoj prospech, bola v premnohých bodoch umenšená, mnoho ráz títo naši poprední nás a našich predkov, svojich kráľov, mnohými prosbami a žiadosťami často upomínali ohľadne zlepšenia nášho kráľovstva.

My teda chceme učiniť zadosť vo všetkom, ako sa patrí, obzvlášť preto, že medzi nami a nimi... už často došlo k nedorozumeniu; preto... Udeľujeme tak týmto ako aj iným ľuďom nášho kráľovstva slobodu, udelenú svätým kráľom.

Iné záležitosti patriace k zreformovaniu našej krajiny nariaďujeme upraviť týmto spôsobom:

I. zákonný článok

Nariaďujeme, že každoročne na sviatok svätého kráľa, ak sa nejaká ťažká udalosť neprihodi, alebo by nám zabraňovala choroba, boli (:sme:) povinní osláviť (:usporiadať snem:) v Stoličnom Belehrade. A keby sme nemohli byť prítomní, bezpochyby príde namiesto nás palatín a z našej moci vypočuje spory. Všetci servienti, ktorí chcú, nech sa sem slobodne zídu.

II. zákonný článok

Chceme tiež, že my ani naši nasledovníci nikdy neuväznia servienta, alebo ho nezničia pre priazeň niektorého veľmoža, kým by neboli vyzvaní a súdom usvedčení.

III. zákonný článok

Tiež nebudeme vyberať poplatky a slobodné denáre na majetkoch servientov. Ani od ľudí (poddaných) patriacich cirkvi.

IV. zákonný článok

Ak nejaký servient zomrel bez syna, štvrtú časť majetku obdrží dcéra, o ostatnom rozhoduje sám ako chce...

V. zákonný článok

Župani nech nerozhodujú o majetkoch servientov, iba v sporoch o mince a desiatky. Hradskí špáni nech nikoho nesúdia, iba ľud svojho hradu. Zlodejov a zbojníkov kráľovskí bilochi nech však súdia pred súdom patričného župana. (...)

¹ Zlatá bula Ondreja II. [online] [cit. 03.06.2022]. Dostupné z: <http://www.nobilitas.sk/HTML%20Nobilitas/Legislativa%20sk/01%20Ustava/Aranybulla%201222%20sk.htm>

VII. zákonný článok

Ak kráľ chce viesť výpravu mimo krajiny, servienti nie sú povinní ísť s ním, iba ak na jeho náklady. A po návrate nech sa neprijme nad nimi vojenský súd. Ak však z protívnej strany vpadne vojsko do krajiny, všetci do jedného sú povinní (:ju brániť:). Tiež, ak by sme chceli ísť s vojskom mimo krajiny, všetci, ktorí držia komitáty, sú povinní ísť s nami na naše náklady.

VIII. zákonný článok

Palatín rozsudzuje všetkých obyvateľov našej krajiny bez rozdielu postavenia. Ale spory servientov, za ktoré by mohli byť popravení alebo stratíť majetok, nemôže rozhodnúť bez vedomia kráľa. Na svojom dvore môže mať len jedného sudcu.

X. zákonný článok

Ak niektorý vazal má česť zomrieť vo vojenskej službe, jeho syn alebo brat nech sa obdaruje rovnakou poctou. A ak servient týmže spôsobom zomrie, jeho syn, ak sa kráľovi zapáči, nech sa odmení. (...)

XI. zákonný článok

Ak hostia alebo dobrí ľudia prídu do krajiny, nemôžu dosiahnuť hodnosti bez (súhlasu) kráľovskej rady.

XII. zákonný článok

Manželky zosnulých bez potomkov alebo zákonite odsúdených na smrť alebo padlých v boji alebo z iných príčin nesmú byť oklamané na svojom vene.

XIII. zákonný článok

Servienti, ktorí nasledujú dvor, alebo ho sprevádzajú, nesmú utláčať a zdierať chudobných. (...)

XVII. zákonný článok

Avšak majetky, ktoré niekto dostal za spravodlivú službu, nech sa za nejaký čas neodnímajú. (...)

XXVI. zákonný článok

Majetky nech sa neudeľujú mimo krajiny (cudzincov). Ak sú také darované alebo predané, nech sa vrátia obyvateľstvu krajiny, aby si ich odkúpilo. (...)

XXVIII. zákonný článok

Ak niekto bol riadnym súdom odsúdený, nikto z mocných ho nemôže brániť. (...)

XXXI. zákonný článok

(...) Teda tak, aby túto listinu mali vždy pred očami, aby sa v ničom z vyššie uvedeného nezmýlili ani kráľ ani šľachtici, či iní a aby sa nesúhlasilo s omylom, aby i títo sa tešili svojej slobode a preto nám a našim potomkom zostali vždy verní a nezapreli patričné záväzky voči kráľovskej korune.

Ustanovujeme tiež, že ak by sme my alebo naši nástupcovia niekedy chceli tieto ustanovenia porušiť, tak biskupi ako aj iní služobníci a šľachtici nášho kráľovstva, všetci jednotlivo, teraz i v budúcnosti, budú môcť nám a našim nástupcom protirečiť a odporovať bez toho, aby sa to považovalo za znak nevery.

Vysoká miera urbanizácie a bohatstvo plynúce z námorného obchodu viedlo k tomu, že výrazné premeny stredovekého chápania občianstva začali práve v talianskych mestách v 14. storočí. Renesančný pohľad na spoločnosť a politiku viedol aj k dopytu po návrate funkčných aspektov občianstva prítomných v Rímskej republike v staroveku. Zavádzané boli, prispôbením sa okolnostiam stredoveku, práve **v bohatých talianskych mestách** (Floencia, Miláno, Benátky, Neapol, Rím a iné). Aj podľa *Niccolo Machiavelliho* skutočným poučením z rímskej skúsenosti bolo, že sebecké záujmy aristokracie a ľudu sa dajú obmedziť len vtedy, ak sa každý z nich dokáže postaviť proti tomu druhému. Efektívnosť zapojenia rôznych vrstiev spoločnosti do zodpovednosti za chod a obranu mesta viedlo k snahe majetnej elity, novodobých patricijov, o občianske vzdelávanie k vnímaniu patričnosti k danému štátu. Politika ako skutočná vec verejná začala byť dominantná v rôznych vrstvách spoločnosti. Rôzne triedy a cechy vstupovali do vnútorných politických bojov, snažili sa nachádzať politických spojencov, aby mohli ovplyvňovať chod mesta a jeho postavenie vo vzťahoch s inými mestami či štátmi.

Podstatnou charakteristickou črtou tejto premeny občianstva bol prechod od podriadenosti jednotlivca panovníkovi k **podriadeniu sa záujmu daného mesta**. Prejavom tohto reformovaného vzťahu bol návrat k rímskemu chápaniu občianstva, kedy bol občan podriadený primárne zákonom. Jednotlivé mestá disponovali nezávislým právnym systémom a súdnictvom. Byť občanom mesta v stredovekom Taliansku znamenalo byť podriadený mestským zákonom. **Pred zákonom si boli všetci občania rovní.**

Citát č. 7: *Niccoló Machiavelli o výhodách republiky*¹

ROZPRÁVY - DRUHÁ KNIHA

23. kapitola

Vnútornej verejný život Ríma bol taký búrlivý, že v jednom okamihu vymysleli Benátčania a Etruskovia plán útoku na Rím. Verili, že im spadne do rúk ako zhnité jablko. (...) Ak sa rímske vojsko spočiatku zdráhalo bojovať, po vyzývavom správaní Vejanov podnikli boj samotní konzuli.

¹ MACHIAVELLI, Niccolò. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Praha: Argo, 2001.

V čase mieru sú republiky často nepokojné, ale vo chvíľach nebezpečenstva a spoločnej biedy sa občania dokážu spojiť nevídaným spôsobom. Túto jednoduchú pravdu Benátčania prehliadli a museli prehrať. Ak chceli využiť rozkol a politické rozpory, ktoré sužovali Rím, mali sa o to pokúsiť mierovou cestou, nie vojnou. (...)

26. kapitola

(...) Každé nerešpektovanie zákona, či už zo strany štátu alebo jednotlivca, alebo voči štátu alebo jednotlivcovi, je pre republiku osudné a vždy sa obráti proti nej. Ak sa poškodenému nedostane uspokojivej satisfakcie, je ochotný aj za cenu života vziať spravodlivosť do vlastných rúk a pomstiť sa, aj keby pri tom mala zahynúť jeho vlasť. (...)

TRETIA KNIHA

1. kapitola

(...) V prípade tak zložitých spoločenských útvarov ako sú republiky alebo mestá prispievajú k ich zdraviu - a tým aj k ich odolnosti v čase - len tie zmeny, ktoré oživujú princípy, z ktorých vznikli. Každý štát, a najmä mestá či republiky, majú vo svojich zárodkoch nevyhnutne niečo dobré, čo sa musí neustále premyslene a starostlivo pripomínať a znovu a znovu oživovať na vyššej úrovni, aby celok prekvoil. Čas pôsobí korozívne. Aj lekári hovoria o ľudskom tele: S každým prežitým dňom sa rodí niečo, čo potrebuje uzdravenie. (...) Monarchia, republika a cirkev sa musia snažiť udržať si autoritu, úctu a oddanosť širokých vrstiev, ktorú mali na svojich počiatkoch. Vo vlastnom záujme by však mali tieto hodnoty pestovať neustále, nielen pod vplyvom vonkajších otrasov v krízových situáciách, keď už môže byť na všetko neskoro. (...)

6. kapitola

(...) Sprisahania proti vlasti sú však takmer bez nebezpečenstva. Keď niekto uvažuje o uchopení moci, spravidla sa s tým nikomu nezveruje, a keď sa objaví nepredvídaná prekážka, môže svoj zámer kedykoľvek odložiť. V republikách, ktoré nie sú skorumpované, sa to nestáva často, pretože ich občania majú dostatok legálnych prostriedkov, ako sa dostať na vrchol moci, ale na druhej strane je to v ich zriadeniach jednoduchšie. Sú ťažkopádnejší v rozhodovaní, menej podozrievaví, ale tým aj dôverčivejší. Viac si vážia aj svojich vodcov a o to odvážnejšie vystupujú proti záujmom svojej krajiny. (...)

Vzostup občianstva v stredovekých talianskych mestách úzko súvisí aj so vzostupom **republikanizmu**. Čoraz širšie obyvateľstvo mesta sa stáva občanmi. To je spojené s postupným rozširovaním ich práv a povinností na úkor postavenia a právomocí panovníka a šľachty.

Republika inštitucionalizovala **obmedzenie moci**. Zabránila tak tomu, aby akákoľvek osoba alebo inštitúcia mohla vykonávať moc inak ako v kombinácii s aspoň jednou ďalšou osobou alebo inštitúciou. Vzájomne sa tak mohli navzájom **kontrolovať a vyvažovať**.

Podobnosť so starovekým rímskym chápaním občianstva nachádzame aj v otázke obrany mesta pred vonkajším vojenským ohrozením. Občan okrem získaných práv mal aj povinnosť **spolupodieľať sa na obrane mesta**. Pri takomto vojenskom ohrození sa tak z členov rôznych vrstiev spoločnosti stali spolubojovníci s jednotnou víziou ochrany konkrétneho mesta, jeho princípov, zákonov, majetku a obyvateľov.

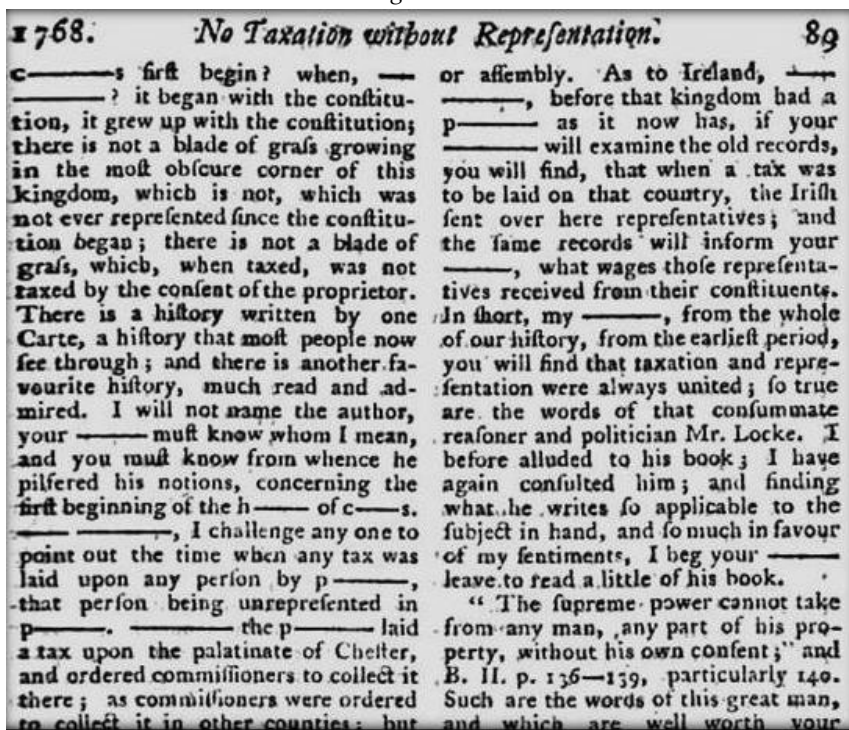
Občan zväčša získaval občiansky status narodením sa v konkrétnom meste. Čoraz dôležitejšou však začína byť možnosť získania občianstva **naturalizáciou**. Pre tieto mestá boli jednotlivci so špecifickými znalosťami a zručnosťami dôležití, a preto po ich slobodnom vyjadrení vernosti mestu, resp. štátu, získali postavenie občana rovné občanom od narodenia.

Koncepcia občianstva a národné štáty **z konca 18. a začiatku 19. storočia**

Ďalšie premeny v chápaní občianstva v stredoveku úzko súvisia so vznikom konceptu **národných štátov**. Postupne sa stretávame so silnejúcim dopytom po **rozširovaní práv na čoraz širšie masy** obyvateľstva. Najprv išlo o zákonnú ochranu života a majetku obyvateľov daného štátneho celku, ale následne aj s postupným rozširovaním práv na oblasti politických práv a v neskorších etapách aj s rozširovaním ďalších, napríklad sociálnych práv. Pre rôzne štáty Európy je typická špecifickosť tohto procesu a obdobia kedy, ako, s akou intenzitou tieto procesy prebiehajú.

V Anglicku v 17. storočí je táto evolúcia občianstva spojená s obnovou záujmu *Magnu Chartu* a následným prijatím ďalších dokumentov, ktoré dodnes tvoria základ konštitucionalizmu Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a severného Írska (okrem iných najmä *Petition of Right*, *Habeas Corpus Act* a *Bill of Rights*). Tieto dokumenty posilňujú **postavenie parlamentu** a význam volieb reprezentantov do tohto, postupne silnejúceho parlamentu.

Obrázok č. 6: „Žiadne zdanenie bez zastúpenia“ sa v kontexte britsko-amerického koloniálneho zdanenia objavuje vo februári 1768 v titulku časopisu London Magazine na strane 89

Zdroj: <https://www.notationwithoutrepresentation.com/2012/09/no-taxation-without-representation.html>

Boj britských osád v severnej Amerike za nezávislosť v rokoch 1775-1783 viedol k vzniku nového štátneho útvaru, **Spojených štátov amerických**. Americký boj za nezávislosť priniesol pre preusporiadanie vzťahov a pre vývoj občianskych a politických práv nový impulz. Teoretické koncepcie ako napríklad funkčnosť **zastupiteľskej demokracie**, rôzne aspekty republikanizmu či **striktného oddelenia jednotlivých zložiek moci** dostali priestor na svoje uplatnenie v novokreujúcom sa politickom systéme. Za iskrú, ktorá zažala oheň americkej revolúcie, môžeme považovať aj požiadavku amerických kolonistov, že bez zastúpenia nie je prípustné ani zdanenie, v slovníku revolúcie ako „*No Taxation without Representation*“. Heslo bolo reakciou na to, že americkí kolonisti nemali svoje zastúpenie v britskom parlamente.

Dopyt po politických právach ako jedného z aspektov občianstva tak predstavoval významný motivačný faktor pre účasť na revolúcii, ktorá viedla k založeniu vlastného štátu a následne vlastným prístupom k občianstvu. Jeho základ tvorí prepojenie **základných občianskych a politických práv s koncepciou suverenity ľudu**. V americkom priestore sa sformoval do realizácie **zastupiteľskej demokracie** ako nástroja reprezentácie a výkonu záujmov širokých mas cez volených reprezentantov. Na jednej strane tento prístup **rozšíril zapojenie veľkého počtu obyvateľstva do politického života** prostredníctvom volebného aktu a prostredníctvom volených zástupcov. Na druhej strane a na rozdiel od chápania občianstva v starogréckych mestských štátoch, rímskej republike či v stredovekých talianskych mestách, **nevyžadoval od občanov aktívnu účasť na každodennom politickom rozhodovaní**. Legitimita vlády bola odvodená od súhlasu občanov vyjadreného vo voľbách. Aj napriek výraznému prínosu a revolučnosti *Ústavy spojených štátov* z roku 1787 v oblasti del'by moci, republikánskych pravidiel, systému brzd a protiváh a mnohým ďalším ale vzťah občianstva bližšie nešpecifikovala. Prvých desať dodatkov k ústave súhrne pomenovaných ako *Bill of Rights (Listina práv Spojených štátov amerických)* už prinášajú základné mantinely chápania a realizácie občianstva, najmä v súvislosti so zakotvením základných demokratických práv, obmedzením práv americkej federálnej vlády, ako aj ochranu prirodzených práv spojených so slobodou tlače, zhromažďovania, práva na držanie zbrane či ochrany osobného vlastníctva. Občan bol však v americkom ústavnom systéme zadeninovaný až v roku 1868 prijatím **štrnásteho dodatku**. S jeho prijatím boli spojené viaceré kontroverzie. Bol reakciou na *Americkú občiansku vojnu* a otázku práv bývalých otrokov (otroctvo zrušil trinásty dodatok z roku 1865). Pre južné štáty bolo jeho prijatie podmienkou pre opätovné získanie zastúpenia v *Kongrese*. Považovaný je za jeden z najdôležitejších dodatkov *Ústavy spojených štátov*. Všetkým občanom priznáva **rovnaké práva a povinnosti**. V tomto období bolo dôležité najmä to, že išlo o priznanie práv bez rozdielu farby pleti. Tento dodatok prisudzuje americké občianstvo v prvom oddiele všetkým osobám narodeným na území Spojených štátov amerických alebo naturalizovaným.

V druhom oddiele však obmedzuje volebné právo ako aspekt občianstva len na mužskú populáciu.¹

Citát č. 8: Štrnásty dodatok k Ústave Spojených štátov amerických²

I. ODDIEL

Všetky osoby narodené alebo naturalizované v Spojených štátoch a podliehajúce ich jurisdikcii sú občanmi Spojených štátov a štátu, v ktorom majú bydlisko. Žiadny štát nesmie prijať ani presadzovať zákon, ktorý by obmedzoval výsady alebo imunity občanov Spojených štátov; žiadny štát nesmie nikoho zbaviť života, slobody alebo majetku bez riadneho súdneho procesu; ani nesmie nikomu v rámci svojej jurisdikcie odoprieť rovnakú ochranu zákonov.

II. ODDIEL

Zástupcovia sa rozdeľujú medzi jednotlivé štáty podľa ich počtu, pričom sa započítava celý počet osôb v každom štáte s výnimkou Indiánov, ktorí nie sú zdaňovaní. Ak je však právo voliť v akýchkoľvek voľbách na voľbu voliteľov prezidenta a viceprezidenta Spojených štátov, zástupcov v Kongrese, výkonných a súdnych úradníkov štátu alebo členov jeho zákonodarného zboru odopreté ktorémukoľvek mužskému obyvateľovi tohto štátu, ktorý dovŕšil dvadsaťjeden rokov, a občanom Spojených štátov, alebo akýmkoľvek spôsobom obmedzený, s výnimkou účasti na vzbure alebo inom zločine, základ zastúpenia v tomto štáte sa zníži v pomere, ktorý bude predstavovať počet týchto mužských občanov k celkovému počtu mužských občanov tohto štátu vo veku dvadsaťjeden rokov.

III. ODDIEL

Senátorom alebo zástupcom v Kongrese, ani voličom prezidenta a viceprezidenta, ani nesmie zastávať žiadnu civilnú alebo vojenskú funkciu v Spojených štátoch alebo v ktoromkoľvek štáte nikto, kto predtým zložil prísahu ako člen Kongresu alebo ako úradník Spojených štátov, alebo ako člen zákonodarného zboru ktoréhokoľvek štátu, alebo ako výkonný alebo súdny úradník ktoréhokoľvek štátu, že bude podporovať ústavu Spojených štátov, sa zapojil do povstania alebo vzbury proti nej, alebo poskytol pomoc alebo útechu jej nepriateľom. Kongres však môže dvojtretinovou väčšinou hlasov každej snemovne túto nespôsobilosť zrušiť.

---

¹ ŽENÍŠEK, Jaroslav. Čtrnáctý dodatek Ústavy USA a jeho výklad z pohľadu hlavných interpretačných metod. *AUC IURIDICA*. 2021, roč. 67, č. 1.

² UROFSKY, Melvin I. *Basic Readings in U.S. Democracy*. Washington: United States Information Agency, 1994, s. 37-38.

IV. ODDIEL

Platnosť verejného dlhu Spojených štátov, schváleného zákonom, vrátane dlhov vzniknutých na výplatu dôchodkov a odmien za služby pri potláčaní povstania alebo vzbury, sa nespochybňuje. Spojené štáty ani žiadny štát však neprevezmú ani nezaplátia žiadny dlh alebo záväzok, ktorý vznikol na podporu povstania alebo vzbury proti Spojeným štátom, ani žiadnu pohľadávku za stratu alebo oslobodenie otroka, ale všetky takéto dlhy, záväzky a pohľadávky budú považované za nezákonné a neplatné.

V. ODDIEL

Kongres má právomoc presadzovať ustanovenia tohto článku prostredníctvom príslušných právnych predpisov.

Tradične je **Francúzska revolúcia** z roku **1789** označovaná za prelomovú udalosť pre premeny politického myslenia a politických procesov. Aj pre rozvoj konceptu občianstva bola táto udalosť revolučnou. Francúzska revolúcia **rozbila hierarchickú reťaz podriadenosti a nerovnosti ľudí pred zákonom**. Všeobecný nesúhlas obyvateľov Francúzska s vlastnou vládou a systémom uplatňovania moci, presvedčenie, že národný záujem prestal byť v súlade so záujmom monarchu boli hlavné aspekty, ktoré viedli k vypuknutiu samotnej revolúcie v roku 1789. Prvým krokom v auguste 1789 boli zrušené privilégia pre francúzsku aristokraciu, bolo zavedené daňové zrovnoprávnenie obyvateľstva, zrušená bola pracovná povinnosť a feudálne dávky, čo naznačilo budúce smerovanie premeny koncepcie občianstva počas samotnej revolúcie. Zásadným dokumentom pre vývoj občianstva je **Deklarácia práv človeka a občana** prijatá **Ústavodarným národným zhromaždením 26. augusta 1789**. Tvorená je preambulou a sedemnástimi článkami. Ústrednou je myšlienka prirodzených práv, ktoré sú podľa deklarácie „**neodňateľné a posvätné**“ a všetci ľudia sa rodia „**slobodní a rovní**“. Nesie sa v duchu sekulárneho prirodzeného práva, ktoré sa nezakladá na náboženskej doktríne alebo autorite. Práve tieto východiská sú hlavnými piliermi pre nový koncept občianstva. Ľudia sa prestali identifikovať cez svoju lojalitu k monarchovi, ako to chápal *Jean Bodin*, k suverénovi, ale sa identifikovali k novovznikajúcej entite, konkrétne k **národu ako celku**. Občianstvo sa tak stalo omnoho **inkluzívnejšie**. V praxi sa tak napĺňali úvahy *Jean-Jacquesa Rousseaua* o **suverenite národa**. Moc štátu sa prestala viazať na panovníka, ale

pochádza zdola, teda z ľudu. Nešlo len o proklamatívne vyjadrenia, ale znamená, že aj v praktickej rovine je **moc vykonávaná občanmi**, či už priamo alebo prostredníctvom svojich reprezentantov. Najvýraznejšie sa prejavili v právnom zakotvení občianstva vyjadrenom najmä v práve na slobodu prejavu, v práve na spravodlivý proces a v rovnosti v prístupe k právnemu systému. Francúzska revolúcia tak **viedla k emancipácii občana ako súčasť väčšieho celku**.

Výkon a naplnenie samotnej deklarácie po jej prijatí však vo Francúzskej republike rozdelil občanov do dvoch kategórií. Išlo o tzv. **aktívne občianstvo** priznané občanom starším ako 25 rokov, ktorí platili dane aspoň vo výške troch dní práce. V realite išlo o mužov v spomínanom veku, ktorí boli vlastníkami nehnuteľností. Tieto obmedzenia boli naviazané na články súvisiace s volebným právom, aktívnou účasťou na rozhodovaní a na výkon verejnej funkcie. Tzv. **pasívni občania**, ktorí v tej dobe nespĺňali stanovené obmedzenia tak boli o politické práva ukrátení. Z 29 miliónovej populácie tak bolo za aktívnych občanov považovaných 4,3 milióna občanov.¹ Nedostatkom deklarácie tak bolo, že **výraznejšie nevedla k emancipácii občana ako jednotlivca**, čo sa napríklad prejavilo v nedostatočnej úprave práv pre ženskú populáciu alebo cudzincov. Deklarácia sa stala jednou zo základných dokumentov upravujúcich ľudské práva a slobody.

Citát č. 9: Deklarácia práv človeka a občana z roku 1789²

Zástupcovia francúzskeho ľudu, ustanovení v Národnom zhromaždení, v presvedčení, že neznalosť, zabúdanie alebo pohrdanie ľudskými právami sú jedinými príčinami verejných nešťastí a skorumpovanosti vlád, sa rozhodli v slávnostnej deklarácii uviesť prirodzené, neodňateľné a posvätné práva človeka, aby táto deklarácia, ktorá je neustále pred očami všetkých členov ľudskej spoločnosti, im neustále pripomínala ich práva a povinnosti; aby sa akty zákonodarnej a výkonnej moci mohli vždy porovnávať s účelom každej politickej inštitúcie a aby sa v dôsledku toho tešili ešte väčšej úcte; aby požiadavky občanov, ak budú odteraz založené na jednoduchých a nespochybniteľných princípoch, mohli vždy smerovať k zachovaniu ústavy a k blahu všetkých.

---

¹ DOYLE, William. *The Oxford History of the French Revolution*. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2002, s. 124.

² SKOUPÝ, Arnošt. *Texty k obecným dějinám kapitalismu I..* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1989, s. 11–14.

V dôsledku toho Národné zhromaždenie uznáva a vyhlasuje - v prítomnosti a pod záštitou Najvyššej bytosti - tieto práva človeka a občana:

I. ČLÁNOK

Ludia sa rodia a zostávajú slobodní a rovní vo svojich právach. Sociálne rozdiely môžu byť založené len v prospech celku.

II. ČLÁNOK

Cieľom každého politického spoločenstva je zachovanie prirodzených a neodňateľných práv človeka. Tieto práva sú: sloboda, majetok, bezpečnosť a právo na odpor proti útlaku.

III. ČLÁNOK

Princíp všetkej suverenity spočíva v podstate v národe. Žiadny orgán ani jednotlivец nemôže vykonávať právomoc, ktorá z neho nie je výslovne odvodená.

IV. ČLÁNOK

Sloboda spočíva v tom, že každý môže robiť všetko, čo neškodí druhému. Preto výkon prirodzených práv každého človeka nemá iné hranice ako tie, ktoré zabezpečujú ostatným členom spoločnosti využívanie rovnakých práv. Tieto limity môžu byť stanovené len zákonom.

V. ČLÁNOK

Zákon má právo zakázať len činy škodlivé pre spoločnosť. Nikomu nemožno brániť v tom, čo nie je zákonom zakázané, a nikoho nemožno nútiť, aby robil to, čo zákon neprikazuje.

VI. ČLÁNOK

Zákon je vyjadrením všeobecnej vôle. Všetci občania majú právo zúčastňovať sa na jeho tvorbe, a to buď osobne, alebo prostredníctvom svojich zástupcov. Zákon by mal byť rovnaký pre všetkých, či už poskytuje ochranu alebo trest. Všetci občania sú si pred zákonom rovní, majú rovnaký prístup ku všetkým hodnostiam, verejným úradom a zamestnaniam podľa svojich schopností a len na základe rozdielov, ktoré vyplývajú z ich cností a ich nadania.

VII. ČLÁNOK

Každú osobu možno obviňovať, zatknúť alebo uväzniť len v prípadoch ustanovených zákonom a len spôsobmi ustanovenými zákonom. Tí, ktorí požadujú, vydávajú, vykonávajú alebo dávajú vykonať svojvoľné príkazy, majú byť potrestaní; ale každý občan predvolaný alebo vzatý do väzby podľa zákona musí okamžite poslúchnuť, inak sa stane vinným z odporu.

VIII. ČLÁNOK

Zákon má stanoviť len také tresty, ktoré sú absolútne a zjavne nevyhnutné; každý môže byť potrestaný len na základe zákona prijatým a vyhláseným pred spáchaním činu a zákonne vykonávaného.

IX. ČLÁNOK

Každý človek sa má považovať za nevinného, kým sa mu nepreukáže vina; ak sa považuje za potrebné zatknúť ho, akákoľvek prísnosť, ktorá nie je nevyhnutná na zabezpečenie jeho osoby, musí byť prísne potlačená.

X. ČLÁNOK

Nikto nesmie byť poškodený pre svoje názory, dokonca ani náboženské, pokiaľ ich vyjadrenie nenarušuje poriadok ustanovený zákonom.

XI. ČLÁNOK

Slobodné šírenie myšlienok a názorov je jedným z najcennejších ľudských práv; každý občan má preto právo slobodne hovoriť, písať a tlačiť, ale za zneužitie tejto slobody sa zodpovedá v prípadoch stanovených zákonom.

XII. ČLÁNOK

Záruka práv človeka a občana si vyžaduje existenciu verejnej moci; táto moc je teda zriadená v prospech všetkých, a nie v osobný prospech tých, ktorým bola zverená.

XIII. ČLÁNOK

Spoločné dane sú potrebné na udržiavanie verejnej moci a na úhradu administratívnych výdavkov; majú byť rovnomerne rozdelené medzi všetkých občanov podľa ich možností.

XIV. ČLÁNOK

Všetci občania majú právo sami alebo prostredníctvom svojich zástupcov rozhodovať o potrebe verejných daní, slobodne s nimi súhlasiť, kontrolovať ich uplatňovanie, určovať ich výšku, základ, spôsob ich vyberania a dĺžku ich trvania.

XV. ČLÁNOK

Spoločnosť má právo požadovať od každého verejného činiteľa výpočet jeho činnosti.

XVI. ČLÁNOK

Spoločnosť, v ktorej nie je zabezpečená garancia práv a v ktorej nie je zavedená deľba moci, nemôže o sebe povedať, že má ústavu.

XVII. ČLÁNOK

Pretože vlastníctvo je nedotknuteľné a posvätné právo, nikto ho nemôže byť zbavený, okrem prípadov, keď si to vyžaduje zákonne zaistená verejná potreba. A pod podmienkou spravodlivej a predchádzajúcej náhrady.

V prvej polovici 19. storočia boli dôležitým impulzom pre premenu chápania občianstva v Európe a na americkom kontinente aj zvýšené **nároky na obranu štátu**, udržateľnosť bojaschopnej armády a schopnosti vojska štátu pre prípadné vojenské konflikty. Okrem zvýšených nárokov na zdanenie obyvateľov s cieľom udržania a modernizácie armád sa akýmsi štandardom bezpečnostnej politiky štátu stalo zavedenie **brannej povinnosti**. Občania, konkrétne mužská časť populácie, tak boli priamo zapojení do systémov slúžiacich na zabezpečenie štátu a boli základným kameňom zabezpečenia štátnej suverenity. Zvýšené finančné nároky

a nová povinnosť zapojenia do fungovania systému bezpečnosti boli spojené s procesom výraznej propagácie zo strany štátu, nie náhodou spojené s cieľom vyvolávať v obyvateľoch **pocit súnáležitosti**, najčastejšie cez ideu **národnej identity**.

Rozširovanie čoraz širších mäs do volebných procesov a vo všeobecnosti aj širších politických procesov viedlo aj k presunu diskusií a kritiky politických elít z uzavretých úzkych skupín do verejného priestoru. **Rozvoj a rozširovanie tlačených médií**, ako napríklad novín a časopisov, viedlo k podpore verejných médií a zainteresovanie čoraz širšej verejnosti do správy vecí verejných. Občianstvo tak okrem právneho a kultúrneho rozmeru získava čoraz silnejšiu **politickú zložku**.

2 OBČIANSTVO

Chápanie občianstva sa mení v súvislosti **s historickým a spoločenským kontextom**. Základné momenty, teda **1) povinnosť zachovávať zákony** a **2) spolupodieľať sa na výkone vecí verejných**, zostávajú zachované. Občianstvo je vyjadrením **členstva v určitom politickom spoločenstve**. Z tohto členstva následne vyplývajú výsady spolupodieľať sa na živote tohto spoločenstva, napr. participáciou na rozhodnutiach, ktoré regulujú spoločenský život. Čím je daná spoločnosť demokratickejšia, tým je miera ovplyvňovania procesov vplývajúcich na chod spoločnosti vyššia. Občianstvo sa tak významne líši nielen od iných druhov politických afiliácií, ako je poddanstvo v monarchiách alebo diktatúrach, ale aj od iných druhov sociálnych vzťahov, ako sú rodinné, priateľské, či obchodné vzťahy. Občianstvo v sebe zahŕňa určitý **súbor politických pravidiel a postupov**, ktoré obsahujú konkrétne **práva a povinnosti** naviazané na konkrétne politické spoločenstvo. Občianstvo je tak **právny vzťah, ktorý vyjadruje členstvo v konkrétnom spoločenstve s následným priznaním všetkých práv z tohto vzťahu vyplývajúcich**. Občianstvo je zároveň emancipáciou človeka v spoločnosti. Ide o emancipáciu vo vzťahu k iným ľuďom, inštitúciám a k štátu.

Definícia občianstva

Všeobecne uznávaná definícia občianstva neexistuje. Definície občianstva obsahujú otázky **členstva a vylúčenia** na jednej strane a **práv a povinností** na strane druhej.

Občianstvo môžeme definovať v dvoch rovinách:

- 1) **horizontálna rovina** - občianstvo definované v naviazanosti na štát, teda najmä chápané cez práva a povinnosti;
- 2) **vertikálna rovina** - občianstvo naviazané na vnímanie identity jednotlivcom.

V užšom zmysle slova občianstvo znamená **prináležitosť k určitej pospolitosti alebo spoločenstvu**. V širšom zmysle slova znamená **vedomé prevzatie a skutočné napĺňanie zodpovednosti jednotlivca**

za celok.¹ Koncepty občianstva majú tendenciu zdôrazňovať buď **spoločnosť** (politický život), alebo **štát** (právny status).

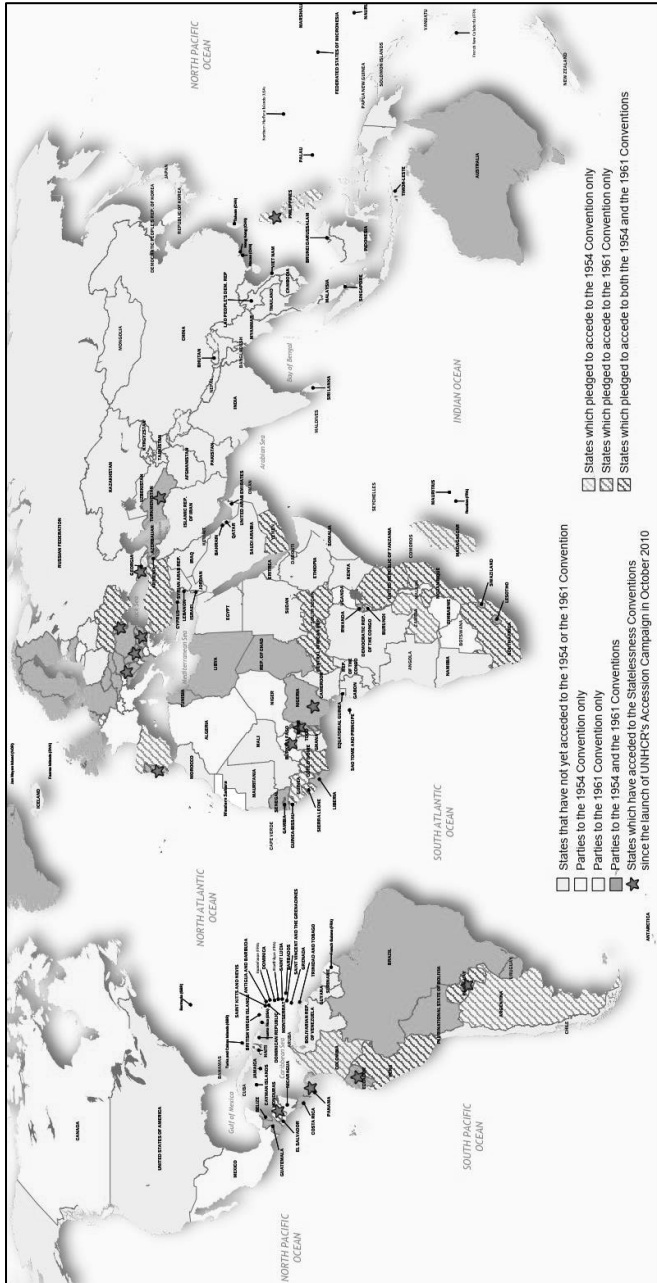
Občianstvo je špecifické pre rozdielne kultúry, a teda má zároveň svoje **kultúrne špecifiká**. Rovnako tak získava charakteristika občianstva aj individuálne charakteristiky podľa toho, kto ho charakterizuje. Tieto individuálne charakteristiky sú ovplyvnené rôznymi aspektami, ako je životná úroveň, príslušnosť k rôznym triedam, vzdelanie a pod.

Právo na občianstvo je odvodené zo základných práv a slobôd podľa pravidiel *Charty OSN* a *Všeobecnej deklarácie ľudských práv* z roku 1948. Ide najmä o zásadu nediskriminácie týkajúcu sa všetkých osôb, dokonca aj **apolitov** (ľudí bez občianstva) a **apatridov** (ľudí bez vlasti). Následne bol v roku 1954 prijatý *Dohovor o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti*. Tento dohovor v súvislosti s občianstvom odmieta akýkoľvek druh rasovej, náboženskej či inej diskriminácie. Dohovor zároveň zaväzuje signatárske štáty k tomu, aby napomáhali osobám získať štátne občianstvo a aby bolo všetkým osobám umožnené využívať svoje ľudské práva. Následne bol v roku 1961 prijatý *Dohovor o znižovaní počtu osôb bez štátnej príslušnosti*, ktorý sa zameriava na možnosti získavania občianstva osobám, ktoré by inak boli bez štátnej príslušnosti. V medzinárodnom práve tak existujú normy, ktoré, teoreticky, neumožňujú, aby mal ktokoľvek problémy so získaním nejakého štátneho občianstva. Keďže však dohovory do dnešného dňa akceptovali len niektoré štáty (pozri obr. č. 7), v praxi je možné považovať ochranu osôb v súvislosti s disponovaním nejakým štátnym občianstvom za nedostatočné.

---

¹ JIRÁSKOVÁ, Věra. *Občan v demokratické společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1999, s. 13.

Obrázok č. 7: Mapa označujúca štáty, ktoré prijali a ktoré neprijali dohovory OSN v súvislosti s občianstvom

Zdroj: <https://www.unhcr.org/4d651eeb6.html>

Citát č. 10: *Dohovor o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti*¹

DOHOVOR
o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti
PREAMBULA

*Vysoké zmluvné strany,
majúc na zreteli, že Charta Organizácie Spojených národov a Všeobecná deklarácia ľudských práv, prijaté 10. decembra 1948 Valným zhromaždením Organizácie Spojených národov, potvrdzujú zásadu, že všetci ľudia majú požívať základné práva a slobody bez diskriminácie,
uvážiac, že Organizácia Spojených národov prejavila za rôznych okolností svoj hlboký záujem o osoby bez štátnej príslušnosti a usilovala sa zaistiť osobám bez štátnej príslušnosti čo najväčšiu možnosť požívať základné práva a slobody,
uvážiac, že Dohovor o postavení utečencov z 28. júla 1951 sa vzťahuje len na tie osoby bez štátnej príslušnosti, ktoré sú zároveň aj utečencami, a že je veľa osôb bez štátnej príslušnosti, na ktoré sa tento dohovor nevzťahuje,
uvážiac, že je žiaduce upraviť a zlepšiť postavenie osôb bez štátnej príslušnosti medzinárodnou dohodou,
dohodli sa takto:*

KAPITOLA I
VŠEOBECNÉ USTANOVENIA
Čl.1

Definícia pojmu "osoba bez štátnej príslušnosti"

- 1. Na účely tohto dohovoru sa pojem "osoba bez štátnej príslušnosti" vzťahuje na ktorúkoľvek osobu, ktorá nie je podľa zákonov žiadneho štátu považovaná za občana takéhoto štátu.*
- 2. Tento dohovor sa nevzťahuje na*
  - i) osoby, ktoré v súčasnosti požívajú ochranu alebo podporu iných orgánov alebo zastupiteľstiev Organizácie Spojených národov, než je Úrad Vysokého komisára Organizácie Spojených národov pre utečencov,*

---

¹ Oznámenie 206/2001 Z.z. o uzavretí Dohovoru o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti a dodatku k tomuto dohovoru úplné a aktuálne znenie. In: [cit. 27.12.2021]. Dostupné z: <https://www.aspi.sk/products/lawText/1/51454/1/2/oznamenie-c-206-2001-zz-o-uzavreti-dohovoru-o-pravnom-postaveni-osob-bez-statnej-prislusnosti-a-dodatku-k-tomuto-dohovoru/oznamenie-c-206-2001-zz-o-uzavreti-dohovoru-o-pravnom-postaveni-osob-bez-statnej-prislusnosti-a-dodatku-k-tomuto-dohovoru>

- ii) osoby, ktorým kompetentné orgány krajiny, v ktorej majú trvalé bydlisko, priznali práva a povinnosti, ktoré prislúchajú občanom tejto krajiny,
- iii) osoby, v súvislosti s ktorými existujú vážne dôvody domnievať sa, že
  - a) spáchali zločin proti mieru, vojnový zločin alebo zločin proti ľudskosti, ako sú definované v medzinárodných dokumentoch, ktoré boli vydané na účely právneho zabezpečenia proti takýmto zločinom,
  - b) spáchali vážny nepolitický zločin mimo krajiny svojho pobytu predtým, než boli prijaté v tejto krajine,
  - c) boli uznané za vinné z prečinov proti cieľom a zásadám Organizácie Spojených národov.

Čl.2

Všeobecné záväzky

Každá osoba bez štátnej príslušnosti má záväzky voči krajine svojho pobytu, ktoré predovšetkým vyžadujú, aby dodržiavala zákony a predpisy, ako aj opatrenia prijaté v záujme dodržiavania verejného poriadku.

Čl.3

Zákaz diskriminácie

Zmluvné štáty majú aplikovať ustanovenia tohto dohovoru na osoby bez štátnej príslušnosti bez ich diskriminácie, čo sa týka ich rasy, náboženstva alebo krajiny ich pôvodu.

Čl.4

Náboženstvo

Zmluvné štáty majú zaobchádzať s osobami bez štátnej príslušnosti aspoň takým spôsobom, akým zaobchádzajú s vlastnými občanmi vo všetkých otázkach, ktoré sa týkajú slobody náboženstva, ako aj slobody náboženskej výchovy ich detí.

Čl.5

Práva udeľované nezávisle od tohto dohovoru

Žiadne ustanovenie tohto dohovoru nesmie narušiť akékoľvek práva a výsady udelené osobám bez štátnej príslušnosti ktorýmkoľvek zmluvným štátom nezávisle od tohto dohovoru.

Štátne občianstvo

Tradičné chápanie občianstva si vyžadovalo najmä **dodržiavanie všeobecne prijímaných noriem**. Identifikácia sa s polis nebolo nevyhnutnou podmienkou. Moderné chápanie občianstva naviazané na štát občanovi **garantuje práva**.

Štátne občianstvo je **trvalý právny vzťah medzi fyzickou osobou a štátom**. Viaže sa tak výhradne na **jednotlivca**. Práve to je základný

rozdiel medzi štátnym občianstvom a štátnou príslušnosťou, keďže štátna príslušnosť okrem fyzických osôb zahŕňa ja právnické osoby. Štátne občianstvo je charakteristickým **znakom moderného štátu** a stáva sa akosi **sociálnou poistkou**. Za obdobie zrodu štátneho občianstva sa považuje obdobie buržoázných revolúcií. Zrušenie nevoľníctva narušilo zaužívané chápanie jednotlivca naviazaného na určité územie, konkrétne na miesto pobytu. Spretrhanie väzieb medzi jednotlivcom a miestom prinieslo väčšiu alebo menšiu mieru slobody pohybu, na čo musela politicko-právna teória aj štátna moc reagovať. Dôležité to bolo z politického, mocenského, bezpečnostného, hospodárskeho a finančného ale aj kultúrneho hľadiska. K snahám o nachádzanie funkčnej vnútroštátnej úpravy dochádza na prelome 18. a 19. storočia prvým medzinárodnoprávnym úpravám štátneho občianstva, v tomto období najmä v otázke **uznávania štátneho občianstva**.

Zo štátneho občianstva vyplývajú konkrétne obojstranné práva, slobody a povinnosti. Štátne občianstvo v demokratických režimoch je štátne občianstvo **bez súhlasu dotknutej osoby nezrušiteľné**. Túto charakteristiku posilňujú aj zásady aj medzinárodného práva.

Spôsoby nadobúdania občianstva

Nadobudnúť občianstvo je možné viacerými spôsobmi. Rozdeliť ich vieme do dvoch základných skupín v závislosti od prejavov ľudskej vôle:

- 1) **nezávislé** na prejave ľudskej vôle;
- 2) **závislé** na prejave ľudskej vôle.

Poznáme dva základné **koncepty nadobudnutia občianstva nezávislého na prejave ľudskej vôle**:

- 1) **ius soli** - nadobudnutie štátneho občianstva viazaného na **miesto** narodenia. Historicky sa tento koncept vyvinul ako prvý a súvisí s nemožnosťou slobodného pohybu osôb v čase nevoľníctva, tento princíp je rozšírený najmä na americkom kontinente (pôvodne aj vo Veľkej Británii, kde však v roku 1981 došlo k odklonu od tohto princípu)
- 2) **ius sanguinis** - nadobudnutie štátneho občianstva viazaného na **rodičov** narodenej osoby. Túto zásadu a základ konceptu zaviedla až francúzska ústava prvej republiky z roku 1791, ktorá prichádza s nahradením poddanského chápania príslušnosti

k štátu s pojmom občianstvo a väzbu jednotlivca a štátom vlastnená pôda premenil na väzbu jednotlivca a štát vyjadrený štátnou mocou, pred zákonmi ktorej sú si všetci rovní, tento princíp je rozšírený najmä v Európe, Afrike a Ázii

Aj keď dokáže konkrétne štátne občianstvo do značnej miery ovplyvniť život jednotlivca v rôznych jeho aspektoch, väčšina občianstiev štátu je aj v súčasnosti priznávaná nezávisle na prejave ľudskej vôle, podľa spomínaných dvoch hlavných konceptov. Ide zväčša o stav, ktorý zostáva počas celého života jednotlivca **stabilný a nespochybniteľný**.

Nadobudnutie štátneho občianstva závislého na prejave ľudskej vôle je druhým hlavným typom spôsobu získavania štátneho občianstva. Spravidla ide o získanie štátneho občianstva na základe žiadosti fyzickej osoby o konkrétne občianstvo. Tento spôsob nadobúdania občianstva je závislý na ďalších dodatočných pravidlách. Tieto pravidlá sú upravené vnútroštátnou legislatívou štátu o ktorého občianstvo je žiadané. Takýto spôsob nadobudnutia štátneho občianstva nazývame **naturalizácia**. Môže ísť o rôzne spôsoby naturalizácie:

- 1) Najčastejším pravidlom pre nadobudnutie štátneho občianstva naturalizáciou je **pobyť sa na štátnom území** naturalizovaného štátu. Podrobnejšia úprava konkrétneho štátu určuje minimálnu dĺžku pobytu na území naturalizovaného štátu, v akom charaktere a aké obdobie musí byť tento pobyt preukázateľný pred žiadosťou o naturalizáciu, počas žiadosti a o období po žiadosti, teda v období naturalizácie určujú jednotlivé pravidlá vnútroštátneho práva.
- 2) **Manželstvo**, resp. preukázateľné či inštitucionalizované partnerstvo so štátnym občanom naturalizovaného štátu ako podmienka naturalizácie.
- 3) Ojedinelý spôsob pre nadobudnutie štátneho občianstva je naturalizácia z dôvodu **nachádzania sa na štátnom území daného štátu**. Ide o spôsob, kedy osoba získa štátne občianstvo z dôvodu, že nie je možné určiť jeho pôvodné štátne občianstvo, prípadne štátne občianstvo rodičov maloletej osoby.
- 4) Štátne občianstvo možno získať aj **adopciou**, v prípadoch, kedy občania štátu adoptujú dieťa, ktoré následne po úspešnej adopcii

a na základe žiadosti zákonného zástupcu požiada o naturalizáciu maloletej osoby.

- 5) Stretnúť sa môžeme aj s pravidlami **preukázania znalostí a schopností**, ktoré naturalizovaný štát vyžaduje, ide zväčša o jazykové kompetencie štátneho jazyka, znalosť vnútroštátnej legislatívy, ekonomickej sebestačnosti, preukázateľnej lojality k naturalizovanému štátu, profesijné a iné schopnosti a skúsenosti a pod. Tieto pravidlá sú väčšinou doplnkovými pravidlami pre iné pravidlá naturalizácie.
- 6) **Reintegrácia** je spôsob znovunadobudnutia štátneho občianstva osobami, ktoré z rôznych dôvodov stratili štátne občianstvo a v zmenených podmienkach môžu získať pôvodné občianstvo späť, samozrejme po splnení podmienok stanovených naturalizovaným štátom.

Spôsoby naturalizácie štátneho občianstva zväčša neplatia izolovane. Často dochádza k vzájomnému dopĺňaniu menovaných podmienok a pravidiel.

Spôsoby straty občianstva

Medzinárodné právo hovorí o tom, že štátne občianstvo nemožno odňať bez súhlasu dotknutej osoby. Preto, na rozdiel od nadobúdania štátneho občianstva, nie je možné občianstvo osobe odňať nezávisle na prejave ľudskej vôle. Inak povedané, strata občianstva je a mala by vždy byť dôsledkom konania jednotlivca. Občianstvo je možné stratiť:

- 1) **žiadosťou** jednotlivca o odňatie občianstva
- 2) **prepustením**, ak občan **disponuje iným občianstvom**, čo môže byť v kolízii s vnútroštátnym právom toho ktorého štátu, ktoré dvojité občianstvo neumožňuje
- 3) **vystúpením** zo štátnoobčianskeho zväzku – napríklad pri zmenách štátnych hraníc či pri rozdelení štátu
- 4) odňatím – je najzriedkavejšia forma pozbavenia občianstva; ide o pozbavenie občianstva súdom
- 5) **smrťou** občana

Premeny občianstva v kontexte globalizácie a multikulturalizmu

V moderných demokraciách je chápanie občianstva zložitejšie, ako tomu bolo v minulosti. **Globalizácia a multikulturalizmus** sú procesy, ktoré významným spôsobom testujú schopnosť štátov koordinovať a charakterizovať spoločenský život svojich občanov. Tým ale významne vplývajú na podstatu samotného občianstva.

Občianstvo poskytuje „právo mať práva“ a to v dvoch základných významoch:

- 1) **Členstvo v občianskom orgáne** poskytuje prístup k individuálnym alebo inštitucionálnym právam, ktoré ponúka dané politické spoločenstvo.
- 2) **Výkon politického občianstva** ponúka prostriedky na uplatnenie práv a formovanie spôsobov ich koncipovania a uplatňovania.¹

Moderné chápanie občianstva naviazaného na štát, ktorý je ochrancom a garantom práv jednotlivca rozšíril v polovici 20. storočia britský sociológ *Thomas Humphrey Marshall*. Podľa neho občianstvo odráža spoločenskú zmluvu založenú na statuse plného člena.

Marshall rozlišuje **tri základné komponenty občianstva**:

- 1) **občiansky komponent občianstva** (civil citizenship) – vyvinul sa v 18. storočí a jeho základ tvorí osobná sloboda, rovnosť pred zákonom, právo na súkromné vlastníctvo, ochranu občana pred štátom, slobodu prejavu a vyznania a iné, úzko je naviazaný na princípy ľudských práv a slobôd a na status občianskych práv
- 2) **politický komponent občianstva** (political citizenship) – vyvinul sa v 19. storočí a jeho základ tvorí politická rovnosť opierajúca sa o participáciu na výkone politickej moci, teda právo voliť a byť volený, sloboda zhromažďovania a združovania a iné, úzko naviazaný na občianske práva pre všetkých členov spoločnosti
- 3) **sociálny komponent občianstva** (social citizenship) – vyvinul sa v 19. storočí a jeho základ tvorí sociálna pomoc, štátna sociálna podpora, dôchodkové poistenie, podpora v nezamestnanosti a iné, úzko naviazaný na sociálne práva.²

---

¹ BELLAMY, Richard. *Citizenship: a very short introduction*. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2008, s. 87.

² GBÚROVÁ, Marcela. *Na ceste k politickej štandardu*. Prešov: Náuka - Gustáv Moško, 2000, s. 112-113.

Globalizácia vo významnej miere ovplyvnila suverenitu národných štátov. V ére globalizácie tak na občanov pôsobí omnoho viac vplyvov. **Gerard Gelanty** tvrdí, že toto obdobie spôsobilo, že jednotlivci dnes majú

- 1) omnoho viac **voľného času**
- 2) primárnou úlohou štátu už **nie je permanentná príprava na vojnu**
- 3) štát ako poskytovateľ prostriedkov na komunikáciu a produkciu sa stal skôr **regulátorom** týchto činností
- 4) rozvoj medzinárodného zločinu viedol k potrebe **iného prístupu v boji** s ním
- 5) pod vplyvom iných kultúr došlo k **pretransformovaniu národných kultúr**
- 6) európska kultúrna identita už nie je špecifická len pre priestor Európy, ale stáva sa **základom pre všetky kultúrne identity**
- 7) **riziká kultúrnej univerzalizácie a environmentálneho zničenia** zarámcovali politickú predstavivosť.¹

Výsledkom procesov spojených s globalizáciou môže byť ohrozenie demokracie samotnej. Demokracia v modernej dobe bola založená najmä na občianstve. Z dôvodu globalizačných procesov môže dôjsť k **odpútaniu sa demokracie od občianstva**. Problémom postmodernej doby totiž už viac nie je problém so sebadetermináciou ako celostnej identity ale determinácia v kontexte plurality identít. Nové milénium tak postavilo aj koncept občianstva pred nové výzvy. Ako tvrdí *Jana Pecníková*: „Okrem toho, že je ešte stále predovšetkým považované za členstvo v politickej komunite, prechádza fázou sociokultúrnej konceptualizácie, ktorú charakterizuje občiansko-kultúrny fenomén. (...) Občianstvo sa preto rozvíja v mnohých nových konceptoch kultúrneho a multikultúrneho občianstva.“² Kultúrne občianstvo teda umožňuje **participáciu občana bez straty jeho kultúrnej identity**. Aj preto môžeme v súčasnosti podľa *Jany Pecníkovej* občianstvo chápať paralelne **v štyroch rovinách**:

- 1) **občiansky status** – znamená, že dovŕšením istého veku získa obyvateľ štátu legálny status, vďaka čomu získava konkrétne práva a povinnosti, v tomto chápaní môže byť občan:

---

¹ DELANTY, Gerard. *Citizenship in a global age: society, culture, politics*. Buckingham: Open University Press, 2000, s. 1.

² PECNÍKOVÁ, Jana. *Aktívne občianstvo*, s. 10-11.

- a. jedincom schopným uvažovať a zasiahnuť do vecí verejných
  - b. pasívny subjekt podliehajúci iným
- 2) **občianstvo ako pocit spolupatričnosti (identita)** – jednotlivec získava status občana istého štátu a tým sa do istej miery identifikuje s týmto štátom, pocit identifikácie sa s konkrétnym miestom môže byť na rôznych úrovniach, pričom identít môže byť viac a môžu sa viac alebo menej prekrývať
- 3) **občianstvo v praxi (solidarita)** – súvisí s chápaním občianstva ako súčasti demokratickej spoločnosti založenej na vzájomných vzťahoch a aktívnej participácii, v modernej spoločnosti sa jednotlivec slobodne odpútava od iných členov a dobrovoľne sa stáva súčasťou rôznych iných komúnít, úzko súvisí s konceptom starostlivosti o druhých, prelínajúci sa s konceptom aktívneho občianstva, ktorého cieľom je tiež starostlivosť o spoločnosť a to bez nároku na odmenu
- 4) **občianska cnosť** – cnosť ako kritérium morálnej záväznosti konania naviazaný na smetnú identitu vyžadujúcu aktivitu, v chápaní občianstva najmä konanie rešpektujúce iných.¹

Chápanie vzťahu jednotlivca a štátu tak nie je stále a statické, ale prechádza dynamickým vývojom. Významný vplyv na neho mal prechod Západu a takmer celého sveta z industriálnej spoločnosti na postindustriálnu. Aby sa mohlo občianstvo ako také realizovať, musia byť splnené viaceré predpoklady. Aj napriek zjavným premenám v chápaní občianstva v minulosti a zložitosti a rozporuplnosti jeho chápania v súčasnosti je možné identifikovať **základné charakteristiky občianstva** prítomné vo všetkých chápaniach občianstva:

- 1) Vzťahy a väzby založené na občianstve **presahujú rodinné (genetické) väzby**, ktoré nachádzame v rodových usporiadaniach, občianstvo je tak kvantitatívne a kvalitatívne širšie ako príbuzenská sieť.
- 2) Občianstvo popisuje **vzťah medzi jednotlivcom a nejakým politickým útvarom** (mestský štát, ríša, národný/moderný štát a pod.).

---

¹ Ibid., s. 14–19.

- 3) Občianstvo sa vyznačuje nejakou mierou **politickej participácie** jednotlivca v konkrétnom spoločenstve, aj keď v rôznych chápaniach s kvantitatívne rozdielnou mierou politickej participácie.
- 4) Občianstvo je úzko **spojené s rôznymi právnymi vzťahmi a úkonmi** (niekedy chápané ako samotný súbor práv, inokedy ako právo disponovať rôznym druhom práv).
- 5) Občianstvo je v svojej podstate **vždy exkluzívne**, teda vylučuje jednotlivcov, ktorý občianstvom nedisponujú a teda nepožíva konkrétne práva absolútne alebo nie v rovnakom rozsahu ako jednotlivci občianstvom disponujúci.

Moderná spoločnosť vyžaduje, aby bol občan **aktívny**. Aj preto je potrebné predchádzať neúčasti občanov na veciach verejných najmä identifikáciou dôvodov, prečo sa občania takejto participácie nezúčastňujú. *Sidney Verba* a jeho tím v tejto súvislosti identifikovali **tri odpovede neparticipácie: 1) nemôžu, 2) nechcú, 3) nikto sa ich neopýtal.**¹ Aj preto občianstvo je **stavom uvedomenia a sebaidentifikácie**. Zo vzťahu občan a spoločnosť sa tak stáva vzájomný dialóg, ktorého cieľom je vytvorenie podmienkou na realizáciu individuálnych a kolektívnych záujmov. *Koncept aktívneho občianstva* teda nevyhnutne predpokladá intenzívnu a cieleňú participáciu občana na správe vecí verejných. Nezahŕňa len účasť na voľbách, ale aj dobrovoľnícke aktivity, ale napríklad aj zapájanie sa do diskusií vo verejnom priestore. Ďalší súčasný koncept, *koncept demokratického občianstva*, rovnako predpokladá aktívnu participáciu občana na správe vecí verejných, ale do popredia dáva otázku rovnosti (pred zákonom, v prístupe k informáciám a iným). Občania tak tvoria kontrolnú funkciu vo vzťahu k vykonávateľom štátnej moci. Takýto občan však musí disponovať schopnosťou osvojiť si demokratické predstavy (kognitívna rovina), musí byť schopný demokraciu vykonávať (sociálna rovina),

---

¹ LINEK, Lukáš et al. *Občianstvo a politická participace v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017, s. 176.

musí byť schopný zaoberať sa hodnotami a ich internalizáciou (afektívna rovina).¹

V teórii občianstva môžeme identifikovať **tri základné teoretické prístupy** k občianstvu:

- 1) **Liberálna teória občianstva** - kladú dôraz na jednotlivca, na občianstvo sa dívajú ako na členstvo v politickom spoločenstve (v republikánskom prístupe chápanom ako občianska spoločnosť) zahŕňajúce vzťah medzi právami, povinnosťami, participáciou a identitou.
- 2) **Komunitárne teórie občianstva** - kladú dôraz na komunitu, či už v chápaní komunity ako spoločnosti alebo ako národa.
- 3) **Radikálne teórie politiky a ich prístup k občianstvu** - nejde o teórie občianstva v pravom zmysle slova, avšak do diskusií o občianstve v súčasnosti prispievajú najmä prepojením občianstva a demokracie, majú mnoho podôb, spája ich spojenie občianstva s kolektívnou činnosťou a úzko súvisí s rozvojom nových sociálnych hnutí.²

Pod tlakom súčasných globalizačných tendencií dochádza k postupnému nahrádzaniu týchto troch prístupov novým, tzv. **kozmpolitným prístupom**. Ide o zaujímavý prístup kombinujúci dovtedajšie teórie, čím poskytuje akúsi alternatívu k doterajším dominantným prístupom. Kozmpolitný prístup resucitoval myšlienku **svetoobčianstva** objavujúcu sa ešte v starovekom Grécku a v úvahách *Immanuela Kanta*. Myšlienku patričnosti k svetovej komunite posunul na novú úroveň. Naplnil ju novým obsahom najmä cez symbiotické **prepojenie rovnosti a rôznorodosti**, teda, že aj napriek tomu, že je každý jednotlivec iný, je si rovný v prirodzených právach, cnostiach a základných morálnych hodnotách s inými jednotlivcami nachádzajúcimi sa kdekoľvek, v ktoromkoľvek štáte. Globalizačné procesy vedú podľa tohto prístupu k prerodu národných či štátnych komunít s jednou, resp. dominantnou identitou na multikultúrne

---

¹ KUČEROVÁ, Irah. Moderní pojetí občanství: kompetence, závazky. In: BOLEČEKOVÁ, Martina. *Dimenzia občianstva Európskej únie (Zbrník vedeckých prác k Európskemu roku občianov 2013)*. Banská Bystrica: Belanium, 2013, s. 13-14.

² DELANTY, Gerard. *Citizenship in a global age*, s. 9-47.

transnárodné komunity s mnohými identitami. V takomto chápaní sa občan postupne dopolitizuje.

3 OBČIANSTVO EURÓPSKEJ ÚNIE

Európske občianstvo môže byť chápané v dvoch rovinách:

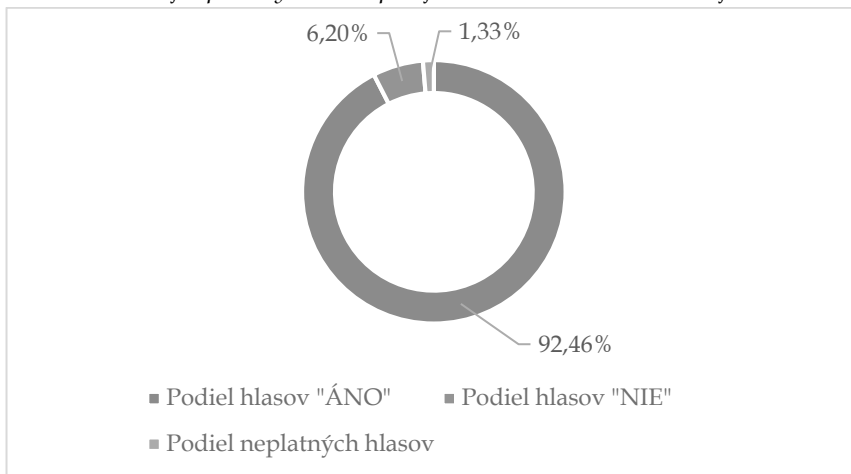
- 1) ako **doplnok občianstva pre občanov členských štátov Európskej únie**
- 2) ako **hnutie, ktoré svojou náplňou presahuje hranice európskej únie** a samotného Európskeho kontinentu

V tejto kapitole sa zameriavame na chápanie európskeho občianstva ako občianstva Európskej únie, teda prvého chápania. Podmienkou existencie občianstva Európskej únie je **členstvo konkrétneho štátu v Únii**. Samotnému vstupu Slovenskej republiky do Európskej únie predchádzala dlhodobá snaha predstaviteľov štátu o vstup do Európskej únie. Pri samotnom vzniku štátu v roku 1993 bola deklarovaná európska budúcnosť Slovenska. Oficiálnu žiadosť o vstup do Únie podal vtedajší predseda vlády Slovenskej republiky *Vladimír Mečiar* v roku 1995. Európska rada následne v roku 1997 schválila koncepciu rozšírenia, ktorá obsahovala rozličné kritéria a podmienky na vstup do spoločenstva. Slovenská republika bola hodnotená ako záujemca, ktorý nespĺňal politické kritéria. Ide o hodnotenia dodržiavania princípov právneho štátu, rešpektovania ľudských a občianskych práv, ako aj princípov demokracie. V roku **1998** nebol *Vladimír Mečiar* schopný aj napriek volebnému víťazstvu zostaviť vládu, a tak sa k moci dostala široká **proeurópska koalícia**, ktorá v priebehu štyroch rokov napravila nedostatky, ktoré Európske inštitúcie identifikovali ako brániace integračnému procesu. V roku 2002 tak Slovenská republika na samite v Kodani dostala do skupiny desiatich štátov, s ktorými boli úspešne ukončené prístupové rokovania. **1. mája 2004** sa, v dovtedy najväčšom rozšírení, desať štátov stalo novými členskými štátmi Európskej únie. Medzi nimi aj Slovenská republika.

Samotný vstup do Únie bol schválený občanmi Slovenskej republiky v **referende**, ktoré sa konalo **16. – 17. mája 2003**. Za členstvo v Európskej únii sa vyslovilo **92,46 %** zúčastnených voličov. Proti vstupu Slovenska bolo 6,2 % občanov. Účasť v referende bola 52,15 % a do súčasnosti je to jediné referendum od vzniku samostatnej Slovenskej republiky, ktoré naplnilo podmienku viac ako 50% účasti oprávnených voličov. Problematika európskeho občianstva sa tak vstupom Slovenskej

republiky do Európskej únie stala nielen teoreticky zaujímavá, ale aj prakticky, právne a politicky relevantná.

Graf č. 1: Výsledok hlasovania občanov Slovenska v referende o vstupe Slovenskej republiky do Európskej únie konanom 16.- 17. mája 2003

Historický vývoj občianstva Európskej únie

Európsky integračný proces má mnohé dôležité historické míľniky. Integrácia štátov do Európskej únie je z istého pohľadu zároveň integráciou občanov týchto štátov. A keď sa stalo európske občianstvo súčasťou európskeho práva až v súvislosti so vznikom Európskej únie, atribúty európskeho občianstva boli zavádzané ešte pred týmito procesmi. **Historický proces integrácie** svojím rozdielnym charakterom v rôznych etapách vplýval na povahu občianstva v Spoločenstve a neskôr v Únii. Vyvíjal sa od hospodárskeho občianstva naviazaného na spoločný trh až k politickému charakteru občianstva po vzniku Európskej únie. **Koncept európskeho občianstva sa stále vyvíja.**

Prvé úvahy o kreovaní európskeho občianstva sú naviazané už na prvé dni existencie moderného európskeho integračného procesu. Aj preto vznik tejto koncepcie môžeme datovať **do 50. rokov 20. storočia.** Rozvoj individuálnych práv, ktoré tvorí jadro európskeho občianstva, je

spojený s prijatím *Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele* z roku 1951, tzv. *Parížskej dohody*.¹

Citát č. 11: *Voľný pohyb v Zmluve o založení Európskeho spoločenstva uhlia a ocele z roku 1951*²

Článok 52

Členské štáty prijímú všetky potrebné opatrenia na zabezpečenie voľného pohybu v rámci územia uvedených v prvom odseku článku 79 a prostredníctvom kanálov používaných na obchodovanie finančných prostriedkov pochádzajúcich z poplatkov, z peňažných sankcií všetkých druhov a z rezervného fondu, v rozsahu potrebnom na ich použitie na účely stanovené v tejto zmluve.

Článok 69

Členské štáty sa zaväzujú, že sa vzdajú akýchkoľvek obmedzení na základe štátnej príslušnosti voči zamestnávaniu pracovníkov s preukázanou kvalifikáciou pre tieto odvetvia v uhoľnom a oceliarskom priemysle, ktorí majú štátnu príslušnosť jedného z členských štátov; tento záväzok podlieha obmedzeniam vyplývajúcich zo základných potrieb zdravia a verejného poriadku.

Článok 79

Táto zmluva sa vzťahuje na európske územia členských štátov. Vzťahuje sa aj na tie európske územia, za ktorých zahraničné vzťahy preberá zodpovednosť členský štát (...)

Naviazaný je najmä na **požiadavku slobodného pohybu osôb**, ktorý síce nepatrí k nosným bodom dohody, bol však kľúčovou požiadavkou Talianska pre participáciu na projekte *Európskeho spoločenstva uhlia a ocele*. Hlavným dôvodom bolo, že v tomto období bolo Taliansko štátom s početným obyvateľstvom, ktoré v porovnaní s inými štátmi participujúcimi na tomto projekte integrácie bolo štátom chudobnejším. V tomto kontexte sa možnosť **jednoduchšej pracovnej migrácie** pre talianske obyvateľstvo javilo ako hlavný benefit účasti na spolupráci. Táto požiadavka bola po zložitých rokovaníach vypočítaná, aj keď sa vzťahovala na pracovníkov kvalifikovaných v oblasti uhoľného

¹ Treaty establishing the European Coal and Steel Community (Paris, 18 April 1951). In: *CVCE.EU by UNI.LU* [online]. 9. 11. 2015 [cit. 30.11.2022]. Dostupné z: https://www.cvce.eu/en/obj/treaty_establishing_the_european_coal_and_steel_community_paris_18_april_1951-en-11a21305-941e-49d7-a171-ed5be548cd58.html

² Ibid.

a oceliarskeho priemyslu. Implementovaná bola až v roku 1957, ale predchádzali jej viaceré bilaterálne dohody medzi členskými štátmi *Európskeho spoločenstva uhlia a ocele*.

Slobodný pohyb osôb bol následne súčasťou *Zmluvy o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS)* a *Zmluvy o založení Európskeho spoločenstva pre atómovú energiu (Euratom)* z roku 1957, tzv. *Rímskych zmlúv*. Dohoda popri voľnom pohybe tovarov, služieb a kapitálu otvorila cestu na politické diskusie na zavedenie voľného pohybu.¹ Pre ďalšie obdobie tak boli dvere pre túto problematiku inštitucionálne a politicky otvorené. Dôležité bolo napríklad to, že *Rímske zmluvy definovali voľný pohyb ako právo* (o súčastiach tohto práva hovorí napr. článok 48, odsek 3).

Citát č. 12: *Aspekty budúceho občianstva viazané na voľný pohyb v Zmluve o založení Európskeho hospodárskeho spoločenstva (EHS) z roku 1957²*

Článok 1

Touto zmluvou zmluvné strany okrem iného ustanovujú EURÓPSKE HOSPODÁRSKE SPOLOČENSTVO. (...)

Článok 3

Na účely uvedené v predchádzajúcom článku sa medzi činnosti Spoločenstva zahŕňa za podmienok a v lehotách stanovených v tejto zmluve:

- (a) eliminácia colných obmedzení medzi členskými štátmi pri dovoze a vývoze tovaru, ako aj všetkých ostatných colných opatrení s rovnakým účinkom;
- (b) zavedenie spoločného colného sadzovníka a spoločnej obchodnej politiky voči tretím krajinám;
- (c) zrušenie prekážok voľného pohybu tovaru medzi členskými štátmi;
- (d) odstránenie prekážok voľného pohybu tovaru medzi členskými štátmi;
- (e) odstránenie prekážok voľného pohybu tovaru medzi členskými štátmi;
- (f) odstránenie prekážok voľného pohybu tovaru osôb, služieb a kapitálu medzi členskými štátmi; (...)
- (i) vytvorenie Európskeho sociálneho fondu s cieľom zlepšiť možnosti zamestnanosti pracovníkov a prispieť k zvýšeniu ich životnej úrovne; (...)

---

¹ MAAS, Willem. *Creating European Citizens*. Rowman & Littlefield, 2007, s. 11-12.

² Treaty Establishing the European Economic Community. *The American Journal of International Law*. American Society of International Law, 1957, roč. 51, č. 4, s. 865-954.

Článok 6

1. Členské štáty konajú v úzkej spolupráci s inštitúciami Spoločenstva, koordinujú svoje príslušné hospodárske politiky v rozsahu, ktorý je potrebný na dosiahnutie cieľov tejto zmluvy. (...)

Článok 48

1. Voľný pohyb pracovníkov sa v rámci Spoločenstva zabezpečí najneskôr do dňom uplynutia prechodného obdobia.

2. To zahŕňa zrušenie akejkoľvek diskriminácie na základe štátnej príslušnosti medzi pracovníkmi členských štátov, pokiaľ ide o zamestnanie, odmeňovanie a iné pracovné podmienky.

3. Zahŕňa právo, s výhradou obmedzení odôvodnených dôvodmi verejného poriadku, verejnej bezpečnosti a verejného zdravia:

(a) na prijatie skutočne predložených ponúk na zamestnanie;

(b) voľne sa pohybovať na tento účel na území členských štátov;

(c) zdržiavať sa v ktoromkoľvek členskom štáte s cieľom vykonávať zamestnanie v súlade s právnymi a správnyymi predpismi upravujúcimi zamestnávanie pracovníkov tohto štátu a

(d) žiť za podmienok, ktoré budú predmetom vykonávacích predpisov, ktoré sa stanovujú Komisiou, na území členského štátu po tom, ako bol zamestnaný v ňom.

4. Ustanovenia tohto článku sa nevzťahujú na zamestnanie vo verejnej správe.

Článok 49

Po nadobudnutí platnosti tejto zmluvy Rada na návrh Komisie a po porade s Hospodárskym a sociálnym výborom prostredníctvom smerníc alebo nariadení ustanoví opatrenia potrebné na výkon voľného pohybu pracovníkov, ako je definovaný v predchádzajúcom článku, najmä:

(a) zabezpečením úzkej spolupráce medzi vnútroštátnou pracovnou administratívou;

(b) postupným zrušením podľa plánu všetkých takýchto administratívnych postupov a postupov a tiež všetkých takýchto časových obmedzení, ktoré sa uplatňujú buď v dôsledku komunálnych právnych predpisov, alebo v dôsledku dohôd, ktoré boli predtým uzavreté medzi členskými štátmi, a ktorých zachovanie by bolo prekážkou voľného pohybu pracovníkov;

(c) postupným zrušením podľa plánu všetkých takýchto časových obmedzení a iných obmedzení, ktoré sa vzťahujú na voľný pohyb osôb (...);

Článok 50

Členské štáty v rámci spoločného programu podporujú výmenu mladých pracovníkov. (...)

Článok 52

Členské štáty nesmú, s výhradou ustanovení tejto zmluvy, zaviesť žiadne nové obmedzenia usadenia sa štátnych príslušníkov iných členských štátov na ich území.

V 60. rokoch 20. storočia sa za ideálny nástroj na kreovanie európskeho občianstva považovalo **posilnenie ideí slobodného pohybu**. **Lionello Levi Sandri**, taliansky politik európsky komisár v rokoch 1961 až 1970, dokonca hovorí o **nadradenosti voľného pohybu osôb pred voľným pohybom tovarov**, čím sa mali posilniť idea európskej identity, jednoty a smerovať k samotnému európskemu občianstvu.¹

Citát č. 13: *Lionello Levi Sandri o dôležitosti slobodného pohybu osôb pre vytvorenie európskeho občianstva²*

[Migrujúci] pracovník musí všade pociťovať svoje európske občianstvo ako zdroj sily a hrdosti. Pretože toto [...] bude najdôležitejším politickým a sociálnym výsledkom liberalizácie trhu práce: do tej miery, do akej sa to dosiahne, všetci oceníme účinný rozsah európskej solidarity a pokrok myšlienky jednoty.

Nariadenie Rady Európskeho hospodárskeho spoločenstva č. 1612/68 z roku 1968 **zakázalo diskrimináciu medzi pracovníkmi členských štátov** na základe štátnej príslušnosti a ustanovilo sa právo na rovnaké sociálne a daňové výhody, ktoré mali byť identické ako pre domácich pracovníkov. Rodinní príslušníci migrujúcich pracovníkov mali právo na pobyt a prácu v hostiteľskom štáte a nezamestnanosť sama osebe nemohla byť dôvodom na vyhostenie. V tomto prípade síce ešte nemôžeme hovoriť o európskom občianstve, keďže tieto práva sú právami pracovnoprávnymi a pracovníkov chápe ako aktérov hospodárskych. Nedefinuje tieto práva ako práva európskych občanov. Začlenenie práv rodinných príslušníkov pracovníkov však poskytol voľnému pohybu nový, širší rozmer. S príchodom kvalifikovaných robotníkov prichádzali do hostiteľského štátu aj iné skupiny obyvateľstva (ženy, deti, starší ľudia), čo vytváralo **tlak na úpravu legislatívy** a teda práv v oblasti bývania, školstva, sociálneho zabezpečenia, zdravotnej starostlivosti a pod.

---

¹ MINDUS, Patricia. *European Citizenship After Brexit*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2017, s. 8.

² LACAITA, Francesca. *What Free Movement Means In Terms Of European Social Citizenship* [online]. 2014 [cit. 30.11.2022]. Dostupné z: <https://socialeurope.eu/free-movement>

Parížsky samit v októbri 1972 úvahy o európskom občianstve ešte posilnil. Do popredia sa dostávajú úvahy o nevyhnutnosti posilňovania európskej identity ako neoddeliteľného aspektu európskeho integračného procesu.

V roku 1973 po *Kodanskom samite* bola vypracovaná *Deklarácia o európskej identite*. Tá deklarovala snahu deviatich členských štátov prehlbovať spoluprácu a európsku jednotu. Hlavným nástrojom malo byť práve **budovanie európskej identity**. Deklarácia vyjadruje snahu doplniť európsky integračný proces, dovtedy najmä hospodársky a politický, aj o kultúrny aspekt.

Citát č. 14: *Charakteristika európskej identity v Deklarácii o európskej identite z roku 1973¹*

Deväť členských krajín Európskych spoločenstiev sa rozhodlo, že nastal čas vypracovať dokument o európskej identite. Umožní lepšie definovať vzájomné vzťahy s ostatnými štátmi, ako aj zodpovednosť a miesto, ktoré zaujímajú vo svetových záležitostiach. V tejto súvislosti sa rozhodli definovať európsku identitu s ohľadom na dynamický charakter Spoločenstva. V budúcnosti by mali pokračovať v práci na základe pokroku dosiahnutého pri budovaní európskej identity zjednotenej Európy.

Definovanie európskej identity zahŕňa:

- preskúmanie spoločného dedičstva, záujmov a osobitných záväzkov deviatich, ako aj stupňa doteraz dosiahnutej jednoty v rámci Spoločenstva,
- zhodnotenie rozsahu, v akom deväť štátov koná spoločne vo vzťahu k ostatnému svetu a zodpovednosti, ktorá z toho vyplýva,
- zohľadnenie dynamického charakteru európskeho zjednotenia.

(...)

Európska identita sa bude vyvíjať v závislosti od dynamického budovania zjednotenej Európy. V ich vonkajších vzťahoch deviatka navrhuje, aby sa postupne prístupilo k definovaniu jej identity vo vzťahu k inými štátom alebo skupinám štátov. Veria, že tým posilnia svoju vlastnú súdržnosť a prispievajú k vytvoreniu skutočne európskej zahraničnej politiky. Sú presvedčení, že budovanie im pomôže sebavedome a realisticky riešiť ďalšie etapy budovania zjednotenej Európy. Tým sa uľahčí navrhovaná transformácia celého komplexu ich vzťahov na jednotnú Európu na Európsku úniu.

¹ Declaration on European Identity (Copenhagen, 14 December 1973). In: CVCE.EU by UNI.LU [online]. 18. 12. 2013 [cit. 30.11.2022]. Dostupné z: https://www.cvce.eu/en/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html

Následný *Parížsky samit* v roku 1974 prízvukoval, že budovanie európskej identity nebude možné bez **aktívneho zapojenia občanov** členských štátov Spoločenstiev. Aj preto sa práve na tomto samite objavujú výzvy na vytvorenie statusu *civitatis*, teda statusu občana.¹ Belgický premiér *Leo Tindemans* bol na samite vyzvaný, aby vypracoval vysvetlenie toho, ako by mala byť v budúcnosti kreovaná Európska únia. Preto belgický premiér prišiel v roku 1975, a považovať to môžeme za jeden z výstupov týchto rokovaní, so správou smerovanou *Európskej rade*, skrátene nazývanou ako *Tindemansova správa* (Dodatok 1/76). Predstavil v nej víziu ďalšieho smerovania európskej integrácie smerujúcej k väčšej jednote zúčastnených štátov až k vytvoreniu Európskej únie. Okrem, podľa neho, nevyhnutných reforiem európskych inštitúcií, procesov prebiehajúcich v európskych spoločenstvách či spoločnej zahraničnej politike a obrane hovorí aj o **osobitých právach**, ktoré mali dopĺňať občianstva členských štátov o nové aspekty, ktoré mali smerovať k prehĺbovaniu európskej identity a vytvoriť základ pre **Európu občanov**. Okrem iného spomína zavedenie priamej voľby európskych poslancov občanmi členských štátov a teda zavedením aktívneho a pasívneho volebného práva, vytvorenie spoločného európskeho pasu, posilňovanie európskych inštitúcií s cieľom posilňovania európskych hospodárskych a sociálnych práv a práv spotrebiteľov uznávaných a chránených naprieč spoločenstvom a pod.² *Komisia* následne poskytla aj **definíciu osobitých práv** spomínaných na *Parížskom samite* a v *Tindemansovej správe*.

---

¹ MINDUS, Patricia. *European Citizenship After Brexit*, s. 8.

² TINDEMANS, Leo. *European Union. Report by Mr. Leo Tindemans, Prime Minister of Belgium, to the European Council. Bulletin of the European Communities, Supplement 1/76. (commonly called the Tindemans Report)* [online]. 1976. Dostupné z: http://aei.pitt.edu/942/1/political_tindemans_report.pdf

Citát č. 15: Definícia „osobitých práv“ zo strany Komisie z roku 1975¹

"Osobitné práva, ktoré by mal každý členský štát udeliť štátnym príslušníkom iných členských štátov, sú určité občianske a politické práva; udelenie týchto práv by bolo založené na zásade, ktorá je v súlade so zásadou, na ktorej sú založené zmluvy Spoločenstva, t. j. rovnosť so štátnymi príslušníkmi hostiteľskej krajiny v hospodárskych záležitostiach.

V úvahách o budúcom vývoji v oblasti európskeho občianstva na Tindemansovu správu nadviazal najmä Európsky parlament. Ten túto správu často využíval ako istú „road map“ pre úpravu postavenia a práv občanov Európskeho spoločenstva. Odrazila sa v agende a vo viacerých uzneseniach Európskeho parlamentu. Taliansky politik, vtedajší predsedajúci Okrúhleho stola pre osobité práva a charty práv občanov Európskeho spoločenstva zriadeného Európskym parlamentom, **Mario Scelba**, zhrnul obsah uznesenia v dokumente s názvom **Udelenie osobitých práv občanom Spoločenstva** prijatého Európskym parlamentom 16. novembra 1977 stanoviskom, že parlament stanovil ako najdôležitejšie práva, ktoré sa majú poskytnúť občanom Spoločenstva, najmä **rovnosť v oblasti občianskych a politických práv**, ktorú podporuje Spoločenstvo ochranou zo strany Spoločenstva. Prioritou podľa neho mala byť rovnosť občanov Spoločenstva v oblasti občianskych a politických práv a poveril Komisiu, aby naliehala na uzavretie dohody medzi členskými štátmi a Európskou komisiou, na základe ktorej by sa *Dohovor o ľudských právach*, *Medzinárodný pakt OSN o občianskych a politických právach* a práva ustanovené v rôznych ústavách sa považovali za neoddeliteľnú súčasť *Zmluvy o založení Spoločenstiev*.²

¹ *Proceedings of the Round Table on „Special rights and a charter of the rights of the citizens of the European Community“ and related documents* [online]. European Parliament, 1979, s. 93–94. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/33761/1/A319.pdf>

² *Ibid.*, s. 94–95.

Citát č. 16: *Práva občanov členských štátov Spoločenstva v dokumente Udelenie osobitných práv občanom Spoločenstva (uznesenie Európskeho parlamentu z 16. novembra 1977)¹*

Je vo vlastnom záujme Spoločenstva, aby malo zákonné právo podniknúť kroky proti členským štátom s cieľom chrániť občianske a politické práva. To by malo byť povolené aspoň v rovnakom rozsahu, v akom môže Spoločenstvo zasahovať v súvislosti s hospodárskymi právami. Tieto práva sú zakotvené v zmluvách a sú určite menej dôležité ako občianske a politické práva.

Rovnosť občanov Spoločenstva pri uplatňovaní občianskych a politických práv je základom týchto zmlúv. Opatrenia uvedené v návrhu uznesenia sú snahou posilniť postavenie občanov Spoločenstva. Neuskutočňuje sa len pre ich vlastný prospech, ale aj s cieľom posilniť Európske spoločenstvo. (...) Členské štáty neprijímajú novým začlenením občianskych a politických práv do právnych predpisov Spoločenstva nové záväzky (...). V skutočnosti, ochrana Spoločenstva posilní záruky obsiahnuté v medzinárodných dohovoroch a ústavných právnych predpisoch každého členského štátu. (...)

V uznesení sa tiež žiada, aby Komisia vypracovala návrhy, ktoré by mala preskúmať Rada ministrov a ktoré by sa týkali niekoľkých ďalších výslovne vymedzených osobitných práv. Medzi tieto práva, ktoré sa majú udeliť prednostne, patria práva uvedené v Tindemansovej správe: právo voliť a zastávať verejné funkcie na rôznych úrovniach medzi miestnou a štátnou úrovňou a právo kandidovať a hlasovať vo voľbách do politických funkcií;

všetky práva s právom kandidovať a voliť vo voľbách; právo na prístup k úradom a funkciám v profesionálnej, sociálnej a hospodárskej oblasti; právo na členstvo v odboroch; právo na pobyt; právo občanov Spoločenstva používať svoj materinský jazyk a slobodne si vybrať právnikov z ktoréhokoľvek členského štátu na svoju obhajobu v súdnych konaniach; právo otvárať súkromné školy a vyučovať a študovať v nich za rovnakých podmienok, aké sú stanovené pre štátnych príslušníkov; právo podávať petície.

Právo občanov Spoločenstva na členstvo v odboroch patrí medzi občianske a politické práva, ale v uznesení sa výslovne spomína, aby sa zdôraznila sociálna povaha týchto práv. Spoločenstva. (...)

Okrem spomínaného toto uznesenie je - a má byť - prejavom viery v budúcnosť zjednotenej, slobodnej, demokratickej a skutočne sociálnej Európy. Z týchto dôvodov, dámy a páni, vás chcem požiadať, aby ste zaň hlasovali.

---

¹ Ibid., s. 93–122.

Významným medzníkom rozvíjajúci vzťah medzi európskymi inštitúciami a občanmi členských štátov bol ukotvený zavedením **priamych volieb do Európskeho parlamentu** schválením *Zákona o voľbe poslancov Zhromaždenia vo všeobecných priamych voľbách* z roku 1976 a uplatneného vo voľbách v roku 1979. Priame voľby významným spôsobom posilňovali **legitimitu Európskeho parlamentu** a odbúravalí to, čo nazývame **demokratickým deficitom**. V európskom integračnom procese sa pojem demokratický deficit objavil práve v súvislosti s požiadavkou presunu právomocí z priamo volených inštitúcií národných štátov na nevolené inštitúcie *Európskeho hospodárskeho spoločenstva*. Samotný pojem demokratický deficit bol prvýkrát použitý v názve prvej kapitoly (*The Democratic Deficit*) dokumentu *Manifesto of the Young European Federalists* z roku 1977.¹ Následne tento pojem použil v roku 1979 britský politológ *David Marquand*. Ten pri analýze fungovania európskych inštitúcií upozornil na ich demokratickú slabosť, ktorá spočíva v absencii voľby inštitúcie *Európskych spoločenstiev*. Východiskom tohto problému podľa *Marquanda* malo byť práve **zapojenie občanov do európskeho politického rozhodovania**, a to práve prostredníctvom zmeny konštituovania *Parlamentu*. Zavedenie priamej voľby poslancov, ktorí by nahradili delegátov parlamentov členských štátov, malo byť významným skokom, ktorý by dostatočne eliminoval tento demokratický deficit.² Ako konštatuje *Yves Mény*, ani táto zmena nevedla k dostatočnému vyriešeniu tohto problému.³ Z pohľadu kreovania európskeho občianstva však bolo zavedenie priamej voľby európskych poslancov významným zlomom, pretože **občanov priamo spojilo s kreovaním európskych inštitúcií a priznalo im pasívne a aktívne volebné právo**, ktoré je do dnešných dní jedným zo základných aspektov európskeho občianstva. Občania získali právomoc spolupodieľať sa na politike *Spoločenstva* a prijali spoluzodpovednosť za jeho budúce smerovanie.

¹ *The First Use of the Term „Democratic Deficit“* [online] [cit. 06.12.2021]. Dostupné z: <https://federalunion.org.uk/the-first-use-of-the-term-democratic-deficit/>

² MARQUAND, David. *Parliament for Europe*. London: J. Cape, 1979, s. 64–66.

³ MÉNY, Yves. *De La Democratie en Europe: Old Concepts and New Challenges*. JCMS: *Journal of Common Market Studies*. 2003, roč. 41, č. 1, s. 8.

14. februára 1984 prijal Európsky parlament *Návrh Zmluvy o Európskej únii*. Tento návrh je známy aj pomenovaním *Spinelliho plán*, podľa *Altiera Spinelliho*, významného európskeho federalistu, ktorý bol v rokoch 1970-1976 členom *európskej komisie* a v prvých priamych voľbách bol ako zvolený poslanec členom *Európskeho parlamentu*. Spolu s poslancami združenými v *Parlamente* v tzv. *Krokodíľom klube* (združoval poslancov v *Európskom parlamente*) predložili tento návrh na hlasovanie a ten bol s v *Európskom parlamente* schválený (237 hlasov za, 31 proti a 43 sa zdržalo hlasovania).

Citát č. 17: *Práva občanov v Zákone o voľbe poslancov Zhromaždenia vo všeobecných priamych voľbách z roku 1976¹*

Článok 1

Zástupcovia v Zhromaždení občanov členských štátov združených v Spoločenstve sú volení vo všeobecných priamych voľbách. (...)

Článok 3

Zástupcovia sú volení na obdobie päť rokov. (...)

Článok 4

Zástupcovia hlasujú ako jednotlivci a osobne. Nie sú viazaní žiadnymi pokynmi a nedisponujú imperatívnym mandátom. (...)

Článok 8

Nikto nemôže vo voľbách zástupcov do Zhromaždenia hlasovať viac ako raz. (...)

Článok 9

Voľby do Zhromaždenia sa konajú v deň stanovený každým členským štátom; pre všetky členské štáty tento dátum spadá do rovnakého obdobia začínajúc štvrtkom ráno a končiac nasledujúcu nedeľu.

Pri uvedení dokumentu *Spinelli* vyhlásil, že návrh „robí z Komisie skutočnú politickú výkonnú moc a zachováva legislatívnu a rozpočtovú úlohu Rady Únie. Uznáva, že existujú oblasti, v ktorých by mala problémy riešiť Európska rada metódou spolupráce. Zakazuje však, aby medzioládny prístup zasahoval do oblasti spoločného výkonu, a zároveň ponecháva otvorenú cestu, aby sa niektoré záležitosti presunuli z oblasti spolupráce do oblasti spoločného

---

¹ Act Concerning The Election Of The Representatives Of The Assembly By Direct Universal Suffrage [online]. 1976. Dostupné z: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41976X1008\(01\)&from=SK](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:41976X1008(01)&from=SK)

výkonu“.¹ Hlavným cieľom dokumentu uskutočniť zásadnú reformu inštitúcií *Spoločenstva*, prichádza so **zásadou subsidiarity** a **prednosťou európskeho práva**. Aj keď dosah samotného dokumentu na reálnu reformu inštitucionálneho usporiadania nenastal, dokument významnou mierou odkazuje na problematiku občianstva, najmä tým, že explicitne spomína zavedenie **európskeho občianstva**.

Citát č. 18: *Európske občianstvo v Návrhu Zmluvy o Európskej únii z roku 1984²*

Článok 3 - Občianstvo únie

Občania členských štátov sú ipso facto občanmi Únie. Občianstvo Únie je závislé od občianstva členského štátu; nemôže sa nadobudnúť alebo stratíť samostatne. Občania Únie sa zúčastňujú na politickom živote Únie v rozsahu vo formách ustanovených touto zmluvou, požívajú práva priznané členským štátom. a podliehajú právnomu systému Únie a sú subjektom práva Únie.

Pre európsky integračný proces je za významný dokument považovaný **Jednotný európsky akt** zo 17. februára **1986**. Ako jeho názov naznačuje, v čase krízy a našttrbenia európskej súdržnosti mal deklarovať snahu o jednotu spoločenstva. *Jednotný európsky akt* bol vo viacerých aspektoch ovplyvnený *Spinelliho plánom*, **európske občianstvo nespomína** a odkazuje naň iba nepriamo v preambule. V otázke občianstva a jeho aspektov môžeme tento dokument považovať čiastočne v otázkach voľného pohybu a v jeho ustanoveniach venujúcich sa *Európskemu parlamentu*. Okrem toho že oficiálne premenoval *Zhromaždenie* (názov využívaný od roku 1962) na *Európsky parlament* **posilnil legislatívne postavenie** jedinej priamo volenej európskej inštitúcie, parlamentu, vo vzťahu k iným európskym inštitúciám.

Začiatok **90. rokov 20. storočia** znamenal pre problematiku európskeho občianstva **nový štart**. Už *Madridský samit* v júni **1989** naznačil snahu európskeho spoločenstva o zmenu laxného prístupu

¹ *The Road to the 1984 Spinelli Report*. In: [cit. 24.08.2022]. Dostupné z: <https://epthinktank.eu/2014/02/03/the-road-to-the-1984-spinelli-report/>

² *Draft Treaty establishing the European Union* [online] [cit. 14.01.2021]. Dostupné z: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/52f9545f-202d-40c6-96a6-5a896a46ad70#>

k tejto otázke z 80. rokov. Požiadavka na budovanie európskeho občianstva sa stala jednou zo základných úloh pre ďalšie smerovanie európskeho integračného procesu. Európsky parlament jednoznačne viacerými vyhláseniami požadoval, aby reformné procesy spoločenstva túto požiadavku reflektovali. Posilnenie dimenzia občianstva mal byť jedným z oporných múrov budúceho politického spoločenstva.

Citát č. 19: *Nepriame odkazy na aspekty európskeho občianstva v preambule Jednotného európskeho aktu z roku 1986¹*

Preambula

VEDENÍ vôľou pokračovať v diele začatom na základe zmlúv o založení Európskych spoločenstiev a pretvoriť celok vzťahov medzi svojimi štátmi na Európsku úniu v súlade so slávnostným Štuttgartským vyhlásením z 19. júna 1983,

ROZHODNUTÍ zaviesť túto Európsku úniu na základe, po prvé, spoločenstiev fungujúcich na základe svojich vlastných pravidiel, po druhé, európskej spolupráce medzi signatárskymi štátmi v oblasti zahraničnej politiky a vybaviť túto úniu prostriedkami nevyhnutnými pre fungovanie,

ODHODLANÍ spoločne pracovať na podporu demokracie na základe základných práv priznaných v ústavách a v zákonoch členských štátov, v dohovore o ochrane ľudských práv a základných slobôd a v Európskej sociálnej charte, najmä slobody, rovnosti a sociálnej spravodlivosti,

PRESVEDČENÍ o tom, že európska myšlienka, výsledky dosiahnuté v oblasti ekonomickej integrácie a politickej spolupráce a potreba ďalšieho pokroku zodpovedajú želaniam demokratických národov Európy, pre ktoré Európsky parlament volený na základe všeobecného volebného práva je nevyhnutným

prostriedkom vyjadrenia,

VEDOMÍ SI zodpovednosti spočívajúcej na Európe, aby sa snažila stále viac hovoriť jedným hlasom a konať dôsledne a solidárne pre účinnejšiu ochranu svojich spoločných záujmov a nezávislosti, najmä ukázať princípy demokracie a dodržiavania práva a ľudských práv, ktorým sú oddaní, tak aby mohli spoločne prichádzať so svojim vlastným príspevkom k zachovaniu medzinárodného mieru a bezpečnosti v súlade so záväzkom, ktorý na seba vzali v rámci charty OSN,

ODHODLANÍ zlepšovať ekonomickú a sociálnu situáciu rozširovaním spoločných politických prístupov a sledovaním nových cieľov a zaisťovať hladšie fungovanie spoločenstiev tým, že orgánom umožnia uplatňovať ich právomoci na základe podmienok čo najviac zodpovedajúcich záujmom spoločenstva.

---

¹ Ibid.

Citát č. 20: *Závery Európskej rady po Madridskom samite v roku 1989
týkajúce sa aspektov občianstva¹*

Prioritnými cieľmi tejto novej kapitoly v histórii Spoločenstva bolo dobudovanie vnútorného trhu a posilnenie hospodárskej a sociálnej súdržnosti. (...)

Európska rada, cítiac, že voľný pohyb osôb je pre rok 1992 prioritou, schválila závery tohto dokumentu, ktoré boli do značnej miery založené na prístupe a metódach predložených v Bielej knihe o dobudovaní vnútorného trhu, ktoré sú pre účinnosť v tejto téme preukázateľne účinné. (...)

Európska rada sa domnieva, že pri budovaní jednotného európskeho trhu by sa sociálnym aspektom mala prikladať rovnaká dôležitosť ako hospodárskym aspektom a mali by sa preto rozvíjať vo vzájomnej rovnováhe.

Európska rada zdôraznila, že čo najlepšie využitie ľudských zdrojov prostredníctvom je základným aspektom hospodárskeho a sociálneho rozvoja; konštatovala, že dosiahnutú dohodu o ďalšom odbornom vzdelávaní. (...)

Európska rada vzala na vedomie, že na zasadnutí Rady pre sociálne veci dňa 12. júna Komisia predložila predbežný návrh Charty Spoločenstva o základných sociálnych právach, o ktorom sa uskutočnila prvá diskusia, ktorá viedla k návrhu záverov uvedených v prílohe I a ktorá bola prijatá 11 delegáciami.

Rada bude pokračovať v rokovaníach s cieľom prijať opatrenia potrebné na dosiahnutie sociálneho rozmeru jednotného trhu, pri zohľadnení základných sociálnych práv. (...)

Európska rada sa domnieva, že napriek výsledkom dosiahnutým v niektorých kľúčových dokumentoch Európy občanov bol pokrok nedostatočný. Požiadala Radu a Komisiu, aby zhodnotili pokrok v tejto oblasti a vyvodili potrebné závery týkajúce sa opatrení, ktoré treba prijať. Rada o tom podá správu na nasledujúcom zasadnutí Európskej rady.

Hlavnou ideou bolo zmena prístupu k občanom členských štátov zdržiavajúcich sa na území iného členského štátu z privilegovaného cudzinca na **občana s právami**, ktoré vyplývajú z členstva štátov v budúcej Európskej únii. Cieľom malo byť vytvorenie súboru nových

¹ *Presidency Conclusions - European Council (Madrid, 26 and 27 June 1989)* [online]. 1989 [cit. 04.06.2020]. Dostupné

z: https://www.consilium.europa.eu/media/20589/1989_june_-_madrid_eng.pdf

základných práv postavených najmä na politických a sociálnych právach.

Zavedenie občianstva Európskej únie

Európske spoločenstvá sa prostredníctvom svojich inštitúcií, dokumentov a vyhlásení svojich predstaviteľov, ale aj prostredníctvom vyhlásení predstaviteľov členských štátov od polovice 20. storočia v nejakej forme vyjadrovali svoju **ochotu posilňovať postavenie občanov** členských štátov Spoločenstva, ktoré by nebolo obmedzené hranicami členským štátov a bolo platné naprieč zjednotenou Európou. Nástroje na dosiahnutie týchto vízií boli rôzne, od posilňovania hospodárskych práv pre kvalifikovaných pracovníkov postupne rozširovaných aj na ich rodinných príslušníkov, rozvíjanie inštitútu slobodného pohybu osôb a služieb, cez snahy o posilňovanie európskej identity a budovania Európy občanov. Hovoriť však o skutočnom európskom občianstve v týchto obdobiach však nemôžeme. Až proces prípravy a ratifikácie prelomovej reformnej zmluvy na začiatku 90. rokov akceleroval reálne zakomponovanie európskeho občianstva ako elementu budovaného politického spoločenstva, Európskej únie. Až prijatím *Zmluvy o Európskej únii*, nazývanej ako *Maastrichtská zmluva*, v roku **1992** a jej ratifikáciou v roku **1993** bol zavedený nový štatút občana.

Z pohľadu problematiky európskeho občianstva je **zakotvenie občianstva** Európskej únie **v Maastrichtskej zmluve** prelomovým krokom. Je pritom zaujímavé, že sa jej súčasťou stalo až v posledných etapách príprav samotnej zmluvy. Španielske predsedníctvo, ktoré malo zavedenie tohto inštitútu v programe polročného predsedníctva, malo dostatok odvahy a sily presadiť zakomponovanie takejto úpravy do *Zmluvy o Európskej únii*, a to dokonca v samostatnom článku.

Maastrichtská zmluva tak **zaviedla priamo občianstvo** Európskej únie. Prvýkrát sa tento status stal **súčasťou legislatívy** Únie. Občianstvo sa stalo **súčasťou primárneho práva** Spoločenstva. Toto občianstvo bolo prijatím a ratifikáciou zmluvy **priznané všetkým občanom**, ktorí disponovali a budú disponovať občianstvom členského štátu Európskej únie. Zmluva v jednotlivých článkoch k občianstvu **vymenúva práva priznané občanom** Európskej únie, najmä **právo na voľný pohyb** na území členských štátov Únie, zavádza **pasívne a aktívne volebné**

právo na miestnej a európskej úrovni, **právo na diplomatickú a konzulárnu ochranu** v tretích štátoch, v ktorých členský štát, ktorého občianstvom jednotlivec disponuje, nemá svoje diplomatické zastúpenie, **európske petičné právo** a **právo obrátiť sa na európskeho ombudsmana**. *Maastrichtská zmluva* navyše v samotnom texte pripúšťa a zdôrazňuje **možnosť budúceho posilňovania tohto inštitútu**, či už posilňovaním jednotlivých menovaných nástrojov, ako aj zavádzaním nových, ktoré by viedli k posilňovaniu občianstva Európskej únie samotného.

Citát č. 21: *Občianstvo Európskej únie v Zmluve o Európskej únii (Maastrichtskej zmluve)*¹

PREAMBULA

(...) ODHODLANÍ zaviesť spoločné občianstvo pre všetkých štátnych príslušníkov jednotlivých členských štátov, (...)

SPOLOČNÉ USTANOVENIA

(...)

Článok B

Únia si kladie nasledujúce ciele: (...)

- posilniť ochranu práv a záujmov štátnych príslušníkov jednotlivých členských štátov zavedením občianstva únie; (...)

DRUHÁ ČASŤ

OBČIANSTVO ÚNIE

Článok 8

1. Týmto sa ustanovuje občianstvo únie. Občanom únie je každá osoba, ktorá má štátnu príslušnosť členského štátu.

2. Občania únie požívajú práva poskytované touto zmluvou a vzťahujú sa na nich povinnosti, ktoré im táto zmluva ukladá.

Článok 8a

1. Každý občan únie má právo slobodne sa pohybovať a zdržiavať sa na území členských štátov, rešpektujúc obmedzenia a podmienky stanovené v tejto zmluve a v predpisoch prijatých na ich vykonanie.

2. Rada môže prijať ustanovenia na uľahčenie výkonu práv uvedených v odseku 1; ak táto zmluva neustanoví inak, Rada sa uznáva jednomyselne na návrh Komisie a po získaní súhlasu Európskeho parlamentu.

¹ Treaty on European Union [online]. 1992 [cit. 29.11.2022]. Dostupné z: <http://data.europa.eu/eli/treaty/teu/sign/slk>

Článok 8b

1. Každý občan únie s bydliskom v členskom štáte, ktorého nie je štátnym príslušníkom, má právo voliť a byť volený do orgánov miestnej samosprávy vo voľbách v členskom štáte, v ktorom má bydlisko, za rovnakých podmienok ako štátni príslušníci tohto štátu. Výkon tohto práva podlieha podrobnej úprave, ktorú prijme do 31. decembra 1994 jednomyseľným rozhodnutím Rada na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom; táto úprava môže stanoviť odchýlky, ak je to odôvodnené špecifickými problémami členského štátu.

2. Bez toho, aby bol dotknutý článok 138 ods. 3 a pravidlá prijaté na jeho vykonanie, každý občan únie s bydliskom v členskom štáte, ktorého nie je štátnym príslušníkom, má právo voliť a byť volený vo voľbách do Európskeho parlamentu v členskom štáte, v ktorom má bydlisko, za tých istých podmienok ako štátny príslušník tohto štátu. Výkon tohto práva podlieha podrobnej úprave, ktorú prijme do 31. decembra 1993 Rada jednomyseľným rozhodnutím na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom; táto úprava môže stanoviť odchýlky, ak je to odôvodnené špecifickými problémami niektorého členského štátu.

Článok 8c

Každý občan únie má na území tretej krajiny, v ktorej sa nenachádza diplomatické zastupiteľstvo členského štátu, ktorého je štátnym príslušníkom, právo na poskytnutie ochrany diplomatickými alebo konzulárnymi úradmi ktoréhokoľvek iného členského štátu a za tých istých podmienok ako štátni príslušníci daného štátu. Členské štáty dohodnú medzi sebou potrebné pravidlá a začnú medzinárodné rokovania potrebné na zabezpečenie tejto ochrany do 31. decembra 1993.

Článok 8d

Každý občan únie má petičné právo obrátiť sa na Európsky parlament podľa článku 138d.

Každý občan únie sa môže obrátiť na ombudsmana ustanoveného v súlade s článkom 138e.

Článok 8e

Komisia podá do 31. decembra 1993 a potom každé tri roky Európskemu parlamentu, Rade a Hospodárskemu a sociálnemu výboru správu o uplatňovaní ustanovení tejto časti zmluvy. Táto správa bude brať do úvahy rozvoj únie.

Na tomto základe a bez toho, aby boli dotknuté ostatné ustanovenia tejto zmluvy môže Rada jednomyseľne na návrh Komisie a po porade s Európskym parlamentom prijať pravidlá na posilnenie alebo na doplnenie práv zakotvených v tejto časti, ktoré odporučí členským štátom na prijatie v súlade s ich ústavnými predpismi.

Zavedenie tohto občianstva Európskej únie prijatím *Zmluvy o Európskej únii* **posilnilo väzbu medzi Európskou úniou, jej inštitúciami a občanmi členských štátov**. Akcelerovala integráciu, keďže občanov ako jednotlivcov priamo zapojila do týchto procesov. Občania získali významnú **silu vstupovať do rozhodnutí** v Európskej únii a zároveň sa stali **spoluzodpovednými za jej ďalšie smerovanie**. Vzťah medzi týmito aktérmi zavedením európskeho občianstva získal novú kvalitu. Zároveň sa **posilnila idea zjednotenia** v európskom priestore. V neposlednom rade je zavedenie európskeho občianstva z politického hľadiska významným krokom na **posilnenie legitimacy** európskych inštitúcií. Zavedenie občianstva Európskej únie tak dochádza k posunu v potláčaní demokratického deficitu v Únii. Už nie len symbolicky, ale aj právami **prepojila občanov** so Spoločenstvom.

Ako je z ustanovení *Maastrichtskej zmluvy* zjavné, cieľom tejto úpravy nebolo v plnej šírke vymenovať a charakterizovať práva občanov vyplývajúce z tejto zmluvy mienili poukázať na situáciu:

- 1) že už prijatím tejto konkrétnej zmluvy je **množstvo práv prisúdených európskym občanom širšie**
- 2) že v tejto otázke hrá dôležité miesto aj **prístup členských štátov**, ktoré si zachovávajú v otázkach s európskeho občianstva silné právomoci
- 3) že procesy sa budú, z pohľadu kvality aj kvantity práv vyplývajúcich z inštitúciu občianstva Európskej únie, **dynamicky rozvíjať**

Posilňovanie inštitútu občianstva Európskej únie

Už ratifikačný proces *Maastrichtskej zmluvy* pripúšťal a predpokladal, že zavedenie občianstva Európskej únie nie je ukončením dlhoročného snaženia rôznych aktérov integračného procesu. Zavedenie európskeho občianstva do primárneho práva Európskej únie v roku 1993 malo byť **začiatkom ďalšieho budúceho vývoja**. Podobne ako je tomu dnes, aj v tomto období sa na inštitút občianstva a na práva a povinnosti pre rôznych aktérov tohto vzťahu vyplývajúce nahliadalo ako na **dynamický**, neustále sa vyvíjajúci koncept. Následné reformné zmluvy tento predpoklad potvrdili.

Už medzivládna konferencia v talianskom Turíne v marci **1996** o revízii *Zmluvy o Európskej únii* okrem rôznych otázok otvorila aj

problematiku občianstva Európskej únie. Keďže hlavnou motiváciou prijatia *Amsterdamskej zmluvy*, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii, zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty podpísanej **2. októbra 1997** v Amsterdame a platnou od **1. mája 1999** bola príprava Európskej únie na budúce rozšírenie, európskeho občianstva sa dotýka iba čiastočne. Úprava tohto aspektu európskej spolupráce tak nebola nejako zásadná. Zmluva výslovne hovorí o **práve osloviť Európsku úniu v ktoromkoľvek úradnom jazyku Únie a o práve dostať odpoveď v rovnakom jazyku**. Okrem toho sa sekundárne občianstva Európskej únie dotýkajú články zmluvy upravujúce práva a záujmy občanov a smerujúce články slúžiace na posilňovanie identity Európskej únie, aj keď tie skôr smerujú k posilneniu hlasu Únie smerom navonok, ako dovnútra. Rozvíjanie *acquis communautaire* (teda súboru právnych predpisov Európskej únie) sa tiež okrajovo dotýka aj občianstva Európskej únie. V súvislosti s voľným pohybom môžeme za dôležité považovať aj rozhodnutie o tom, že *Schengenská dohoda*, ktorá umožňuje cestovanie v dohodnutom priestore bez pasu, bolo touto zmluvou **začlenené priamo do právneho systému** Európskej únie. Formálne dochádza aj k prečíslovaniu jednotlivých článkov, ktoré sa týkajú občianstva únie. *Amsterdamskou zmluvou* deklarovali európske inštitúcie snahu o ďalšie približovanie Únie občanom. Samotná zmluva **mala zjednodušiť** dovtedajšie zmluvy Európskej únie. V súvislosti s pasívnym a aktívnym volebným právom viažúcim sa na občianstvo Európskej únie (na lokálnej a európskej úrovni) je dôležité spomenúť, že táto zmluva **posilňuje postavenie Európskeho parlamentu** ako jedinej občanmi priamo volenej európskej inštitúcie. Posilnila sa najmä kontrolná a kreačná právomoc Parlamentu smerom ku Komisii, keďže Európsky parlament získal právo schvaľovať predsedu Komisie. Čiastočne ako paradox sa tak môže javiť oficiálna pozícia Európskeho parlamentu k tejto zmluve, ktorá síce členským štátom odporúčala ratifikovať ju, no vyjadrila vo svojom oficiálnom stanovisku sklamanie nad nedostatočnými inštitucionálnymi reformami pre efektívnejšie a demokratickejšie fungovanie Únie

a priamo sklamanie nad, podľa Parlamentu, aj s nedostatočným postupom práve v oblastiach osobitného významu pre občianstvo.¹

Na *Amsterdamskú zmluvu* nadväzuje aj ďalšia reformná zmluva podpísaná v Nice vo Francúzsku **26. februára 2001**, ktorá vstúpila do platnosti **1. februára 2003**. Ide o tzv. *Zmluvu z Nice*, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o EÚ, zmluvy o založení Európskych spoločenstiev a niektoré súvisiace akty. Hlavným cieľom jej predloženia bola reforma inštitúcií Európskej únie potrebné pre jej fungovanie po novom rozšírení. Znovu dochádza k **posilneniu právomocí parlamentu** v legislatívnej aj kontrolnej oblasti. Pre samotný chod Únie a pre zefektívnenie fungovania Spoločenstva sa hlasovanie kvalifikovanou väčšinou v Rade rozšírilo do viacerých oblastí. Výraznejšie sa otázky občianstva EÚ táto reforma nedotkla. V symbolickej rovine je ešte potrebné spomenúť **schválenie Charty základných práv Európskej únie**, ktorá, v tomto období síce iba v deklaratívnej rovine, charakterizuje katalóg základných práv a slobôd európskym občanom. Právne záväzná sa Charta stala až v roku 2009. Z pohľadu problematiky občianstva Európskej únie *Charta základných práv Európskej únie* spomína nové právo občanov Únie, konkrétne **právo na prístup k dokumentom** inštitúcií Európskej únie a právo na dobrú správu vecí verejných. Ďalšie aspekty občianstva Európskej únie spomenuté v oboch dokumentoch boli prijaté predošlými legislatívnymi úpravami.

Citát č. 22: *Úpravy a doplnenia aspektov občianstva Európskej únie upravené a doplnené v Amsterdamskej zmluve²*

PREAMBULA

(...) ROZHODNUTÍ uskutočňovať spoločnú zahraničnú a bezpečnostnú politiku vrátane postupného utvárania spoločnej obrannej politiky, ktorá by mohla viesť v súlade s ustanoveniami článku J.7 k spoločnej obrane, čím sa upevní európska identita a nezávislosť v záujme posilnenia mieru, bezpečnosti a pokroku v Európe a vo svete,

¹ Resolution on the Amsterdam Treaty. In: [cit. 20.06.2021]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/enlargement/positionep/resolutions/191197_en.htm

² *Treaty of Amsterdam amending the Treaty on European Union, the Treaties establishing the European Communities and certain related acts - Contents* [online]. 1997 [cit. 10.12.2021]. Dostupné z: <http://data.europa.eu/eli/treaty/ams/sign/slk>

ROZHODNUTÍ uľahčiť voľný pohyb osôb a pritom zaručiť bezpečnosť svojich národov utvorením priestoru slobody, bezpečnosti a práva v súlade a ustanoveniami tejto zmluvy, (...)

SPOLOČNÉ USTANOVENIA

(...) Článok B

Únia si kladie nasledujúce ciele: (...)

- v plnej miere zachovať *acquis communautaire* a ďalej ho rozvíjať a pritom zvažovať, do akej miery je potrebné zmeniť politiky a formy spolupráce uvedené v tejto zmluve tak, aby sa zabezpečila účinnosť mechanizmov a orgánov spoločenstva; (...)

DRUHÁ ČASŤ OBČIANSTVO ÚNIE

Článok 8(1) sa nahrádza takto :

"1. Týmto sa ustanovuje občianstvo únie. Občanom únie je každá osoba, ktorá má štátnu príslušnosť členského štátu. Občianstvo únie nenahrádza, ale dopĺňa štátne občianstvo jednotlivca.

Článok 8a(2) sa nahrádza takto :

"2. Rada môže prijať pravidlá na uľahčenie výkonu práv uvedených v odseku 1; Ak táto zmluva nestanovuje inak, Rada koná v súlade s postupom uvedeným v článku 189b. Rada sa počas tohto postupu uznáša jednomysel'ne."

V článku 8d sa dodáva nasledovný odsek :

"Každý občan únie sa môže písomne obrátiť na ktorúkoľvek orgán alebo inštitúciu uvedenú v tomto článku alebo v článku 4 v niektorom z jazykov uvedených v článku 248, a má právo na odpoveď v tom istom jazyku."

Citát č. 23: Úpravy a doplnenia aspektov občianstva Európskej únie v Charte základných práv Európskej únie¹

Článok 41

Právo na dobrú správu vecí verejných

1. Každý má právo, aby inštitúcie, orgány, úrady a agentúry Únie vybavovali jeho záležitosti nestranne, spravodlivo a v primeranej lehote.

2. Toto právo zahŕňa najmä:

a) právo každého na vypočutie pred prijatím akéhokoľvek individuálneho opatrenia, ktoré by sa ho mohlo nepriaznivo dotýkať;

---

¹ Charta základných práv Európskej únie [online]. 2022_02_16. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=OJ:C:2007:303:FULL&from=SK>

b) právo každého na prístup k spisu, ktorý sa ho týka, za predpokladu rešpektovania oprávnených záujmov dôvernosti a služobného a obchodného tajomstva;

c) povinnosť administratívy odôvodniť svoje rozhodnutia.

3. Každý má právo na náhradu škody spôsobenej inštitúciami alebo zamestnancami Únie pri výkone ich funkcií v súlade so všeobecnými zásadami spoločnými pre právne poriadky členských štátov.

4. Každý sa môže obrátiť na inštitúcie Únie v jednom z jazykov zmlúv a musí dostať odpoveď v rovnakom jazyku.

Článok 42

Právo na prístup k dokumentom

Každý občan Únie, ako aj každá fyzická osoba, ktorá má bydlisko, alebo každá právnická osoba, ktorá má sídlo v členskom štáte, má právo na prístup k dokumentom inštitúcií, orgánov, úradov a agentúr Únie bez ohľadu na ich nosič.

Kvalitatívne významnejšia bolo, nielen pre otázku občianstva Európskej únie, podpísanie tzv. **Lisabonskej zmluvy 13. decembra 2007**. Účinnosť zmluva nadobudla **1. decembra 2009**. Treba povedať, že Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva, bola v mnohých ustanoveniach inšpirovaná **Zmluvou o Ústave pre Európu** z roku **2004**, ktorá však nebola po odmietnutiach v referendách v Holandsku a vo Francúzsku ratifikovaná. Lisabonská zmluva bola ďalšou z reformných zmlúv. Hlavné jej prínosy sú v oblasti reformy fungovania inštitúcií EÚ a vnútorných a vonkajších politik Európskej únie. Smerom k občanom Únie je dôležité najmä ďalšie **posilnenie právomocí Európskeho parlamentu**, najmä v oblasti legislatívnej pôsobnosti. **Právne záväznou** sa stala vyššie spomínaná **Charta základných práv Európskej únie**. Jednou z hlavných ideí prijímania Lisabonskej zmluvy bolo **čo najviac priblížiť Úniu jej občanom**. Aj preto boli práva občanov rozšírené o významný nástroj participatívnej demokracie, konkrétne zavedenie iniciatívy občanov. **Európska občianska iniciatíva** sa tak stala novým právom európskych občanov a jedným z hlavných pilierov demokratizácie občianstva Európskej únie. Lisabonská zmluva tiež **intenzifikuje možnosti občianskej participácie na správe vecí verejných na európskej úrovni**, napríklad aj kladením dôrazu na fungovanie politických strán na európskej úrovni. *Lisabonská zmluva*

prvýkrát stanovuje **oficiálny postup pre vystúpenie členského štátu z Európskej únie**. Z pohľadu občianstva Európskej únie ide o dôležitú úpravu nielen preto, že o takomto vystúpení musia v členských štátoch rozhodovať občania v referendách, ale najmä preto, že prípadný odchod štátu z Európskej únie vedie k zániku občianstva Európskej únie u občanov vyúsťujúceho členského štátu.

Citát č. 24: *Úpravy a doplnenia aspektov občianstva Európskej únie v Lisabonskej zmluve¹*

**HLAVA II
USTANOVENIA O DEMOKRATICKÝCH ZÁSADÁCH**

Článok 8

Únia dodržiava pri všetkých svojich činnostiach zásadu rovnosti občanov, ktorým sa dostáva rovnakej pozornosti zo strany jej inštitúcií, orgánov, úradov a agentúr. Občanom Únie je každá osoba, ktorá má štátnu príslušnosť členského štátu. Občianstvo Únie dopĺňa štátne občianstvo a nenahrádza ho.

Článok 8a

1. Fungovanie Únie je založené na zastupiteľskej demokracii.
2. Občania sú na úrovni Únie priamo zastúpení v Európskom parlamente. Členské štáty sú zastúpené v Európskej rade hlavami štátov alebo predsedami vlád a v Rade svojimi vládami, ktoré samotné sú demokraticky zodpovedné buď svojim národným parlamentom, alebo svojim občanom.
3. Každý občan má právo zúčastňovať sa na demokratickom živote Únie. Rozhodnutia sa prijímajú podľa možnosti čo najotvorenejšie a čo najbližšie k občanovi.
4. Politické strany na európskej úrovni prispievajú k formovaniu európskeho politického vedomia a k vyjadrovaniu vôle občanov Únie.

Článok 8b

1. Inštitúcie dávajú primeraným spôsobom občanom a reprezentatívnym združeniam možnosť verejne vyjadrovať a vymieňať si názory na všetky oblasti činnosti Únie.
2. Inštitúcie udržiavajú otvorený, transparentný a pravidelný dialóg s reprezentatívnymi združeniami a občianskou spoločnosťou.
3. Európska komisia vedie rozsiahle konzultácie s dotknutými stranami s cieľom zabezpečiť súdržnosť a transparentnosť činností Únie.

---

¹ Lisabonská zmluva, ktorou sa mení a dopĺňa Zmluva o Európskej únii a Zmluva o založení Európskeho spoločenstva [online]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex%3A12007L%2FTXT>

4. Občania Únie, ktorých počet dosiahne najmenej jeden milión a ktorí sú štátnymi príslušníkmi významného počtu členských štátov, sa môžu ujať iniciatívy a vyzvať Európsku komisiu, aby v rámci svojich právomocí predložila vhodný návrh vo veciach, o ktorých sa občania domnievajú, že na účely uplatňovania zmlúv je potrebný právny akt Únie.

Postupy a podmienky predloženia takejto iniciatívy sú ustanovené v súlade s článkom 21 prvým odsekom Zmluvy o fungovaní Európskej únie. (...)

ZÁVEREČNÉ USTANOVENIA

(...)

Článok 49a

1. Každý členský štát sa môže rozhodnúť vystúpiť z Únie v súlade so svojimi ústavnými požiadavkami. (...)

Rok 2013 bol následne v Európskej únii vyhlásený *Európskym rokom občanov*. Nie náhodou Európsky parlament a Európska rada vybrali práve tento rok, kedy išlo o **dvadsiate výročie** konštituovania inštitútu európskeho občianstva *Maastrichtskou zmluvou*. Jeho cieľom bolo zvýšiť informovanosť občanov o ich právach. V rámci tejto výzvy bolo realizovaných viacero projektov (okrem iných najmä *Európa pre občanov*, *Partnerská spolupráca ako nástroj pre aktívne občianstvo* a iné). V roku **2021** zároveň inštitúcie Európskej únie zorganizovali *Konferenciu o budúcnosti Európy*. Výstupy z nej boli prezentované 9. mája 2022. Išlo o sériu debát ktorej cieľom bolo poskytnúť občanom **možnosť participovať na diskusii o budúcom smerovaní Únie**. Výstupy konferencie sa tak dostali do druhej fázy, kedy majú byť inštitúciami Európskej únie implementované.

Občianstvo Európskej únie – pojem a základné charakteristiky

Občianstvo je vo všeobecnosti vnímané ako **politický koncept**. Z neho následne vychádzajú a uplatňujú sa ďalšie úpravy a charakteristiky. V minulosti sa pohľad na tento koncept menil. V najvšeobecnejšej rovine tak občianstvo môžeme definovať ako **vzťah medzi jednotlivcom a politikou entitou**.

Základnou charakteristiku občianstva Európskej únie je, že **nenahrádza občianstvo členského štátu**. Občianstvo Európskej únie má povahu **doplňkového občianstva**, pretože štátne občianstvo dopĺňa. Občianstvo národného štátu a občianstvo EÚ nemožno posudzovať

nezávisle. Naviazanosť európskeho občianstva na občianstvo členského štátu ešte potvrdzuje fakt, že občanom Európskej únie sa **automaticky stáva osoba, ktorá disponuje občianstvom členského štátu** Európskej únie. Podmienky na získanie a stratu občianstva členského štátu, a teda automaticky aj európskeho občianstva, si stanovujú výlučne jednotlivé členské štáty, o čom hovorí aj *Vyhlásenie č. 2 k záverečnému aktu Zmluvy o Európskej únii*.

Citát č. 25: *Vyhlásenie č. 2 k záverečnému aktu Zmluvy o Európskej únii*¹

Konferencia vyhlasuje, že zakaždým, keď Zmluva o založení Európskeho spoločenstva odkazuje na štátnych príslušníkov členských štátov, sa otázka, ktorého členského štátu má osoba štátne občianstvo, rieši výlučne odkazom na vnútroštátne právo príslušného členského štátu. Členské štáty môžu pre informáciu vyhlásiť, koho považujú za ich štátnych príslušníkov, a to prostredníctvom vyhlásenia podaného a v prípade potreby môžu takéto vyhlásenie zmeniť a doplniť.

Európska únia a jej inštitúcie tak nemajú vo veci prisúdenia alebo zbavenia občianstva žiadne konkrétne práva. Deklaratívne však **stanovuje základné rámce**, podľa ktorých by mali mať v tejto veci členské štáty prispôsobenú legislatívu. Ide o potrebu v otázke občianstva rešpektovať medzinárodné právo, dohody a zvyklosti stanovené okrem iného najmä v tzv. *Haagskom dohovore* z roku 1930 (oficiálny názov dokumentu *Dohovor o niektorých otázkach vzťahujúcich sa ku kolíziám zákonov o štátnom občianstve*).

Dôležitá je tak otázka harmonizácie vnútroštátnych právnych predpisov o získavaní a strate štátneho občianstva. Do dnešného dňa však k takejto **harmonizácii na európskej úrovni nedošlo**. Otvára sa tak otázka nerovného prístupu vo veci získania alebo straty občianstva EÚ. To naviazanosťou na občianstvo členského štátu vykazuje diferencie pravidiel týchto procesov prekrývajúce sa s princípmi zisku a straty štátneho občianstva jednotlivých členských štátov.

---

¹ *Treaty on European Union.*

Citát č. 26: *Haagskom dohovore z roku 1930 o medzinárodnej úprave štátnej príslušnosti¹*

**KAPITOLA I
VŠEOBECNÉ ZÁSADY**

Článok 1

Je na každom štáte, aby podľa svojho práva určil, kto je jeho štátnym príslušníkom. Toto právo uznávajú ostatné štáty, pokiaľ je v súlade s medzinárodnými dohovormi, medzinárodnými zvyklosťami a všeobecne uznávanými právnymi zásadami týkajúcimi sa štátnej príslušnosti.

Pravidlá členských štátov v súvislosti s prijatím alebo stratou občianstva však musia byť stanovené **s náležitým ohľadom na právo Európskej únie**, ako o tom pojednáva *Rozsudok Súdneho dvora z 2. marca 2010 v prípade Janka Rottmana (C-135/08)*. O prisúdení alebo odňatí európskeho občianstva tak rozhodujú členské štáty, no táto ich právomoc nie je neobmedzená.

Nadobudnutie občianstva Európskej únie **nie je voliteľné**. Občan členského štátu sa nevie rozhodnúť ani o nadobudnutí európskeho občianstva bez prijatia občianstva členského štátu, ani ho ako občan členského štátu odmietnuť. To je aj jeden z dôvodov, prečo v primárnych prameňoch práva Európskej únie **nie sú priamo zakotvené povinnosti** vyplývajúce z európskeho občianstva. Dôvodom je snaha o dodržanie princípu doplnkového občianstva. Povinnosti občana vyplývajúce z občianstva Európskej únie, ktorého sa občan nevie vzdať ani rozhodnúť o jeho prijatí, by boli chápané ako obmedzenie občianstva členského štátu.

---

¹ *Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws* [online]. 1930 [cit. 10.02.2021]. Dostupné z: <http://eudo-citizenship.eu/InternationalDB/docs/Convention%20on%20certain%20questions%20relating%20to%20the%20conflict%20of%20nationality%20laws%20FULL%20TEXT.pdf>

Citát č. 27: Rozsudok Súdneho dvora z 2. marca 2010 vo veci C-135/08¹

Bod 41

Skutočnosť, že záležitosť patrí do právomoci členských štátov, však nebráni v situáciách patriacich do práva Únie tomu, že dotknuté vnútroštátne pravidlá musia dodržiavať právo Únie. (...)

Bod 45

Členské štáty teda musia pri výkone svojej právomoci v oblasti štátneho občianstva dodržiavať právo Únie. (...)

Bod 46

Za týchto okolností prináleží Súdnemu dvoru, aby sa vyjadril k prejudiciálnym otázkam položeným vnútroštátnym súdom, ktoré sa týkajú podmienok, za akých občan Únie môže z dôvodu straty svojho občianstva stratiť toto postavenie občana Únie, a preto môže byť zbavený práv, ktoré sú s tým spojené.

Rozšírenie národného občianstva o európsky rozmer, teda o doplnenie o európske občianstvo dochádza aj k rozšíreniu o ďalšie práva. Európske právo sa od medzinárodného práva líši tým, že umožňuje **priamy prístup jednotlivcov k súdnemu systému**. Táto skutočnosť poskytuje určitý pohľad na to, čo sa považovalo za samotný zmysel zavedenia európskeho občianstva.² Európske občianstvo tak občanom členských štátov **prisudzuje práva, ktoré by inak ako občania konkrétneho štátu nemali**. Zároveň ich **neobmedzuje na právach, ktoré im prislúchajú zo statusu občana konkrétneho štátu**. Na jednej strane takáto doplnková charakteristika európskeho občianstva znamená istú nezávislosť, pretože v konkrétnych právach poskytuje akúsi **strechu pre štátne občianstva**. Keďže sa však európske občianstvo viaže na občianstvo členského štátu a bez neho nemôže byť jednotlivcovi priznané, je zjavná naviazanosť týchto dvoch druhov občianstva. Aj preto môžeme za jeho ďalšiu charakteristiku označiť **exkluzívnosť občianstva Európskej únie**, pretože je toto občianstvo priznávané len istej vymedzenej skupine ľudí.

Za právnu zásadu, ktorou jednotlivec získava európske občianstvo, nemožno označiť ani jeden z dvoch základných konceptov

---

¹ Janko Rottman proti Freistaat Bayern [online]. 2010 [cit. 29.11.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX:62008CJ0135>

² MINDUS, Patricia. *European Citizenship After Brexit*, s. 12.

nadobudnutia občianstva (*ius soli* a *ius sanguinis*). Keďže je občianstvo Únie doplnkom k občianstvu členského štátu, možno za princíp nadobudnutia európskeho občianstva zásadu *ius tractum*. Tento princíp charakterizuje nadobudnutie občianstva ako **nadobudnutie odvodené**, naviazané na nadobudnutie iného občianstva. Ide o nový prvok aj z pohľadu postavenia subjektov medzinárodného práva s dosahom na jednotlivca. V minulosti bol jednotlivec vo vzťahu k Spoločenstvu len v sprostredkovanom vzťahu cez členský štát ako subjekt medzinárodného práva. Aktuálne sa však môže legislatíva Únie viazať priamo na jednotlivca a jednotlivec sa môže obracať priamo na inštitúcie Európskej únie bez potreby do procesu zapojiť štátne inštitúcie členského štátu. Charakteristikou občianstva Európskej únie je tak aj **poskytovanie práv na európskej úrovni** Spomenuté charakteristiky poukazujú na **jedinečnosť európskeho občianstva**, ktorý nie je porovnateľný ani so štátnym občianstvom, ani s dvojitým občianstvom, s ktorým sa stretávame vo federálnych a konfederálnych usporiadaniach.¹ Koncept európskeho občianstva sa tak odlišuje od tradičných konceptov občianstva. Chápaný je preto ako nový druh občianstva, ako **občianstva sui generis**. Občianstvo Európskej únie môžeme charakterizovať ako **právny vzťah medzi Európskou úniou a občanmi členských štátov Európskej únie**. Európsky súdny dvor vo svojom rozhodnutí zo septembra 2001v prípade *Rudyho Grzelcyka* odôvodnil, že „občianstvo Únie má byť základným postavením štátnych príslušníkov členských štátov, ktoré umožní tým, ktorí sa ocitnú v rovnakej situácii, využívať rovnaké právne zaobchádzanie bez ohľadu na ich štátnu príslušnosť, s výhradou takých výnimiek, ktoré sú výslovné stanovené“².

V minulosti sa predpokladalo, že jediný spôsob, ako môže občan Európskej únie **stratiť európske občianstvo je stratou občianstva členského štátu**. Proces BREXIT-u však poukázal aj na druhú, kedy občan **ne stráca občianstvo bývalého členského štátu, ale stráca občianstvo Európskej únie**. BREXIT teda dokazuje, že existuje aj iný spôsob, ako stratiť automaticky európske občianstvo v dôsledku

---

¹ Ibid., s. 11-12.

² *Rudy Grzelczyk v Centre public d'aide sociale d'Ottignies-Louvain-la-Neuve* [online]. 2001 [cit. 29.11.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A61999CJ0184>

vystúpenia členského štátu. Článok 50 tak nepriamo pridáva dôvod na stratu občianstva Únie. Tento dôvod straty má svoj zrkadlový obraz v nadobudnutí občianstva Únie pre štáty prístupujúce k Únii podľa článku 49. Z právneho hľadiska je táto **strata občianstva nedobrovoľná**.

¹

Občianstvo Európskej únie prináša významný **inovatívny aspekt**. Viditeľný je v nových partnerstvách. Ide najmä o partnerstvá medzi inštitúciami Európskej únie, národnými vládami a regionálnymi orgánmi. Tieto následne vytvárajú viacúrovňové európske riadenie, ktoré *Willem Maas* nazval **modelom „sieťovej Európy“**. Iné pohľady identifikujú inovatívny aspekt v rámci práv, ktoré umožnili **viacúrovňové riadenie** a môžu signalizovať **postnárodný a nadnárodný charakter** Európskej únie. Kritici občianstva Európskej únie skôr upozorňujú na aspekt európskeho občianstva **podkopávajúci a oslabujúci občianstvo národných štátov**.²

Raz za tri roky Európska komisia v súvislosti s európskym občianstvom predkladá Európskemu parlamentu, Rade, Hospodárskemu a sociálnemu výboru a Výboru regiónov na základe článku 25 *Zmluvy o fungovaní Európskej únie* **správu**, v ktorej hodnotí pokrok a snaží sa identifikovať nedostatky, ktoré s európskym občianstvom súvisia. Zároveň stanovuje priority pre ďalšie obdobie s cieľom posilňovaniu občianstva v Európskej únii. Zatiaľ poslednou je správa z roku 2022, ktorá je už deviatou takouto správou Komisie. Venuje sa v nej, okrem iných, najmä otázkam posilňovania demokracie prostredníctvom zapájania európskych občanov do rozhodovacích procesov v Únii, snahe o posilnenie právnej istoty pri cestovaní, snaží sa však reflektovať aj na aktuálne otázky, ako je napríklad ochrana práv občanov Európskej únie v Spojenom kráľovstve Veľkej Británie

---

¹ MINDUS, Patricia. *European Citizenship After Brexit*, s. 78.

² ISIN, Engin F. a Michael J. SAWARD, eds. *Enacting European citizenship*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013, s. 51.

a Severného Írska po tzv. BREXIT-e a otázkam súvisiacim s krízou súvisiacou so šírením pandémie COVID-19.¹²

Úvahy o budúcnosti občianstva Európskej únie sa posúvajú k úvahám o **európskom aktívnom občianstve**. To by sa mal ako prosociálny koncept sa mal od pasívnej dimenzie tradičného občianstva pozostávajúceho z práv a povinností posunúť k výrazne aktívnejšej podobe. *Rutvica Andrijasevic* v tejto súvislosti charakterizuje občianstvo ako **proces, prostredníctvom ktorého sa subjekty prostredníctvom nárokov na práva a bez ohľadu na svoj občiansky status konštituujú ako občania**. Posun k otázke, čo robí občana občanom, znamená, že „akty občianstva“ kladú dôraz na to, **čo ľudia robia, konkrétne nároky a činy**, prostredníctvom ktorých sa občianstvo uskutočňuje. To otvára priestor na zisťovanie spôsobov, akými tí, ktorí **nemajú občianstvo Európskej únie a dokonca bývajú mimo hraníc Únie, môžu skutočne konať ako európski občania**. Umožňuje nám to tiež vnímať občianstvo Európskej únie mimo jeho právnickej a inštitucionálnej podoby a identifikovať význam mobilizácie, spochybnovania a nárokov na práva pre spôsoby, akými sa občianstvo vyjednáva v praxi.³ Vývoj európskeho občianstva by tak mal smerovať k **vytvoreniu občianskej spoločnosti**, ktorá by mala byť postavená na **aktívnych občanoch**. Aktívny občan si však musí byť vedomý svojej úlohy v takejto novovytvorenej európskej občianskej spoločnosti. Na to však musí pochopiť a poznať procesy, ktoré prebiehajú na všetkých úrovniach tvorby politik Európskej únie, teda európsku, národnú aj lokálnu. Cieľom konštruktérov projektu zjednotenej Európy je vybudovanie **európskeho ľudu** so spoločne pociťovanou európskou identitou. Aj napriek desaťročiam snáh ide o beh na dlhé trate s otáznym koncom.

¹ REPORT FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE COUNCIL, THE EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS UNDER ARTICLE 25 TFEU *On progress towards effective EU citizenship 2016-2020* [online]. 2020 [cit. 29.11.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2020:731:FIN>

² *EU Citizenship Report 2020: Empowering citizens and protecting their rights* [online]. European Union, 2020. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_citizenship_report_2020_-_empowering_citizens_and_protecting_their_rights_en.pdf

³ ISIN, Engin F. a Michael J. SAWARD, eds. *Enacting European citizenship*, s. 50.

4 PRÁVA OBČANOV VYPLÝVAJÚCE Z OBČIANSTVA EURÓPSKEJ ÚNIE

Z občianstva Európskej únie občanom vyplývajú konkrétne práva, ktoré si v Únii prešli dlhým vývojom. Ich zrod nájdeme už pri vzniku *Európskeho spoločenstva uhlia a ocele* a v nasledujúcich desaťročiach dochádzalo k ich **rozširovaniu a posilňovaniu** až do dnešnej podoby.

Citát č. 28: *Zmluva o fungovaní Európskej únie o právach občanov Európskej únie*¹

DRUHÁ ČASŤ
NEDISKRIMINÁCIA A OBČIANSTVO ÚNIE
Článok 20
(pôvodný článok 17 ZES)

1. Týmto sa ustanovuje občianstvo Únie. Občanom Únie je každá osoba, ktorá má štátnu príslušnosť členského štátu. Občianstvo Únie dopĺňa štátne občianstvo a nenahrádza ho.

2. Občania Únie požívajú práva a podliehajú povinnostiam ustanoveným v zmluvách. Majú okrem iného:

- a) právo na slobodný pohyb a pobyt na území členských štátov;
  - b) právo voliť a byť volení vo voľbách do Európskeho parlamentu a vo voľbách do orgánov samosprávy obcí v členskom štáte, v ktorom majú bydlisko, za rovnakých podmienok ako štátni príslušníci tohto štátu;
  - c) právo požívať na území tretej krajiny, v ktorej nie je zastúpený členský štát, ktorého sú štátnymi príslušníkmi, ochranu diplomatických a konzulárnych orgánov ktoréhokoľvek členského štátu za rovnakých podmienok ako štátni príslušníci tohto štátu;
  - d) právo obrátiť sa s petíciou na Európsky parlament, obrátiť sa na európskeho ombudsmana a na inštitúcie a poradné orgány Únie v ktoromkoľvek jazyku zmlúv a dostať odpoveď v tom istom jazyku.
- Tieto práva sa uplatňujú v súlade s podmienkami a obmedzeniami vymedzenými v zmluvách a opatreniami prijatými na ich vykonanie.

Ide o niekoľko individuálnych práv, ktoré sú vymožiteľné súdmi.

¹ Zmluva o fungovaní Európskej únie (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE) [online] [cit. 20.04.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=SK>

Právo na voľný pohyb a pobyt v EÚ

Právo na voľný pohyb a pobyt sú idey, ktoré sú súčasťou európskeho integračného procesu od jeho začiatku. Považované sú za akúsi „vlajkovú loď“ európskeho občianstva. Ide o nadnárodné právo, ktoré súvisí s prekračovaním hraníc.

Citát č. 29: *Zmluva o fungovaní Európskej únie o právach občanov Európskej únie*¹

DRUHÁ ČASŤ

NEDISKRIMINÁCIA A OBČIANSTVO ÚNIE

Článok 20

(pôvodný článok 17 ZES)

2. Občania Únie požívajú práva a podliehajú povinnostiam ustanoveným v zmluvách. Majú okrem iného:

a) právo na slobodný pohyb a pobyt na území členských štátov; (...)

Článok 21

(pôvodný článok 18 ZES)

1. Každý občan Únie má právo slobodne sa pohybovať a zdržovať na území členských štátov, pričom podlieha obmedzeniam a podmienkam ustanoveným v zmluvách a v opatreniach prijatých na ich vykonanie.

2. Ak by sa na dosiahnutie tohto cieľa ukázalo byť nevyhnutné konanie Únie a zmluvy neposkytujú potrebné právomoci, Európsky parlament a Rada môžu v súlade s riadnym legislatívnym postupom prijať predpisy na uľahčenie výkonu práv uvedených v odseku 1.

3. Na rovnaké účely, ako sú uvedené v odseku 1, a pokiaľ zmluvy neustanovili na tento účel potrebné právomoci, môže Rada v súlade s mimoriadnym legislatívnym postupom ustanoviť opatrenia týkajúce sa sociálneho zabezpečenia alebo sociálnej ochrany. Rada sa uznáva jednomyselne po porade s Európskym parlamentom.

Zatiaľ čo ostatné práva spojené s občianstvom Európskej únie môžu statickí občania Európskej únie vykonávať *in loco* (na mieste), voľný pohyb **predpokladá prekračovanie hraníc mobilnými občanmi** Únie. Bezprostredne vyplýva z tzv. štyroch slobôd.² Je samozrejmé, že tieto

---

¹ Ibid.

² MINDUS, Patricia. *European Citizenship After Brexit*, s. 22.

práva boli počas posledných dekád **implementované v rôznej kvalite a kvantite**. Pôvodne tieto práva boli prijímané ako hlavné zložky hospodárskej spolupráce, či už v rámci spoločného trhu pre vybrané komodity, ako aj pre hospodárske spoločenstvo samotné. Rozširovaním aspektov týchto práv na konci 60. a začiatkom 70. rokov z práv kvalifikovanej pracovnej sily aj na rodinných príslušníkov sa otvorili viaceré otázky, ktoré nevyhnutne smerovali k potrebe upraviť a postupne rozširovať ich rozsah. Postupne sa z voľného pohybu osôb a služieb stal aj **aspekt posilňovania európskej identity**. Bolo to však až prijatie *Maastrichtskej zmluvy* v roku 1992 a jej ratifikácia v roku 1993, ktorá spojila **právo na voľný pohyb a pobyt so samotným občianstvom** Európskej únie. Voľný pohyb tak prestal byť výsadou priznanou kvalifikovaným pracovníkom a ich príbuzenstvu, ale **všetkým občanom** Únie bez rozdielu. *Lisabonská zmluva* tieto práva potvrdila.

Najdôležitejším míľnikom tohto práva občanov Európskej únie je uzavretie tzv. *Schengenských dohôd z 14. júna 1985* a *Dohovorom, ktorým sa vykonáva Schengenská dohoda z 19. júna 1990*. Pôvodne bola *Schengenská dohoda* súčasťou medzivládnej spolupráce, po ratifikácii *Amsterdamskej zmluvy* sa stala súčasťou zmlúv. Po prijatí *Lisabonskej zmluvy* už **podlieha priamo parlamentnej a súdnej kontrole** a stala sa **súčasťou legislatívy** Európskej únie. Schengenský priestor v praxi znamená **zrušenie hraničných kontrol a zábran**. K 1. januáru 2023 je členmi schengenského priestoru 27 štátov, z toho 23 sú členovia Európskej únie a štyri nečlenské štáty (Island, Nórsko, Švajčiarsko a Lichtenštajnsko). Jeho najdôležitejšími prínosmi sú zrušenie kontrol na vnútorných hraniciach, posilnenie kontrol na vonkajších hraniciach, spoločná vízová politika a posilnenie spolupráce v policajnej a justičnej oblasti.

Slobodný pohyb osôb je **právo garantované všetkým občanom** Európskej únie. Občanov oprávňuje **cestovať, pracovať a žiť** v ktoromkoľvek členskom štáte bez osobitných formalít. *Schengenská dohoda* a výhody z nej plynúce sú akousi nadstavbou tohto práva. Tieto práva sú, okrem úpravy v zakladajúcich zmluvách, upresnené v *Smernici*

Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES z 29. apríla 2004.¹ Z legislatívneho pohľadu ide o dôležitý legislatívny počin **uľahčujúci občanom orientáciu a informovanosť** o tomto svojom práve, keďže do jednej smernice **zlúčila pravidlá** dovtedy upravené v mnohých nariadeniach a smerniciach. Táto smernica upravuje podmienky, za akých občania a ich rodinní príslušníci môžu využívať právo voľného pohybu a zdržiavať sa na území členských štátov Európskej únie. Ak sa občan Únie zdržiava na území iného členského štátu najviac tri mesiace, jedinou jeho povinnosťou je mať platný preukaz totožnosti alebo pas. Na pobyt dlhší ako tri mesiace sa už vzťahujú ďalšie podmienky (vykonávať hospodársku činnosť, disponovať dostatkom zdrojov, mať nemocenské poistenie, študovať, byť rodinným príslušníkom občana Európskej únie, ktorý niektorú z týchto činností vykonáva). Po piatich rokoch legálneho pobytu má občan právo na získanie trvalého pobytu v danom členskom štáte.

Sloboda pohybu a pobytu dnes nie je právom, ktoré by bolo striktné spojené s občianstvom Únie. Je **nedostatočne inkluzívne**, pretože nie je bezpodmienečne uznaným občanom Únie, keďže existujú občania Únie, ktorí nemôžu využívať práva s ním spojené. Zároveň je **príliš inkluzívne**, pretože osobný rozsah slobody pohybu zahŕňa aj osoby, ktoré nedisponujú občianstvom Európskej únie (občania tretích krajín, na ktorých sa vzťahuje *acquis* v súvislosti so slobodou pohybu).²

Aktívne a pasívne volebné právo (voľby do orgánov samosprávnych obcí a voľby do Európskeho parlamentu)

Európsky parlament je **jedinou priamo volenou inštitúciou EÚ**, ktorého členovia sú volení **priamo občanmi členských štátov**. Aj preto ide o inštitúciu, ktorá by mala hájiť záujmy občanov EÚ a prostredníctvom tejto inštitúcie majú mať občania priamy vplyv na politické procesy v EÚ.

---

¹ Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES [online] [cit. 12.06.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:32004L0038>

² MINDUS, Patricia. *European Citizenship After Brexit*, s. 22–23.

Citát č. 30: *Zmluva o fungovaní Európskej únie o aktívnom a pasívnom volebnom práve občanov Európskej únie¹*

**DRUHÁ ČASŤ
NEDISKRIMINÁCIA A OBČIANSTVO ÚNIE**

Článok 20

(pôvodný článok 17 ZES)

2. Občania Únie požívajú práva a podliehajú povinnostiam ustanoveným v zmluvách. Majú okrem iného: (...)

b) právo voliť a byť volení vo voľbách do Európskeho parlamentu a vo voľbách do orgánov samosprávy obcí v členskom štáte, v ktorom majú bydlisko, za rovnakých podmienok ako štátni príslušníci tohto štátu; (...)

Článok 22

(pôvodný článok 19 ZES)

1. Každý občan Únie s bydliskom v členskom štáte, ktorého nie je štátnym príslušníkom, má právo voliť a byť volený do orgánov miestnej samosprávy vo voľbách v členskom štáte, v ktorom má bydlisko, za rovnakých podmienok ako štátni príslušníci tohto štátu. Výkon tohto práva podlieha podrobnej úprave, ktorú prijme Rada jednomyseľne v súlade s mimoriadnym legislatívnym postupom po porade s Európskym parlamentom; táto úprava môže stanoviť odchýlky, ak je to odôvodnené špecifickými problémami členského štátu.

2. Bez toho, aby bol dotknutý článok 223 ods. 1 a pravidlá prijaté na jeho vykonanie, každý občan Únie s bydliskom v členskom štáte, ktorého nie je štátnym príslušníkom, má právo voliť a byť volený vo voľbách do Európskeho parlamentu v členskom štáte, v ktorom má bydlisko, za tých istých podmienok ako štátny príslušník tohto štátu. Výkon tohto práva podlieha podrobnej úprave, ktorú prijme Rada jednomyseľne v súlade s mimoriadnym legislatívnym postupom po porade s Európskym parlamentom; táto úprava môže stanoviť odchýlky, ak je to odôvodnené špecifickými problémami niektorého členského štátu.

Začiatky fungovania Európskeho parlamentu siahajú k vzniku samotných spoločenstiev. V ESUO bolo inštitucionálnym predchodcom parlamentu takzvané **Zhromaždenie**, ktoré sa v roku **1962** premenovalo na **Európsky parlament**. Spoločné zhromaždenie malo reprezentovať občanov členských štátov. Pôvodne bolo zložené z poslancov parlamentov členských štátov. Tvorilo ho **78 delegátov**, ako je to viditeľné v tabuľke č. 1. Delegáti sa v **Spoločnom zhromaždení** zoskupovali

¹ Zmluva o fungovaní Európskej únie (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE).

nie na národnostnom princípe, ale **na ideovom základe**. Táto inštitúcia mala predstavovať demokratickú kontrolu zdola, avšak jej slabé právomoci jej neposkytovali dostatok nástrojov na napĺňanie týchto cieľov.

Tabuľka č. 1: Rozdelenie delegátov členských štátov v Spoločnom zhromaždení podľa Parížskej zmluvy z roku 1951¹

Belgicko	10
Francúzsko	18
Holandsko	10
Luxembursko	4
Nemecko	18
Taliansko	18
SPOLU	78

Postavenie *Parlamentu*, jeho právomoci, ale aj jeho kreovanie sa počas nasledujúcich období viackrát menilo. Menil sa napríklad aj počet poslancov *Európskeho parlamentu*, čo samozrejme súviselo aj s **procesom rozširovania**, ale aj s procesom vystúpenia z **Európskej únie** (bližšie pozri v tabuľke č. 2). Dôležitá zmena sa udiala na stretnutí *Európskej rady* v roku 1975, kedy bolo rozhodnuté o zavedení priamych volieb do *Európskeho parlamentu*. **Prvýkrát boli volení** európski poslanci v roku **1979**. Práve táto reforma umožnila občanom priamo sa podieľať prostredníctvom svojich zástupcov na politických procesoch na úrovni EÚ.

Pôvodne bol parlament poradným orgánom *Rady*, postupne však získaval silnejšie právomoci. V súčasnosti je **spoluvorcom legislatívy** EÚ. Disponuje **právom sekundárnej zákonodarnej iniciatívy**, čo znamená, že poslanci parlamentu môžu vyzvať *Komisiu* na predloženie legislatívneho návrhu, tá však nemusí ich požiadavke vyhovieť. Parlament sa však vo významnej miere **podieľa na rozpočtovom riadení**. Pri schvaľovaní dôležitých zmlúv sa vyžaduje jeho súhlas. Aj preto je parlament považovaný za inštitúciu s **rozpočtovou a zákonodarnou právomocou**. Okrem toho v rámci svojich právomoci **môže vysloviť nedôveru Komisii**, z čoho vyplývajú aj jej **kontrolné právomoci** ako inštitúcie EÚ. Spolu s *Radou* má právo dozerať aj na ďalšie európske inštitúcie. Po poslednej revízii zmlúv boli

---

¹ Treaty establishing the European Coal and Steel Community (Paris, 18 April 1951).

právomoci *Európskeho parlamentu* posilnené napríklad aj tým, že v mnohých oblastiach, na rozdiel od predošlej úpravy, *spolurozhoduje spolu s Radou*.

Tabuľka č. 2: Rozširovanie a vystúpenie z Európskej únie
(Európskych spoločenstiev)

Rok	Pristupujúce štáty
1951	Belgicko, Nemecko, Francúzsko, Taliansko, Luxembursko, Holandsko (zakladajúce štáty ESUO)
1973	Dánsko, Írsko a Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska
1981	Grécko
1986	Španielsko a Portugalsko
1995	Švédsko, Fínsko a Rakúsko
2004	Cyperská republika, Česká republika, Estónsko, Litva, Lotyšsko, Maďarsko, Malta, Poľsko, Slovensko a Slovinsko
2007	Bulharsko a Rumunsko
2013	Chorvátsko
Rok	Vystupujúce štáty
2020	Spojené kráľovstvo Veľkej Británie a Severného Írska

Lisabonská zmluva stanovila maximálny počet poslancov *Európskeho parlamentu* na **751**. Zmluvy určujú, že jednotlivé členské štáty môžu disponovať **maximálne deväťdesiatimi šiestimi** a **minimálne šiestimi poslancami** (pozri tiež tabuľku č. 3). Poslanci sú volení na volebné obdobie **piatich rokov**. Parlament podľa *Lisabonskej zmluvy* má tvoriť 750 poslancov a *predseda Európskeho parlamentu*. Po odchode Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska sa k 31. januáru 2020 znížil počet poslancov Európskeho parlamentu na 705. Zo 73 kresiel, ktoré pôvodne patrili práve poslancom z Veľkej Británie bolo prerozdelených medzi vybrané členské štáty 27 mandátov. Ostatné kreslá ostali neobsadené. Predsedu si spomedzi seba volia samotní poslanci. *Európsky parlament* preto disponuje aj **kreačnou právomocou**. Zasadnutia parlamentu, takzvané *plenárne zasadnutia*, vedie jeho predseda a konajú sa v **Štrasburgu** alebo v **Bruseli**. V rámci *Parlamentu* fungujú takzvané **frakcie**. Prvé politické organizácie tohto typu sa v rámci spoločenstiev

objavili ešte v päťdesiatych rokoch, avšak k samotnej inštitucionalizácii frakcií došlo až v roku 1965, kedy ako prvá vznikla frakcia konzervatívnych poslancov.

Tabuľka č. 3: Počet poslancov Európskeho parlamentu zvolených v priamych voľbách v rokoch 1979-2022 pre jednotlivé členské štáty

	1979	1981	1986	1994	1995	2004	2007	2009	2014	2019	2020
Belgicko	24	24	24	25	25	24	24	22	21	21	21
Dánsko	16	16	16	16	16	14	14	13	13	13	14
Nemecko	81	81	81	99	99	99	99	99	96	96	96
Írsko	15	15	15	15	15	13	13	12	11	11	13
Francúzsko	81	81	81	87	87	78	78	72	74	74	79
Taliansko	81	81	81	87	87	78	78	72	73	73	76
Luxembursko	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6	6
Holandsko	25	25	25	31	31	27	27	25	26	26	29
Veľká Británia	81	81	81	87	87	78	78	72	72	72	
Grécko		24	24	25	25	24	24	22	21	21	21
Španielsko			60	64	64	54	54	50	54	54	59
Portugalsko			24	25	25	24	24	22	21	21	21
Švédsko					22	19	19	18	20	20	21
Rakúsko					21	18	18	17	18	18	19
Fínsko					16	14	14	13	13	13	14
Česká republika						24	24	22	21	21	21
Estónsko						6	6	6	6	6	7
Cyprus						6	6	6	6	6	6
Litva						13	13	12	11	11	11
Lotyšsko						9	9	8	8	8	8
Maďarsko						24	24	22	21	21	21
Malta						5	5	5	6	6	6
Poľsko						54	54	50	51	51	52
Slovinsko						7	7	7	8	8	8
Slovensko						14	14	13	13	13	14
Bulharsko							18	17	17	17	17
Rumunsko							35	33	32	32	33
Chorvátsko									11	11	12
EÚ spolu	410	434	518	567	626	732	785	736	750	750	705

Citát č. 31: Zmluva o Európskej únii o voľbách do Európskeho parlamentu¹

**HLAVA II
USTANOVENIA O DEMOKRATICKÝCH ZÁSADÁCH**

Článok 9

Únia dodržiava pri všetkých svojich činnostiach zásadu rovnosti občanov, ktorým sa dostáva rovnakej pozornosti zo strany jej inštitúcií, orgánov, úradov a agentúr. Občanom Únie je každá osoba, ktorá má štátnu príslušnosť členského štátu. Občianstvo Únie dopĺňa štátne občianstvo a nenahrádza ho.

Článok 10

1. Fungovanie Únie je založené na zastupiteľskej demokracii.
2. Občania sú na úrovni Únie priamo zastúpení v Európskom parlamente.
(...)

**HLAVA III
USTANOVENIA O INŠTITÚCIÁCH**

Článok 14

- (...)
2. Európsky parlament sa skladá zo zástupcov občanov Únie. Ich počet nepresiahne sedemsto päťdesiat plus predseda. Zastúpenie občanov je zostupne proporčné, pričom každý členský štát má najmenej šesť členov. Žiadny členský štát nemá pridelených viac ako deväťdesiatšesť kresiel. Európska rada prijme jednomyselne na základe iniciatívy Európskeho parlamentu a s jeho súhlasom rozhodnutie, ktorým sa ustanoví zloženie Európskeho parlamentu, dodržiavajúc zásady uvedené v prvom pododseku.
  3. Poslanci Európskeho parlamentu sú volení vo všeobecných, priamych a slobodných voľbách tajným hlasovaním na volebné obdobie piatich rokov.

Legitimita Európskeho parlamentu sa odvodzuje priamo od občanov EÚ a to prostredníctvom **priamych, všeobecných a tajných volieb** do tejto inštitúcie. Voľby do *Európskeho parlamentu* sa uskutočňujú v pravidelných **päťročných intervaloch**. Občania Európskej únie priamou voľbou uplatňujú jedno zo svojich základných práv, konkrétne právo na demokratickú účasť na európskom politickom rozhodovacom procese.

Pravidlá **aktívneho a pasívneho volebného práva** sú v rámci volieb do *Európskeho parlamentu* v jednotlivých členských štátoch EÚ odlišné.

---

¹ Zmluva o Európskej únii (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE) [online] [cit. 25.04.2022]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0011.02/DOC_1&format=PDF

V rámci aktívneho volebného práva je napríklad rozdiel v stanovenej hranici minimálneho veku. Zatiaľ čo vo všetkých členských štátoch je minimálnou vekovou hranicou pre právo voliť v európskych voľbách 18 rokov, v Rakúsku a na Malte môžu občania voliť už od veku **16 rokov**. Väčšie rozdiely sú medzi členskými štátmi EÚ v obmedzeniach pre **pasívne volebné právo**, kedy sa pohybuje táto hranica minimálneho veku v rozmedzí **od 18 do 25 rokov**. Medzi jednotlivými členskými štátmi je viacero ďalších rozdielov pokiaľ ide o voľby do *Európskeho parlamentu*, napríklad sú v niektorých vybraných štátoch voľby povinné, každý štát si určuje systém, akým voľby prebiehajú. Rozličné je napríklad kvórum pre vstup politickej strany do parlamentu. Ďalšie rozdiely sú vo výške kaucie a počte podpisov potrebných na účasť vo voľbách. V organizácii volieb sú základné rozdiely aj v termínoch, kedy voľby prebiehajú a to v rozmedzí od štvrtka po nedeľu, avšak vždy **v druhom týždni v júni**. Členské štáty taktiež autonómne rozhodujú o časoch, kedy sú volebné miestnosti pre voličov otvorené, rozdiely nachádzame aj v zásadách pre organizáciu volebných kampaní a v podmienkach zverejňovania volebných prieskumov. Niektoré zo špecifik sú bližšie charakterizované v tabuľke č. 4.

V Európskej únii sa aj v minulosti uvažovalo o postupnom zblížovaní pravidiel volieb do Európskeho parlamentu naprieč štátmi. O takejto idei sa možno dočítať aj v zakladajúcich dokumentoch samotní tvorcovia zmlúv. Tvorcovia reforiem, sú si vedomí **absencie rovnosti volieb do Európskeho parlamentu**. Táto nerovnosť hlasov je v prvom rade daná **rozličnosťou pravidiel volieb** v jednotlivých členských štátoch. Ako dokazuje citovaný článok 223 *Zmluvy o Európskej únii*, stanovila si táto za cieľ zjednotenie týchto pravidiel, čím by bola v tejto otázke zabezpečená rovnosť hlasov občanov členských štátov do tohto jediného priamo voleného orgánu Únie. Úspechom, čo sa zosúladenia volebných výsledkov týka, je do dnešných dní zavedenie pomerných volebných systémov, resp. systému jedného prenosného hlasu (Írsko), vo voľbách do Európskeho parlamentu vo všetkých členských štátoch Únie. Rozdiely sú najmä v súvislosti s prerozdeľovaním hlasov a to najmä v druhom skrutíniu.

Tabuľka č. 4: Špecifické pravidlá volieb do Európskeho parlamentu v jednotlivých členských štátoch

	Aktívne volebné právo vo voľbách do EP (vek)	Pasívne volebné právo vo voľbách do EP (vek)	Povinnosť voliť	Kvórum pre vstup do EP
Belgicko	18	21	povinné	-
Bulharsko	18	21	nepovinné	-
Cyprus	18	21	povinné	1,8
Česká republika	18	21	nepovinné	5
Dánsko	18	18	nepovinné	-
Estónsko	18	21	nepovinné	-
Fínsko	18	18	nepovinné	-
Francúzsko	18	18	nepovinné	5
Grécko	17	25	povinné	3
Holandsko	18	18	nepovinné	-
Chorvátsko	18	18	nepovinné	5
Írsko	18	21	nepovinné	-
Litva	18	21	nepovinné	5
Lotyšsko	18	21	nepovinné	5
Luxembursko	18	18	povinné	-
Maďarsko	18	18	nepovinné	5
Malta	16	18	nepovinné	-
Nemecko	18	18	nepovinné	-
Poľsko	18	21	nepovinné	5
Portugalsko	18	18	nepovinné	-
Rakúsko	16	18	nepovinné	4
Rumunsko	18	23	nepovinné	5
Slovensko	18	21	nepovinné	5
Slovinsko	18	18	nepovinné	-
Španielsko	18	18	nepovinné	-
Švédsko	18	18	nepovinné	4
Taliansko	18	25	nepovinné	4

Aj napriek tomu, že Výbor pre ústavné záležitosti Európskeho parlamentu opakovane odporúča podniknúť kroky k **zosúlaďovaniu volebných pravidiel a zavedeniu nadnárodných kandidátnych listín** vo voľbách do Európskeho parlamentu, k takémuto kroku sa zatiaľ nepristúpilo. V samotnom Európskom parlamente je proti takýmto úpravám najmä dlhodobo najsilnejšia frakcia, *Európska ľudová strana*, ale aj ďalšie

euroskeptické a nacionalistické frakcie. Výrazne proti takémuto postupu sú aj štáty Vyšehradskej skupiny.¹

Citát č. 32: *Zmluva o fungovaní Európskej únie
o zjednotení volebných pravidiel*²

ŠIESTA ČASŤ
HLAVA I
KAPITOLA 1
ODDIEL 1
EURÓPSKY PARLAMENT
Článok 223

(pôvodný článok 190 ods. 4 a 5 ZES)

1. Európsky parlament vypracuje návrh s cieľom prijať ustanovenia potrebné na umožnenie priamych a všeobecných volieb jeho poslancov konané jednotným postupom vo všetkých členských štátoch alebo v súlade so zásadami spoločnými pre všetky členské štáty.

Parlament a jeho členovia, teda poslanci *Európskeho parlamentu*, môžu na základe týchto volieb odvodzovať **legitimitu** svojich rozhodnutí od priamej delegácie moci od občanov. Druhou stranou tej istej mince je, že občania majú práve prostredníctvom volieb priamy **nástroj na kontrolu** výkonu funkcií *Európskeho parlamentu*, respektíve majú možnosť pravidelne si zvoliť nových reprezentantov, ak si to bude väčšina občanov žiadať. Voľby do *Európskeho parlamentu* je tak možné považovať za jeden z najdôležitejších nástrojov participácie občanov na politických procesoch v Európskej únii.

Aby však boli tieto tvrdenia skutočne pravdivé a európske voľby boli reálnym legitimačným nástrojom moci tejto inštitúcie, dôležitá je **efektívna participácia občanov na voľbách**. Pod touto participáciou máme na mysli najmä dôležitosť aktívnej účasti vo voľbách do *Európskeho parlamentu*. Dôležitosť miery účasti potvrdzuje aj fakt pravidelne sa zvyšujúcich kompetencií tejto inštitúcie a najmä argument, že celoeurópsky parlament je jedinou priamo volenou inštitúciou Európskej únie.

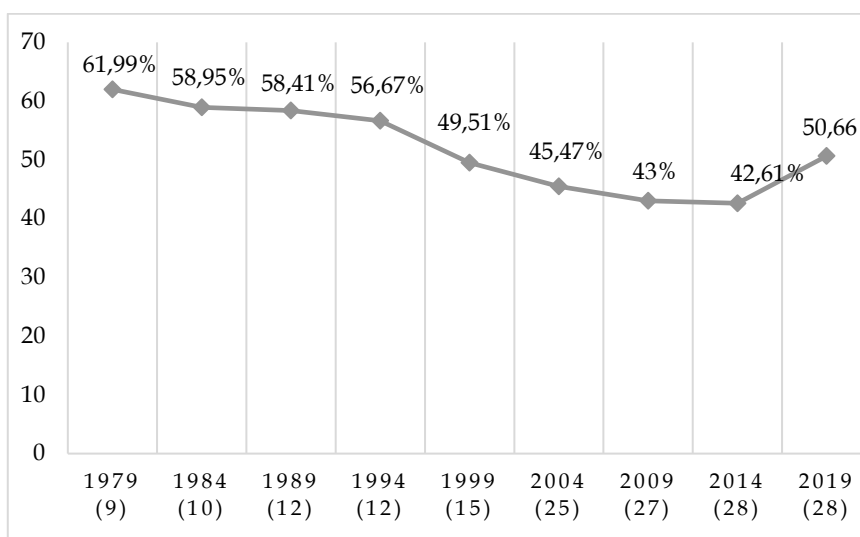
---

¹ CHARVÁT, Jakub. *Evropské volby v proměnách času: politika volebních reform EU*. Praha: Togga, 2018, s. 123.

² *Zmluva o fungovaní Európskej únie (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE)*.

Po prvýkrát sa priame voľby do Európskeho parlamentu uskutočnili v roku 1979, kedy bol zaznamenaný celoeurópsky priemer volebnej účasti na hodnote 61,99%. Od tohto obdobia **účasť** občanov v celoeurópskych voľbách **dlhodobo klesala**, ako to dokazuje aj graf č. 2 európskej priemernej volebnej účasti v týchto voľbách. Zatiaľ predposledné, v poradí ôsme, voľby do Európskeho parlamentu v roku 2014 boli poznačené **najnižšou volebnou účasťou** v histórii, zúčastnilo sa na nich len 42,61% európskych občanov s právom voliť.

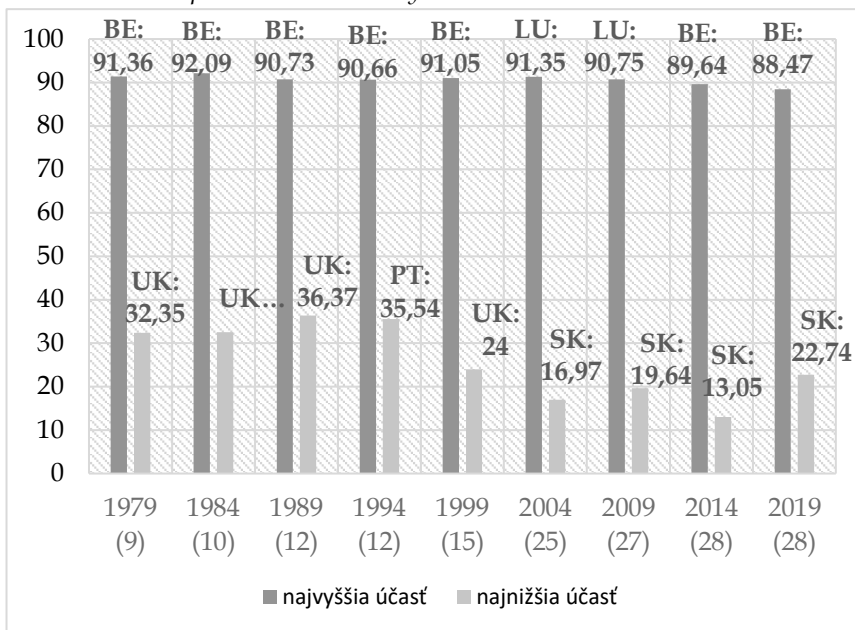
Graf č. 2: Priemerná volebná účasť vo voľbách do Európskeho parlamentu

Pri pohľade na jednotlivé členské štáty je problém nízkej účasti európskych občanov vo voľbách do Európskeho parlamentu ešte vypuklejší. Celoeurópsky priemer totiž do istej miery zvyšuje volebná účasť v členských štátoch, kde sú voľby do Európskeho parlamentu **povinné** (Belgicko, Cyprus, Grécko, Luxembursko). V štatistikách sa práve tieto štáty z logiky veci nachádzajú na popredných priečkach volebnej účasti a do istej miery navyšujú čísla volebnej participácie európskych občanov pri kreovaní parlamentu. Pri posudzovaní dobrovoľnej ochoty občanov zúčastňovať sa volieb je potrebné tento fakt brať do úvahy. Dlhodobo **členským štátom s najnižšou volebnou účasťou** v celoeurópskych voľbách sa už od svojho vstupu do Európskej

únie stalo **Slovensko**. V roku 2014 navyše zaznamenalo volebnú účasť 13,05%¹, čo je doteraz najnižšia volebná účasť v rámci členských štátov Európskej únie od začiatku priamej voľby poslancov *Európskeho parlamentu*. Bližšie sa najvyšším a najnižším hodnotám účasti občanov v jednotlivých členských štátoch venuje graf č. 3.

Graf č. 3: Najvyššia a najnižšia účasť občanov vo voľbách do Európskeho parlamentu v členských štátoch od roku 1979

Je otázne, do akej miery je *Európsky parlament nástrojom*, prostredníctvom ktorého sa občania zúčastňujú politických rozhodnutí v európskom priestore a či ho za takýto nástroj vôbec považujú. Spochybnená je zároveň aj **sila mandátu** poslanca *Európskeho parlamentu*, ktorým pri takejto volebnej účasti disponuje.

¹ Príčin nízkej účasti Slovákov na európskych voľbách je viacero. Jednou z nich je skutočnosť, že v období od novembra 2013 do novembra 2014 prebehli na našom území celkovo 4 voľby, teda možno konštatovať, že občania boli unavení a sústredili svoju pozornosť na voľby do národných orgánov. Druhým dôvodom je nedostatok informácií o EÚ a EP a nedostatočná sebaidentifikácia sa s touto organizáciou.

Občan Európskej únie zároveň disponuje **právom voliť a byť volený v komunálnych voľbách** v členskom štáte, v ktorom žije. Toto právo upravuje *Smernica Rady 94/80/ES z 19. decembra 1994*. Tá stanovuje zásady a pravidlá volebného práva občanov Únie v komunálnych voľbách v členskom štáte, ktorého nie sú štátnymi príslušníkmi. Hlavným princípom je, aby tento **občan mohol voliť a byť volený za rovnakých podmienok** ako štátni príslušníci daného štátu. Jedinou podmienkou účasti na voľbách je predloženie žiadosti o zapísanie do zoznamu voličov v členskom štáte bydliska. Súčasťou tejto žiadosti v aj sprievodné dokumenty.¹

Právo na diplomatickú a konzulárnu ochranu na území tretej krajiny (nečlenský štát Európskej únie)

Členské štáty Európskej únie sú v tretích krajinách zastúpené diplomatickými misiami a konzulárnymi úradmi v rôznej miere. Nie je v možnostiach všetkých členských štátov disponovať takýmito úradmi vo všetkých štátoch sveta. To môže vyvolávať viaceré problémy. Toto právo vyplývajúce z občianstva Európskej únie **napomáha občanom Európskej únie pri pobyte v takýchto tretích krajinách** v možnostiach diplomatickej a konzulárnej ochrany aj v štátoch, v ktorých členský štát, ktorým štátnou príslušnosťou disponujú, nemá takéto zastúpenie.

Tento aspekt európskeho občianstva je výnimočný v tom, že svojim rozsahom ako jediný **prekračuje územie samotnej Európskej únie**. Zavedenie tohto práva vyplývajúceho z občianstva Európskej únie malo za cieľ:

- 1) posilniť **identitu** Európskej únie aj **mimo jej územia**
- 2) **výraz európskej solidarity** medzi členskými štátmi Európskej únie

---

¹ *Smernica Rady 94/80/ES z 19. decembra 1994, ktorou sa ustanovujú podrobnosti uplatňovania volebného práva občanov únie v komunálnych voľbách v členskom štáte, ktorého nie sú štátnymi príslušníkmi* [online] [cit. 06.06.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex%3A31994L0080>

Citát č. 33: Zmluva o fungovaní Európskej únie o právach občanov Európskej únie na diplomatickú a konzulárnu ochranu¹

**DRUHÁ ČASŤ
NEDISKRIMINÁCIA A OBČIANSTVO ÚNIE**

**Článok 20
(pôvodný článok 17 ZES)
(...)**

2. Občania Únie požívajú práva a podliehajú povinnostiam ustanoveným v zmluvách. Majú okrem iného: (...)

c) právo požívať na území tretej krajiny, v ktorej nie je zastúpený členský štát, ktorého sú štátnymi príslušníkmi, ochranu diplomatických a konzulárnych orgánov ktoréhokoľvek členského štátu za rovnakých podmienok ako štátni príslušníci tohto štátu; (...)

**Článok 23
(pôvodný článok 20 ZES)**

Každý občan Únie má na území tretej krajiny, v ktorej sa nenachádza diplomatické zastupiteľstvo členského štátu, ktorého je štátnym príslušníkom, právo na poskytnutie ochrany diplomatickými alebo konzulárnymi úradmi ktoréhokoľvek iného členského štátu a za tých istých podmienok ako štátni príslušníci daného štátu. Členské štáty prijímú potrebné ustanovenia a začnú medzinárodné rokovania potrebné na zabezpečenie tejto ochrany.

Rada môže v súlade s mimoriadnym legislatívnym postupom a po porade s Európskym parlamentom prijať smernice zaošadzajúce opatrenia koordinácie a spolupráce potrebné na ulahčenie takejto ochrany

Okrem ukotvenia zakladajúcich zmlúv upravuje toto právo **Rozhodnutie 94/533/ES** z 19. decembra 1995 o ochrane občanov Európskej únie prostredníctvom diplomatických a konzulárnych zastúpení.² Toto rozhodnutie **vymedzuje povahu činností**, ktoré majú orgány členských štátov Európskej únie vykonávať v prospech občanov iných členských štátov v tretích krajinách. V zásade ide o **pomoc a podporu** v prípadoch,

---

¹ Zmluva o fungovaní Európskej únie (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE).

² Rozhodnutie predstaviteľov vlád členských štátov, ktorí sa zišli v rámci zasadnutia Rady, z 19. decembra 1995 o ochrane občanov Európskej únie prostredníctvom diplomatických a konzulárnych zastúpení (95/533/ES) [online] [cit. 25.11.2020].

Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:41995D0553&from=SK>

že sa títo občania dostanú do **stavu núdze v prípade nehody, smrti, zatknutia či zadržania**. Takáto vágna úprava naznačuje, že z úrovne Európskej únie je toto právo potrebné upraviť vnútornými predpismi členských štátov. V tom sú najväčšie limity výkonu tohto práva v praxi. Na druhú stranu prípadný rozvoj únievej legislatívy v tejto veci má potenciál posilňovať identitu Európskej únie aj mimo samotnej Únie.

Právo obrátiť sa petíciou na Európsky parlament, Európskeho ombudsmana a na inštitúcie a orgány EÚ v ktoromkoľvek jazyku zmlúv a dostať odpoveď v tomto jazyku

Petičné právo predstavuje najjednoduchší spôsob občanom Európskej únie **kontaktovať inštitúcie Európskej únie**. Môže mať podobu **sťažnosti alebo žiadosti** na podniknutie krokov. Týmto právom disponujú **fyzické osoby**, ktoré legálne prebývajú na území Európskej únie a **právnické osoby** so sídlom v Európskej únii. Najmä však ide o právo vyplývajúce z občianstva Únie samotným európskym občanom. Konkrétna úprava petičného práva sa nachádza v *Rokovacom poriadku Európskeho parlamentu*¹, konkrétne v **IX. hlave** tohto dokumentu. Petícia môže mať formu **žiadosti, pripomienky** alebo **sťažnosti** a môže byť podaná tak *Európskemu parlamentu* ako aj *Európskemu ochrancovi práv*.

Citát č. 34: *Zmluva o fungovaní Európskej únie o právach občanov Európskej únie obrátiť sa petíciou na EP, E ombudsmana a na inštitúcie a orgány Európskej únie*²

**DRUHÁ ČASŤ
NEDISKRIMINÁCIA A OBČIANSTVO ÚNIE**

**Článok 20
(pôvodný článok 17 ZES)**

2. Občania Únie požívajú práva a podliehajú povinnostiam ustanoveným v zmluvách. Majú okrem iného: (...)

d) právo obrátiť sa s petíciou na Európsky parlament, obrátiť sa na európskeho ombudsmana a na inštitúcie a poradné orgány Únie v ktoromkoľvek jazyku zmlúv a dostať odpoveď v tom istom jazyku (...)

¹ Rokovací poriadok Európskeho parlamentu [online] [cit. 28.03.2022]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2021-01-18-TOC_SK.html

² Zmluva o fungovaní Európskej únie (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE).

Článok 24
(pôvodný článok 21 ZES)

(...)

Každý občan Únie má petičné právo obrátiť sa na Európsky parlament podľa článku 227.

Každý občan Únie sa môže obrátiť na ombudsmana ustanoveného v súlade s článkom 228.

Každý občan Únie sa môže písomne obrátiť na ktorúkoľvek inštitúciu, orgán, úrad alebo agentúru uvedenú v tomto článku alebo v článku 13 Zmluvy o Európskej únii v niektorom z jazykov uvedených v článku 55 ods. 1 Zmluvy o Európskej únii a má právo na odpoveď v tom istom jazyku. (...)

Článok 227
(pôvodný článok 194 ZES)

Akýkoľvek občan Únie a akákoľvek fyzická či právnická osoba s bydliskom alebo sídlom zaregistrovaným v členskom štáte má právo individuálne alebo spoločne s ďalšími občanmi alebo osobami predložiť Európskemu parlamentu petíciu vo veci, ktorá sa ich priamo dotýka a ktorá spadá do pôsobnosti Únie.

Článok 228
(pôvodný článok 195 ZES)

1. Európsky ombudsman, volený Európskym parlamentom, je oprávnený prijímať od občanov Únie alebo od fyzických či právnických osôb s bydliskom alebo zaregistrovaným sídlom v členskom štáte sťažnosti týkajúce sa prípadov nesprávneho úradného postupu inštitúcií, orgánov, úradov alebo agentúr Únie s výnimkou Súdneho dvora Európskej únie pri výkone jeho súdnych funkcií. Prešetruje tieto sťažnosti a podáva o nich správy.

Formálne musí petícia obsahovať **informáciu o mene, národnosti, a adrese predkladateľa** petície a musí byť **v jednom z oficiálnych jazykov Únie**. Pripúšťa sa **papierová** aj **elektronická** verzia petície.

Výklad toho, čoho sa môže petícia dotýkať je vo všeobecnosti veľmi **široký**. Jediné obmedzenia, ktoré sa tohto nástroja dotýkajú sú, že petícia je prípustná len vtedy, ak sa **týka kompetencií** Európskej únie a priamo sa **dotýka osoby**, ktorá petíciu podáva. Každá petícia prebieha procesom posudzovania, či tieto základné rámce spĺňa. Na tento účel zriaďuje Európsky parlament samostatný **Výbor pre petície**. Pre sprístupnenie procesu podávania petícií Európsky parlament zriadil **webové sídlo** (<https://www.europarl.europa.eu/petitions/sk/home>), aby tak procesy spojené s podávaním petícií **stransparentnil** a **uľahčil**. Až 78,6 %

petícií bolo v roku 2021 podaných práve prostredníctvom tohto portálu.¹ Európsky parlament v praxi pri riešení petícií spolupracuje veľmi úzko s Komisiou. Dôvodom je, že pre svoje vyjadrenie potrebuje kvalifikované stanovisko Komisie. Spoločne tak **konzultujú riešenie** podnetov a sťažností, ktoré sa často týkajú implementácie konkrétnej legislatívy.²

Petícia tak môže byť **žiadosťou o legislatívnu úpravu** konkrétnych politík Únie, ako aj **vyjadrením spokojnosti alebo nespokojnosti** s procesmi prebiehajúcimi v Európskej únii. Petície sú zaujímavým indikátorom problémových oblastí Európskej únie, ktoré by si podľa právnických a fyzických osôb a najmä občanov Únie vyžadovali pozornosť európskych inštitúcií. Keďže počet podaných petícií výrazne narastá, je zjavné, že záujem občanov Únie o participáciu na správe európskych záležitosti a aktívny prístup európskej občianskej spoločnosti sú na vzostupe. V minulosti bolo hlavnými témami predložených petícií najmä otázky **voľného pohybu a sociálnych práv**. Podľa poslednej zverejnenej správy *Výboru pre petície Európskeho parlamentu* za rok 2021 sa mnoho petícií zameriavala aj na otázky súvisiace s ohrozením verejného zdravia a sociálno-ekonomickou krízou, očkovaním a zavedením digitálneho COVID preukazu Európskej únie v dôsledku pretrvávajúcej pandémie ochorenia COVID-19.³

Právo na prístup k dokumentom inštitúcií, orgánov Únie

Každá právnická a fyzická osoba v Európskej únii má právo **na prístup k dokumentom inštitúcií, orgánov, úradov a agentúr Únie**. S týmto právom úzko súvisí aj právo občanov Európskej únie **na ochranu osobných údajov**.

---

¹ SPRÁVA o výsledkoch rokovaní Výboru pre petície v roku 2021 | A9-0271/2022 | Európsky parlament. In: [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0271_SK.html

² PETR FIALA, Markéta Pitrová. *Európska únie*. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020, s. 423.

³ SPRÁVA o výsledkoch rokovaní Výboru pre petície v roku 2021 | A9-0271/2022 | Európsky parlament.

Citát č. 35: Zmluva o Európskej únii o právach občanov Európskej únie na prístup k dokumentom inštitúcií, orgánov Únie ¹

HLAVA II
USTANOVENIA O DEMOKRATICKÝCH ZÁSADÁCH
Článok 11

1. Inštitúcie dávajú primeraným spôsobom občanom a reprezentatívnym združeniam možnosť verejne vyjadrovať a vymieňať si názory na všetky oblasti činnosti Únie.
2. Inštitúcie udržiavajú otvorený, transparentný a pravidelný dialóg s reprezentatívnymi združeniami a občianskou spoločnosťou.
3. Európska komisia vedie rozsiahle konzultácie s dotknutými stranami s cieľom zabezpečiť súdržnosť a transparentnosť činností Únie. (...)

Citát č. 36: Zmluva o fungovaní Európskej únie o právach občanov Európskej únie na prístup k dokumentom inštitúcií, orgánov Únie ²

HLAVA II
VŠEOBECNE UPLATNITEĽNÉ USTANOVENIA
Článok 15

1. S cieľom podporovať dobrú správu vecí verejných a zabezpečiť účasť občianskej spoločnosti dodržiavajú inštitúcie, orgány, úrady a agentúry Únie v čo najväčšej možnej miere zásadu otvorenosti.
2. Zasadnutia Európskeho parlamentu, ako aj zasadnutia Rady pri prerokúvaní a hlasovaní o návrhu legislatívneho aktu sú verejné.
3. Každý občan Únie a každá fyzická alebo právnická osoba s bydliskom alebo zapísaným sídlom v členskom štáte má právo na prístup k dokumentom inštitúcií, orgánov, úradov a agentúr Únie bez ohľadu na ich nosič, v závislosti na zásadách a podmienkach, ktoré sa vymedzia v súlade s týmto odsekom. Všeobecné zásady a obmedzenia, ktoré vychádzajú z verejného alebo súkromného záujmu a upravujú právo na prístup k dokumentom, stanoví prostredníctvom nariadení Európsky parlament a Rada v súlade s riadnym legislatívnym postupom.
Každá inštitúcia, orgán alebo úrad alebo agentúra zabezpečí transparentnosť svojej práce a zapracuje do svojho rokovacieho poriadku osobitné ustanovenia týkajúce sa prístupu k svojim dokumentom v súlade s nariadeniami uvedenými v druhom pododseku.

---

¹ Zmluva o Európskej únii (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE).

² Zmluva o fungovaní Európskej únie (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE).

Na Súdny dvor Európskej únie, Európsku centrálnu banku a Európsku investičnú banku sa tento odsek vzťahuje iba pri výkone ich administratívnych úloh.

Európsky parlament a Rada zabezpečia zverejnenie dokumentov týkajúcich sa legislatívnych postupov v súlade s podmienkami ustanovenými v nariadení uvedenom v druhom pododseku.

Článok 16

1. Každý má právo na ochranu osobných údajov, ktoré sa ho týkajú.
2. Európsky parlament a Rada v súlade s riadnym legislatívnym postupom ustanovia pravidlá, ktoré sa vzťahujú na ochranu fyzických osôb, pokiaľ ide o spracúvanie osobných údajov inštitúciami, orgánmi, úradmi a agentúrami Únie, ako aj členskými štátmi pri výkone činností, ktoré patria do rozsahu pôsobnosti práva Únie, a pravidlá, ktoré sa vzťahujú na voľný pohyb takýchto údajov. Dodržiavanie týchto pravidiel podlieha kontrole nezávislých orgánov.

Okrem primárneho práva Únie je toto právo ďalej upravené v sekundárnej legislatíve, najmä v *Nariadení Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1049/2001 z 30. mája 2001 o prístupe verejnosti k dokumentom Európskeho parlamentu, Rady a Komisie*¹ a následne po prijatí *Lisabonskej zmluvy* aj rozšírením o ďalšie inštitúcie v *Uznesení Európskeho parlamentu zo 17. decembra 2009 o zlepšení právneho rámca pre prístup k dokumentom potrebnom po nadobudnutí platnosti Lisabonskej zmluvy, nariadenie (ES) č. 1049/2001*². Táto legislatíva nadväzuje na ideu, že iba otvorenosť môže viesť **k vzájomnej dôvere a vzájomnému zväzku** medzi občanmi, národmi a európskymi inštitúciami. Len na základe dostupnosti informácii môžu byť občania Únie **zapájaní do rozhodovacích procesov** a len vtedy je možné hovoriť **o skutočnej a reálnej demokracii** v Európskej únii. Všetky dokumenty inštitúcii Európskej únie tak majú byť zverejňované a prístupné vo všetkých oficiálnych jazykoch únie.

¹ *Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1049/2001 z 30. mája 2001 o prístupe verejnosti k dokumentom Európskeho parlamentu, Rady a Komisie* [online] [cit. 01.09.2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:32001R1049&qid=1538655876040>

² *Uznesenie Európskeho parlamentu zo 17. decembra 2009 o zlepšení právneho rámca pre prístup k dokumentom potrebnom po nadobudnutí platnosti Lisabonskej zmluvy, nariadenie (ES) č. 1049/2001* [online] [cit. 01.09.2021]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2009-0116_SK.html

Zároveň môžu občania **žiadať o prístup k informáciám a dokumentom** Únie. Ak je takáto žiadosť a nejde o dokument, ktorý nemôže byť zverejnený, dotknutá inštitúcia má **15 dní** od zaevidovania žiadosti na sprístupnenie informácie občanovi.

Právo na iniciatívu občanov Európskej únie

Iniciatíva občanov Európskej únie je **jedným z najnovších práv**, ktoré občania Európskej únie získali prijatím poslednej reformnej zmluvy v roku **2009**, *Lisabonskej zmluvy*. Táto *Európska iniciatíva občanov* má prezentovať **nadnárodné stanovisko**, keďže je vyjadrením vôle občanov Únie naprieč členskými štátmi. Úspešná občianska iniciatíva je iniciatívou smerom k *Európskej komisii*, aby **konala vo veci schválenej v tejto iniciatíve**. Komisia tak má urobiť **prostredníctvom legislatívneho návrhu**. To je hlavná odlišnosť od práva na petíciu, ktorá je smerovaná *Európskemu parlamentu*, ktorý ale nedisponuje právom primárnej zákonodarnej iniciatívy. Petíciu môžu zároveň podávať aj právnické osoby. Európska iniciatíva občanov je však na rozdiel od **petície priamou požiadavkou na konkrétny právny nástroj** Európskej únie. Iniciatíva občanov je **prvým nástrojom participatívnej demokracie na európskej úrovni** a **prvým nástrojom nadnárodnej participatívnej demokracie vôbec**.

Citát č. 37: *Zmluva o fungovaní Európskej únie o právach občanov Európskej únie na iniciatívu občanov*¹

DRUHÁ ČASŤ
NEDISKRIMINÁCIA A OBČIANSTVO ÚNIE
Článok 24
(pôvodný článok 21 ZES)

Európsky parlament a Rada v súlade s riadnym legislatívnym postupom prostredníctvom nariadení upravujú postupy a podmienky predloženia iniciatívy občanov v zmysle článku 11 Zmluvy o Európskej únii vrátane minimálneho počtu členských štátov, z ktorých musia občania predkladajúci iniciatívu pochádzať.

---

¹ Zmluva o fungovaní Európskej únie (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE).

Citát č. 38: Zmluva o Európskej únii o práve občanov Európskej únie
na iniciatívu občanov¹

HLAVA II
USTANOVENIA O DEMOKRATICKÝCH ZÁSADÁCH
Článok 11

(...)

4. Občania Únie, ktorých počet dosiahne najmenej jeden milión a ktorí sú štátnymi príslušníkmi významného počtu členských štátov, sa môžu ujať iniciatívy a vyzvať Európsku komisiu, aby v rámci svojich právomocí predložila vhodný návrh vo veciach, o ktorých sa občania domnievajú, že na účely uplatňovania zmlúv je potrebný právny akt Únie.

Postupy a podmienky predloženia takejto iniciatívy sú ustanovené v súlade s článkom 24 prvým odsekom Zmluvy o fungovaní Európskej únie.

Podrobnosti uskutočnenia európskej iniciatívy občanov upravuje Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/788 o európskej iniciatíve občanov zo 17. apríla 2019.² V tomto sekundárnom prameni európskeho práva sa nachádzajú **konkrétne pravidlá, postupy a podmienky** ako realizovať tento nástroj občianskej participácie čo najefektívnejšie, transparentne a zmysluplne.

Aby bola iniciatíva úspešná, musí ju podpísať **jeden milión občanov** Európskej únie. Podporiť iniciatívu môžu občania Únie, ktorí dovŕšili **vek**, ktorý ich v danom členskom štáte **oprávňuje voliť vo voľbách do Európskeho parlamentu**.

Organizátori iniciatívy môžu byť len **fyzické osoby**, ktoré musia byť **občanmi** Európskej únie a musia dosiahnuť vek aktívneho volebného práva v konkrétnom členskom štáte, v ktorom majú právo voliť. Keďže pravidlá ustanovujú podmienku, aby boli organizátori minimálne **zo siedmich rôznych členských štátov Únie**, je dodatočnou podmienkou, že tento výbor pozostáva minimálne zo siedmich fyzických osôb. Skupina organizátorov si spomedzi seba vyberá svojho **zástupcu** a jeho náhradníka. Pred samotným zberom podpisov pre podporu

¹ Zmluva o Európskej únii (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE).

² NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2019/788 zo 17. apríla 2019 o európskej iniciatíve občanov [online] [cit. 12.05.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:02019R0788-20200201&from=EN#B-1>

iniciatívy požiada skupina organizátorov *Komisiu o registráciu iniciatívy*. Komisia **do dvoch mesiacov** rozhodne o registrácii samotnej iniciatívy. Po úspešnej registrácii sa iniciatíva **zverejní v registri a na verejnom webovom sídle** európskej iniciatívy občanov. Samotný zber podpisov, resp. vyjadrení podpory pre iniciatívu sa realizuje **online** alebo v **papierovej** forme v období **12 mesiacov** od registrácie iniciatívy. Podpisy a podporu iniciatívy overujú jednotlivé členské štáty.¹

*Delegované nariadenie komisie (EÚ) 2019/1673 z 23. júla 2019, ktorým sa nahrádza príloha I k Nariadeniu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/788 o európskej iniciatíve občanov po odchode Spojeného kráľovstva Veľkej Británie a Severného Írska z Európskej únie upravila minimálne počty signatárov z jednotlivých členských štátov.*²

Tabuľka č. 5: *Minimálny počet signatárov pre občiansku iniciatívu v jednotlivých členských štátoch*

Štát	Min. počet	Štát	Min. počet	Štát	Min. počet
Belgicko	14 805	Holandsko	20 445	Poľsko	36 660
Bulharsko	11 985	Chorvátsko	8 460	Portugalsko	14 805
Cyprus	4 230	Írsko	9 165	Rakúsko	13 395
Česko	14 805	Litva	7 755	Rumunsko	23 265
Dánsko	9 870	Lotyšsko	5 640	Slovinsko	5 640
Estónsko	4 935	Luxembursko	4 230	Slovensko	9 870
Fínsko	9 870	Maďarsko	14 805	Španielsko	41 595
Francúzsko	55 695	Malta	4 230	Švédsko	14 805
Grécko	14 805	Nemecko	67 680	Taliansko	53 580

Po zbere podpory pre iniciatívy skupina organizátorov predloží iniciatívu Komisii. Súčasťou samotnej iniciatívy sú organizátori povinní predložiť aj **prehľad všetkých finančných prostriedkov**, ktoré s predloženou iniciatívou dostali. Organizátorom bude následne

---

¹ Ibid.

² *DELEGOVANÉ NARIADENIE KOMISIE (EÚ) 2019/1673 z 23. júla 2019, ktorým sa nahrádza príloha I k nariadeniu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/788 o európskej iniciatíve občanov [online] [cit. 13.05.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex%3A32019R1673>*

poskytnutý priestor pre prezentáciu svojej iniciatívy pred Európskym parlamentom. Okrem *Parlamentu* a *Komisie* je o iniciatíve oboznámená aj *Rada*, *Európsky hospodársky a sociálny výbor*, *Výbor regiónov* a **národné parlamenty**. Následne Komisia posúdi samotnú iniciatívu a v reakcii na ňu **prijme jeden alebo viaceré návrhy právnych aktov Únie**. V oznámení uvedie aj predpokladaný harmonogram týchto opatrení.

Občianska iniciatíva je tak spôsob, akým môžu občania Európskej únie *Komisiu demonštrovať svoju vôľu a iniciovať konkrétne kroky Komisie* v rámci jednotlivých politík. Nedostatkom iniciatívy je, že občania **na finálnu podobu** prijatej politiky **nemajú hmatateľný dosah**. Ide teda skôr o **nástroj nastoľovania agendy** v rozhodovacom procese Európskej únie ako o ovplyvnenie výslednej legislatívy.

Do dnešných dní bolo zaregistrovaných 89 občianskych iniciatív a požadovaný minimálny počet podpisov dosiahol šesť iniciatív:

- Právo na vodu (Right2Water),
- Jeden z nás (One of Us),
- Stop vivisekcii (Stop Vivisection),
- Zákaz glyfozátu (Ban Glyphosate),
- Minority SafePack – milión podpisov za rozmanitosť v Európe,
- End the Cage Age (Skončujme s klietkovým chovom).

Tieto iniciatívy po získanej podpore boli predložené Komisiu. Komisia by mala ku každej z týchto iniciatív priniesť konkrétne právne a politické závery.¹

Nakoľko je prínos európskej občianskej iniciatívy významný nie je ešte stále celkom známe. Ešte stále nie je zodpovedaná otázka, či je tento „**inštitucionálny experiment**“ prelomom pre občiansku aktivitu a európsku demokraciu alebo len marketingový trik. Dominantným aktérom naďalej zostáva *Komisia*, ktorej z iniciatívy nevyplývajú mandátorné povinnosti. Akým spôsobom a či vôbec *Komisia* zareaguje aj na úspešnú iniciatívu **nie je špecifikované**. Z formálneho hľadiska tak

---

¹ Európska iniciatíva občanov | Informačné listy o Európskej únii | Európsky parlament. In: [cit. 28.11.2022]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/149/europska-iniciativa-obcanov>

iniciatíva **nie je vymáhateľná**. Občiansky rozmer iniciatívy je **podmienený výbornou znalosťou európskeho práva organizátormi iniciatívy**. Zároveň medzi organizátormi uskutočnených iniciatív panuje **skepsa v otázke legislatívnej úpravy výstupov iniciatív**. Aj keď je počet štátov, ktoré musia byť zapojené do iniciatívy považovaný za vysoký, ide o významný transnacionálny mobilizačný impulz. Tento nástroj je tak možno považovať za **funkčný nástroj**, naďalej však s **dominanciou európskych inštitúcií** pred občanmi v konkrétnom výkone.¹

Súbor práv spojených s občianstvom Európskej únie nie je uzavretý. Môže teda **v budúcnosti dochádzať k jeho rozširovaniu o ďalšie práva**, resp. o ďalšie osoby, napríklad rezidentov a ich rodiny.

---

¹ PITROVÁ, Markéta. *Postlisabonské procesy v Európskej únii*. Brno: Masarykova univerzita Fakulta sociálnych štúdií Mezinárodní politologický ústav, 2014, s. 182–183.

LITERATÚRA

ARISTOTELES. *Aténska ústava*. Bratislava: Kalligram, 2009. ISBN 978-80-8101-174-0.

BELLAMY, Richard. *Citizenship: a very short introduction*. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2008. Very short introductions. ISBN 978-0-19-280253-8.

CICERO, Marcus Tullius et al. *On the republic: and, On the laws*. Ithaca: Cornell University Press, 2014. Agora editions. ISBN 978-0-8014-5223-9.

DELANTY, Gerard. *Citizenship in a global age: society, culture, politics*. Buckingham: Open University Press, 2000. Issues in society. ISBN 978-0-335-20489-2.

DOYLE, William. *The Oxford History of the French Revolution*. Oxford ; New York: Oxford University Press, 2002. ISBN 978-0-19-925298-5.

FOGEL, Joshua A. a Peter Gue ZARROW, eds. *Imagining the people: Chinese intellectuals and the concept of citizenship, 1890-1920*. Armonk, N.Y: M.E. Sharpe, 1997. Studies on modern China. ISBN 978-0-7656-0098-1.

GBÚROVÁ, Marcela. *Na ceste k politickej štandardu*. Prešov: Náuka - Gustáv Moško, 2000. ISBN 80-968202-5-7.

HEATER, Derek Benjamin. *A brief history of citizenship*. New York: New York University Press, 2004. ISBN 978-0-8147-3671-5.

CHARVÁT, Jakub. *Európske voľby v proměnách času: politika volebných reforém EU*. Vydání první. vyd. Praha: Togga, 2018. ISBN 978-80-7476-152-2.

ISIN, Engin F. a Michael J. SAWARD, eds. *Enacting European citizenship*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. ISBN 978-1-107-05832-3.

JIRÁSKOVÁ, Věra. *Občan v demokratické společnosti*. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 1999. ISBN 80-85850-78-8.

KUČEROVÁ, Irah. Moderní pojetí občanství: kompetence, závazky. In: BOLEČEKOVÁ, Martina. *Dimenzia občianstva Európskej únie (Zbroník*

vedeckých prác k Európskemu roku občanov 2013). Banská Bystrica: Belanium, 2013, s. 8–19. ISBN 978-80-557-0651-1.

LACAITA, Francesca. *What Free Movement Means In Terms Of European Social Citizenship* [online]. 2014 [cit. 30.11.2022]. Dostupné z: <https://socialeurope.eu/free-movement>

LINEK, Lukáš et al. *Občianstvá a politická participácia v Českej republike*. Vydání první. vyd. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), 2017. Ediční řada Studie 128. svazek. ISBN 978-80-7419-262-3.

MAAS, Willem. *Creating European Citizens*. Rowman & Littlefield, 2007. ISBN 978-0-7425-5486-3.

MACHIAVELLI, Niccolò. *Úvahy o vládnutí a o vojenství*. Vyd. 1. vyd. Praha: Argo, 2001. ISBN 978-80-7203-391-1.

MARQUAND, David. *Parliament for Europe*. London: J. Cape, 1979. ISBN 978-0-224-01716-9.

MÉNY, Yves. De La Democratie en Europe: Old Concepts and New Challenges1. *JCMS: Journal of Common Market Studies*. 2003, roč. 41, č. 1, s. 1–13.

MINDUS, Patricia. *European Citizenship After Brexit*. New York, NY: Springer Berlin Heidelberg, 2017. ISBN 978-3-319-51773-5.

PECNÍKOVÁ, Jana. *Aktívne občianstvo*. Banská Bystrica: DALI-BB, 2017. ISBN 978-80-8141-143-4.

PETR FIALA, Markéta Pitrová. *Evropská unie*. Centrum pro studium demokracie a kultury, 2020. ISBN 978-80-7325-450-6.

PITROVÁ, Markéta. *Postlisabonské procesy v Evropské unii*. 1. vyd. vyd. Brno: Masarykova univerzita Fakulta sociálních studií Mezinárodní politologický ústav, 2014. Ediční řada monoOie č 59. ISBN 978-80-210-7777-5.

POCOCK, John Greville Agar. The Ideal of Citizenship Since Classical Times. In: *CITIZENSHIP: Critical Concepts in Political Science (Volume I)*. New York: Routledge, 2014, s. 67–85. ISBN 978-0-415-66487-5.

SKOUPÝ, Arnošt. *Texty k obecným dějinám kapitalismu I.* Olomouc: Vydavatelství Univerzity Palackého, 1989.

TINDEMANS, Leo. *European Union. Report by Mr. Leo Tindemans, Prime Minister of Belgium, to the European Council. Bulletin of the European Communities, Supplement 1/76. (commonly called the Tindemans Report)* [online]. 1976. Dostupné z: http://aei.pitt.edu/942/1/political_tindemans_report.pdf

UROFSKY, Melvin I. *Basic Readings in U.S. Democracy.* Washington: United States Information Agency, 1994.

ŽENÍŠEK, Jaroslav. Čtrnáctý dodatek Ústavy USA a jeho výklad z pohľadu hlavných interpretačných metod. *AUC IURIDICA*. 2021, roč. 67, č. 1, s. 7–23.

Biblia - slovenský ekumenický preklad. Banská Bystrica: Slovenská biblická spoločnosť, 2008. ISBN 978-80-85486-48-3.

Convention on Certain Questions Relating to the Conflict of Nationality Laws [online]. 1930 [cit. 10.02.2021]. Dostupné z: <http://eudo-citizenship.eu/InternationalDB/docs/Convention%20on%20certain%20questions%20relating%20to%20the%20conflict%20of%20nationality%20aws%20FULL%20TEXT.pdf>

Declaration on European Identity (Copenhagen, 14 December 1973). In: *CVCE.EU by UNILU* [online]. 18. 12. 2013 [cit. 30.11.2022]. Dostupné z: https://www.cvce.eu/en/obj/declaration_on_european_identity_copenhagen_14_december_1973-en-02798dc9-9c69-4b7d-b2c9-f03a8db7da32.html

DELEGOVANÉ NARIADENIE KOMISIE (EÚ) 2019/1673 z 23. júla 2019, ktorým sa nahrádza príloha I k nariadeniu Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2019/788 o európskej iniciatíve občanov [online] [cit. 13.05.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex%3A32019R1673>

EU Citizenship Report 2020: Empowering citizens and protecting their rights [online]. European Union, 2020. Dostupné z: https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/eu_citizenship_report_2020_-_empowering_citizens_and_protecting_their_rights_en.pdf

Európska iniciatíva občanov | Informačné listy o Európskej únii | Európsky parlament. In: [cit. 28.11.2022]. Dostupné z: <https://www.europarl.europa.eu/factsheets/sk/sheet/149/europska-iniciativa-obcanov>

Magna Charta [online] [cit. 09.05.2021]. Dostupné z: <https://www.bl.uk/magna-carta/articles/magna-carta-english-translation>

Nariadenie Európskeho parlamentu a Rady (ES) č. 1049/2001 z 30. mája 2001 o prístupe verejnosti k dokumentom Európskeho parlamentu, Rady a Komisie [online] [cit. 01.09.2021]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/ALL/?uri=CELEX:32001R1049&qid=1538655876040>

NARIADENIE EURÓPSKEHO PARLAMENTU A RADY (EÚ) 2019/788 zo 17. apríla 2019 o európskej iniciatíve občanov [online] [cit. 12.05.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:02019R0788-20200201&from=EN#B-1>

Oznámenie 206/2001 Z.z. o uzavretí Dohovoru o právnom postavení osôb bez štátnej príslušnosti a dodatku k tomuto dohovoru úplné a aktuálne znenie. In: [cit. 27.12.2021]. Dostupné z: <https://www.aspi.sk/products/lawText/1/51454/1/2/oznamenie-c-206-2001-zz-o-uzavreti-dohovoru-o-pravnom-postaveni-osob-bez-statnej-prislusnosti-a-dodatku-k-tomuto-dohovoru/oznamenie-c-206-2001-zz-o-uzavreti-dohovoru-o-pravnom-postaveni-osob-bez-statnej-prislusnosti-a-dodatku-k-tomuto-dohovoru>

Presidency Conclusions - European Council (Madrid, 26 and 27 June 1989) [online]. 1989 [cit. 04.06.2020]. Dostupné z: https://www.consilium.europa.eu/media/20589/1989_june_-_madrid_eng_.pdf

Proceedings of the Round Table on „Special rights and a charter of the rights of the citizens of the European Community" and related documents [online]. European Parliament, 1979. Dostupné z: <http://aei.pitt.edu/33761/1/A319.pdf>

Resolution on the Amsterdam Treaty. In: [cit. 20.06.2021]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/enlargement/positionep/resolutions/191197_en.htm

Rokovací poriadok Európskeho parlamentu [online] [cit. 28.03.2022].
Dostupné

z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2021-01-18-TOC_SK.html

Rozhodnutie predstaviteľov vlád členských štátov, ktorí sa zišli v rámci zasadnutia Rady, z 19. decembra 1995 o ochrane občanov Európskej únie prostredníctvom diplomatických a konzulárnych zastúpení (95/553/ES) [online] [cit. 25.11.2020]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/HTML/?uri=CELEX:41995D0553&from=SK>

Smernica Európskeho parlamentu a Rady 2004/38/ES [online] [cit. 12.06.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=CELEX:32004L0038>

Smernica Rady 94/80/ES z 19. decembra 1994, ktorou sa ustanovujú podrobnosti uplatňovania volebného práva občanov únie v komunálnych voľbách v členskom štáte, ktorého nie sú štátnymi príslušníkmi [online] [cit. 06.06.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/?uri=celex%3A31994L0080>

SPRÁVA o výsledkoch rokovaní Výboru pre petície v roku 2021 | A9-0271/2022 | Európsky parlament. In: [cit. 28.06.2022]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0271_SK.html

The First Use of the Term „Democratic Deficit“ [online] [cit. 06.12.2021]. Dostupné z: <https://federalunion.org.uk/the-first-use-of-the-term-democratic-deficit/>

The Road to the 1984 Spinelli Report. In: [cit. 24.08.2022]. Dostupné z: <https://epthinktank.eu/2014/02/03/the-road-to-the-1984-spinelli-report/>

Treaty establishing the European Coal and Steel Community (Paris, 18 April 1951). In: *CVCE.EU by UNI.LU* [online]. 9. 11. 2015 [cit. 30.11.2022]. Dostupné

z: https://www.cvce.eu/en/obj/treaty_establishing_the_european_coal_and_steel_community_paris_18_april_1951-en-11a21305-941e-49d7-a171-ed5be548cd58.html

Treaty Establishing the European Economic Community. *The American Journal of International Law*. American Society of International Law, 1957, roč. 51, č. 4, s. 865–954. ISSN 0002-9300.

Uznesenie Európskeho parlamentu zo 17. decembra 2009 o zlepšení právneho rámca pre prístup k dokumentom potrebnom po nadobudnutí platnosti Lisabonskej zmluvy, nariadenie (ES) č. 1049/2001 [online] [cit. 01.09.2021]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-7-2009-0116_SK.html

Zlatá bula Ondreja II. [online] [cit. 03.06.2022]. Dostupné z: <http://www.nobilitas.sk/HTML%20Nobilitas/Legislativa%20sk/01%20Ustava/Aranybulla%201222%20sk.htm>

Zmluva o Európskej únii (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE) [online] [cit. 25.04.2022]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0011.02/DOC_1&format=PDF

Zmluva o fungovaní Európskej únie (KONSOLIDOVANÉ ZNENIE) [online] [cit. 20.04.2022]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SK/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=SK>

OBČIANSTVO EURÓPSKEJ ÚNIE
Vysokoškolská učebnica

Autor: doc. Mgr. Gabriel Eštok, PhD.

Vydavateľ: Univerzita Pavla Jozefa Šafárika v Košiciach
Vydavateľstvo ŠafárikPress

Rok vydania: 2022
Náklad: 150 ks
Rozsah strán: 114
Rozsah: 5,65 AH
Vydanie: prvé
Tlač: EQUILIBRIA, s. r. o.

Účelová publikácia, nepredajná.

<https://doi.org/10.33542/OEU-0180-3>

ISBN 978-80-574-0179-7 (tlačená publikácia)
ISBN 978-80-574-0180-3 (e-publikácia)

ISBN 978-80-574-0179-7

9 788057 401797

